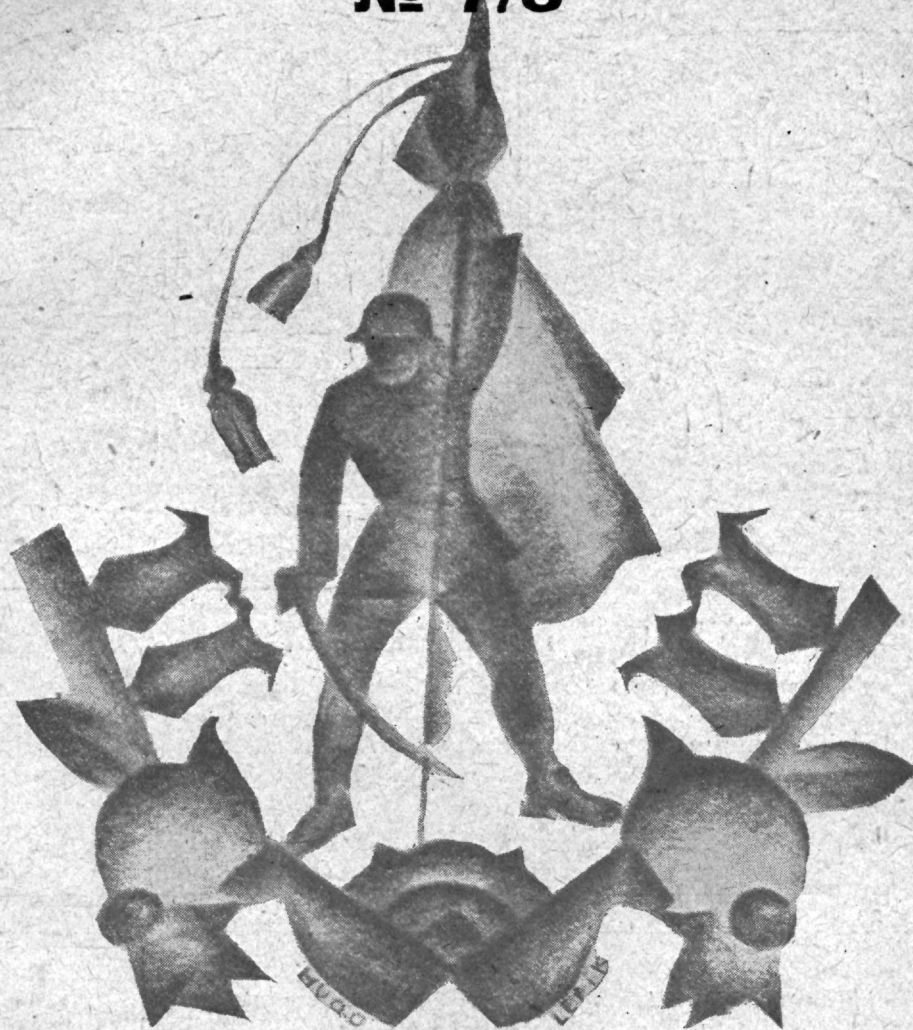

SÕDUR

N° 7/8

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

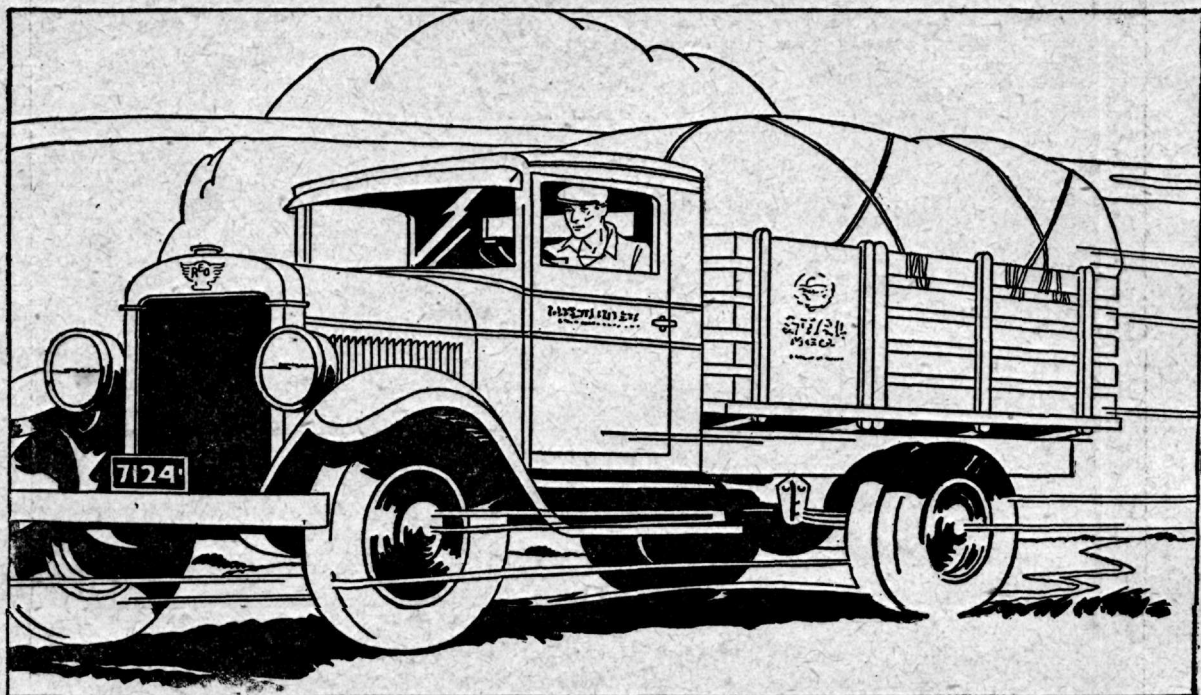
22. VEEBRUARIL 1930

REO^{*}

Veoautod

Sõiduautod

Autobuse shassiid

Võimas mootor, tugev ehitus ja väikesed töötamise ning korrashoiu kulud

iseloomustavad REO autosid. REO autod on varustatud moodsas kuuesilindrilise mootoriga. Kroom-nikli-raua valust silindrid, eriti tasakaalustatud keerlevad osad, magasiin tüüpi shassi määrimine, kinnised neljaratta õlipidurid, hõlbus juurepääs üksikutele osadele — need on üksikud näited REO autode ehitusest.

Erapooletute andmete põhjal on selgunud, et REO autosid tarvitavad nende omanikud kauemini kui ühtegi teist ameerika autot. See kinnitab REO autode vastupidamist tegelikul töötamisel.

REO nimetus on tuletatud vabriku asutaja, autotööstuse pioneeri, Ransom E. Olds'i esimestest nimetähedest.

Ainuesindaja
Kaubanduse & Tehnika kontor „ORION“

TALLINN, Kaarli puistee 9, telefon 12-76.

REO Motor Car Company — Lansing.

Samm rahu kindlustamise poole.

Hiilgavad Varssavi päevad on möödas. Nagu tähendas üks Poolat külastanud Eesti ajakirjanikest, kanti 8.—12. veebr. esmakordselt Eesti sini-must-valged värvid enam kui 1000-kilomeetrilisele joonele Tallinn—Riia—Varssav. Mitme päeva jooksul oli Eesti, Läti ja Poola ajakirjandus pühendanud Riigivanema sõidule lõviosa oma ruumist. Eriti olid Poola lehed neil päevil kujunenud otse Eestile pühendatud erinumbriteks. Eesti propageerimise mõttes Poolas oli külaskäigul määratu tähtsus.

Lisaks vastukajale Poolas tuli veel üks rõõmustav moment. See oli ülisoe vastuvõtt Lätis. Ei ajakirjanduse poleemika, ei pettumused tolliumiooni küsimustes ei suutnud jäädavalt võõrutada sõbralikke rahvaid. Välisminister Lattik leidis meie vahekordadele väga tabava iseloomustuse, kui ta tähendas oma Varssavi presseintervjuul: „Seal, kus seisab Läti, seisab ka Eesti, ja kus seisab Eesti, seisab ka Läti.“ Mõnelt poolt on temale ette heidetud, nagu oleks see ainult osav sõnakõlks. See on eksitus. Kui meie igapäevased vahekorrad ei tõsta igakord välja Eesti—Läti koostöö vajadust, siis tõstetakse see vajadus üliselgelt välja rahvusvaheliste sündmuste puhul. Pole liialdus, kui ütleme, et Läti elas Eesti Riigivanema külaskäigu soojalt ja ülitähelepanelikult kaasa.

Otsekohest poliitilist tähendust külaskäigul ei olnud. Nagu tähendasid mõlemapoolsed välisministrid, oli siin tegetmist lihtsa viisakusviisiidiga, mille olid teinud loomulikuks Eesti ja Poola vahel juba ammu valitsenud sõbralikud vahekorrad. Sellest hoolimata on osa välismaade ajakirjandusest katsunud sellele sündmusele külge pookida kaugeleulata-

vaid poliitilisi sepitsusi, et selle läbi püüda desorienteerida meie oma avalikkku arvamist.

Kõigepealt on külaskäiguga püütud lahendada meie välispoliitilise orientatsiooni küsimust. Teades, mil määral meie avalik arvamine hindab sõprust Rootsiaga, on tähendatud, et Eesti olla lõpulikult loobunud „Rootsi orientatsioonist“ ja valinud „Poola orientatsiooni“. Kui nii, võib Eesti oma kutsumata suunamäärajaid iga aasta üllatada uute orientatsioonidega, sest loodetavasti pole Riigivanema sõbralikkude külaskäikude arv ka Poola sõiduga veel lõpulikult täis.

Sõprus Poolaga ja Skandinaaviaga pole üksteisega kuidagi vastolus. Nagu tähendas hiljuti oma intervjuus kindral J. Laidoner, pole Ida-Euroopa tulevikku praegu võimalik ette näha. Kui peaks Ida-Euroopas tekkima uus seisukord, muutub Poola suure tähtsusega julgeoleku teguriks. Praegu niisugust olukorda ei ole, tänu headele suhetele Balti riikide ja S. N. V. Liidu vahel. Kuid „gouverner — c'est prévoir“ ja Nõukogude ajakirjandus, kes sadandeid kordi on Eestit süüdistanud sõja ettevalmistamistes ja platsdarmi organiseerimises oma idanaabri vastu, võib tuleviku muresid seda kergemini andestada, et need süüdistused on osutunud alusetuiks.

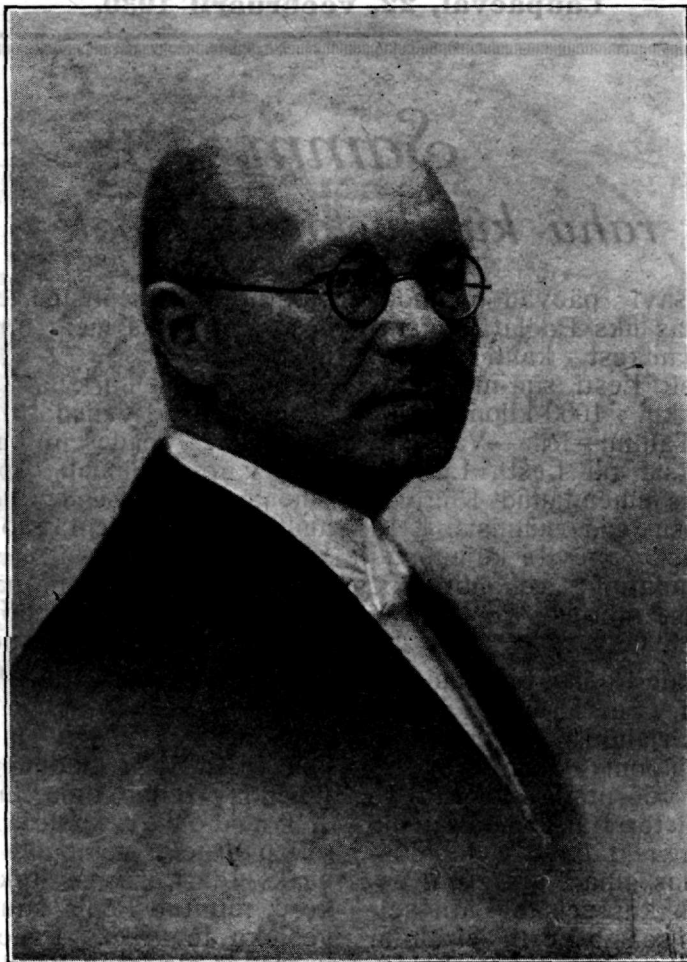
Oma Rootsi kuninga külaskäigule pühendatud numbris juhtis „Sõdur“ juba tähelepanu „Glos Pravdy“, Poola tolle-aegse poolametliku häälekandja artiklile, milles käsitati Balti riikide sõbrustamist Rootsiaga. Seal avaldati lootust, et tulevaste rahvusvaheliste sekelduste korral moodustavad Balti riigid ühes Skandinaaviaga erapooletut rahugruppi, nagu Skandinaavia seda suutis Maailmasõja ajal läbi

viia, ning aitavad seega kaasa konflikti lokaliseerimisele. Samal ajal kaitseksid nad oma erapooletusega kaudselt ka Poola ühendusi merega.

Need mõttekäigud on nüüd uuesti ülesvõetud Kraakovi „Czas“ artiklis, milles

ta võib sekka kiskuda ka Skandinaavia riike, seda parem temale!

Märgime esialgu ainult ära, et Rahvasteliidu lepingu ja Kelloggi pakti järel on erapooletuse mõiste üldse tunduvalt muutunud. Praegu on alles alanud

Dr. Otto Strandman
Riigivanem.

tähendatakse, et kuigi Poola peab alati kaitsma Balti riike võimaliku kallaletungi puhul, on nad endast liig väike jõud, et neid visataks vaekaussi niisugusel juhul, kui Poola ise oleks sunnitud kaitseõda pidama. Oma erapooletuse alalhoidmisega on Balti riigid Poolale palju tähtsamad kui aktiivse selkkalöömise korral.

Puhas silmakirjalikkus, tähendavad seepeale Saksa parempoolsed ja ka Balti sakslased, kes nii Lätis kui Eestis peavad kinni Poola ja Balti riikide isoleerimise taktikast. Poola ainult soovib kompromiteerida Balti riikide erapooletust. Kui

katsed tema fikseerimiseks rahvusvahelises õiguses. Raske ennustada, millisteks kujunevad nende katsete tulemused. Üks on selge, et Maailmasõja eelne erapooletuse mõiste on maapinnalt kadumas.

See öeldud, võtame Saksa parempoolsete julgeoleku kavad lähema vaatlemise alla.

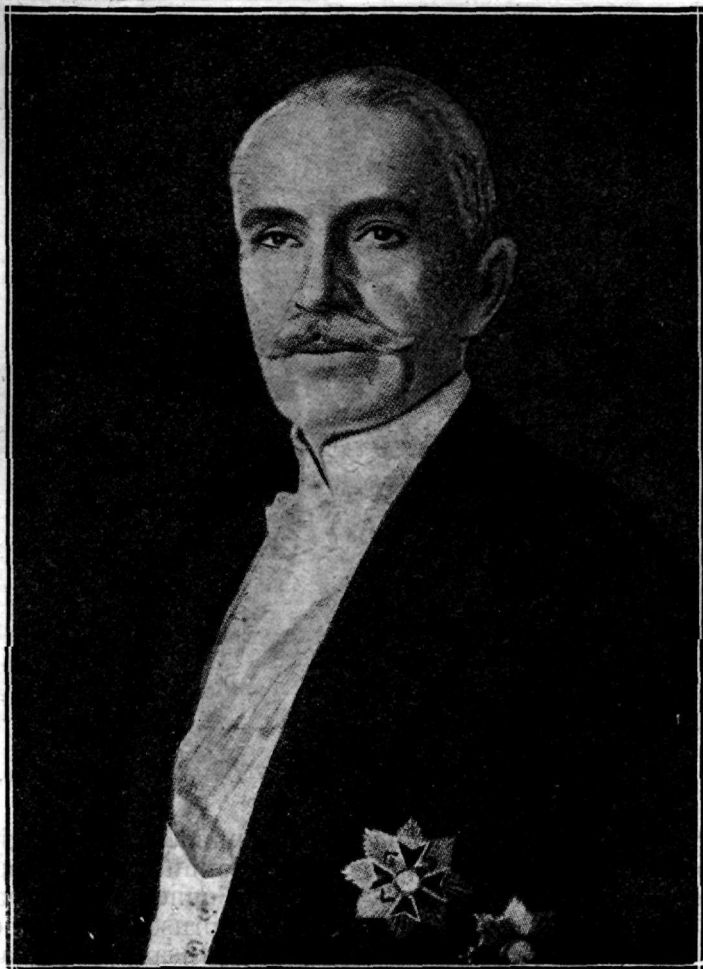
Nende kardinaalseks nõudeks on Poola mittetunnustamine Ida-Euroopa julgeoleku tegurina.

Mida pakutakse siis asemele?

Seda, mida ainumana Balti riikide poliitikatelastest püüdis läbi viia oma ame-

tisolu ajal Cielens, tark, fantaasiaküllane, kuid tasakaalustamatu Läti sotsialistlik välisminister. Balti riigid sõlmivad Venemaaga nonagressiooni lepingu, mille garantideks võib leida kaugemaid suurriike. Ilus kava. Tõhiks olla vastu-

Maailmasõda koondunud suurem osa Briti lahinglaevastikust. Seal on Briti paremini organiseeritud toetuspunktid. Briti on eluliselt huvitatud Itaalia-Prantsuse rahulikest läbisaamisest. Ent siiski oli avalik hääl kindlustuse andmise vastu.

Prof. Ignacy Moscicki

Poola vabariigi president.

võetav ka Poolale, sest ta ju kindlustab Balti riikide erapooletust ja Poola ühenduste alalhoidu Balti riikide kaudu. Aga kuidas lood tema teostamise võimalustega?

On juba olemas nonagressiooni leping, millega on ühinenud kõik Saksa natsionalistide kavastatud partnerid: see on Kelloggi pakt. Tõsi, tema maksvust keegi ei garanteeri. Aga kas on selleks üldse väljavaateid? Londoni merikonverentsi senine käik ei anna selleks mingisuguseid lootusi. Britilt sooviti saada garantii Vahemere Locarnoks. Vahemerde on pärast

Seega jääks Balti riikide erapooletuse kaitsjaks Saksa- ja Venemaa? Kuid sellest hoolimata, et ükski Saksa erakond ei taha praegu tunnustada Poola—Saksa maksvat piiri, pole vabariiklik Saksaamaa kunagi ühinenud natsionalistide agresiiivselt poolavastaste kavatsustega. Tema retsept piiriprobleemi lahendamiseks on rahulik kokkulepe. Sellega langeb aga ära igasugune vajadus Poola eraldamiseks Balti riikidest. On järelikult enam kui kahtlane, kas Saksa vabariiklikud erakonnad kunagi võtavad omaks natsionalistliku „Kreutzzeitungi“ Balti aspiratsioone.

Mis jääb siis Balti riikidele üle? Istuda käed rümpes, kiindudes tähelepaneliku pilguga Berliini natsionalistidesse ja Moskva kommunistidesse ja sõbrustada üksi nendega, kes on leidnud nende vastoluliste

nõrgad. Meie sõbrused ei tarvitse kedagi heidutada. Koos oma liitlase Lätiga on meie lipukirjaks rahu alalhoid, meie kaitsevälk ainult õilis olemasolu õigus — rahvusriigi olemasolu kaitse — ja välispoli-

Riigivanem hra O. Strandman ja Poola president hra I. Moscicki Varssavis, 9. veebr. 1930.

elementide armu? Või ajada edasi oma tagasihoidlikku politikat sõbralikkude suhete sõlmimise alal nende naabritega, kellega meid seovad ühised huvid?

Iseseisev rahvas leiab sellele küsimusele ainult ühe vastuse. Ka tugevad riigid vajavad sõpru, seda enam väikeseid ja

tilka ainumaks eesmärgiks sõprade arvu suurendamine ning sõpruste kindlustamine. Tunneme sügavat rõõmu Poola rahva sõprusest ja näeme Varssavi hiilgavates sõprusavaldustes ainult sammu rahu kindlustamise poole. —e.—

... ja ...

... ja ...

VABARIIGIL TOSIN AASTAID.

O. Köster.
Kaitseminister.

O. Köster
Kaitseminister.

Kaheteistkümnendat korda tõmbame end pidurüüsesse, et pühitseda raske heitlusega, suure vaeva ja püsivusega kätte võidetud meie riikliku iseolemise aastapäeva. Tosin aastaid on möödunud sellest kui pühitsesime seda päeva esmakordselt ja kui meie riigi loomise pärast väerindel olid käimas veel ägedad võitlused. Tol korral rahva üksmeelse tahte kehastas ennastsalgavalt teotsev kaitseväge, kes ei pidanud raskeks tema õlgadel lasuvat koormat, teostamatuks ühtegi temale määratud ülesannet. Meie püsivus tõi meile võidu.

Meie kaitseväge, kes riigi loomisel avaldas nii palju tervet rahvuslikku vaimu, sisemist jõudu ja sitkust, on praegu ametis oma rahuaegsete ülesannetega.

Rahuaegne kaitseväge on rahvakool, milles kõik meie meeskodanikud õpetust ja kasvatust saavad riigikaitse teostamise ülesanneteks. Kaitseväge ridadest käib läbi meie kodanikkude väga mitmekesine pere, kes siin harjuvad täitma kõik ühte ja samu riiklikke ülesandeid, taotlema ühte ja samu sihte ühise juhatuse all. Üksmeelne ja ühes suunas juhitud rahvuslik töö on kaitseväge ülesannete täitmises edu aluseks. Sellele veendumusele peab tulema iga kodanik, kes kaitseväge ridades teenib ja end siin riigikaitse ülesannetele ette valmistab.

See terve vaim ja tugev sisemine ühtlus, mis nii ilmekalt avaldus meie kaitseväes Vabadussõjas, peab edasi elama meie rahuaegses kaitseväes ja siit kaudu edasi antama kodanikule. Iga kaitseväge juht, kes kannab kohustusi ja vastutust kaitseväge väljaõppe ja kasvatuse eest, peab seda vaimu omama suuremal määral, et sellega sütitada õpetatavaid ja juhitavaid. Sellele vaimule peab seltsima hea väljaõpe praeguse tehnika nõuete kohaselt. Vabadussõja vaim koostatud uuemaaja tehnika saavutistega kaitseväes peab looma selle tagatise, mis kindlustaks meie riiklise iseolemise.

Kaitseväge ülesannete täitmine nõuab kodanikult tugevat füüsilist pingutust, mispärast kehalise kasvatuse arendamine on kaitseväge üks tähtsamatest ülesannetest. Kaitseväest kaasa võetud oskused, eriti aga harjumused kehalise kasvatuse alal, kannab kodanik erauulu. Paljud tegelikud sportlased ja kehalise kasvatuse arenemisele kaasatöötajad on selleks algtooke saanud kaitseväest kui ka kaitseliidust. Seega kaitseväge kui rahvakool on saanud ka rahva kehalise kasvatuse arendajaks ja tõukeandjaks.

Kindel rahvuslik vaim, tugev sisemine side, hea füüsiline areng ja parimad oskused moodsas sõjatehnikas on need ülesanded, millele rajatud on kaitseväge kasvatus ja väljaõpe. Need omadused ei tohi puududa meie kui väikeriigi kaitsevaelastel, kellel tuleb täita tarbekorral võrdlemisi väga raskeid ülesandeid ja kes peavad kandma sageli mittejõukohast koormat.

EESTI-POOLA ÜHING.

Pühapäeval, 9. skp. s. o. samal päeval, kui meie riigivanem viibis Varssavis, peeti Toompeal riigikogu ruumides Eesti-Poola ühingu asutamise koosolek. Koosolekule oli kogunud 70 inimese ümber. Samaks ajaks oli ühingu asutajate kindral Laidoner'i, pr. Tõrvand-Tellmann'i ja riigikogu esimehe K. Einbun'di poolt koostatud ühingu põhikiri

Asutatava ühingu eesmärgiks oleks nende rahvaste vastastikune tutvumine seltskonna kaudu ja vastastikuse läbikäimise arendamine. Seni meie tunneme teineteist võrdlemisi vähe. Eestis tuntakse küll võrdlemisi hästi Poola muusikat, vähe ka nende kirjandust tõlkekirjanduse kaudu ja see on peaaegu kõik. Poola tunneb Eestit veel vähem. Praegusel ajal

Poola-Eesti ühingu juhatus.

Riigikogu esimees K. Einbund (ühingu esimees), E. Maddisson, A. Haman (end. Eesti saatkonna sekretär Varssavis), proua A. Tõrvand-Tellmann, J. Wolodkowicz (Poola Chargé d'affaires Tallinnas), kindral J. Laidoner, vägede ülemjuhataja Vabadussõjas, Eesti-Poola ühingu auesimees.

registreeritud ja trükitud ja anti koosolijatele välja. Koosoleku avas kindral Laidoner, kes ühel häälel valiti ka koosoleku juhatajaks. Oma avamiskõnes kindral Laidoner muuseas pööris tähelepanu sellele, et Eesti ja Poola rahval on palju ühiseid huvisid, mis neid on sidunud juba minevikus ja seovad ka praegu. Varem kus meie kui ka Poola rahvas elasime ühe ja sama suurriigi osana ja võrdlemisi suure surve all oli meil koostöötamise võimalusi vähe. Praegu kus mõlemad rahvad vabalt oma tahtmist määravad, avanevad koostööks laiemad võimalused.

riiklik koostöö ei arene ilma seltskondlisseta, mispärast seltskondline tutvus ja vastastikune teineteisest arusaamine omandab siin suure tähtsuse.

Proua Tõrvand-Tellmann kandis koosolekul ette ühingu põhikirja põhimõttelise osa, täiendades seda oma seletustega.

Ühingu põhikiri märgib ära järgmisi tegevuse vahendeid oma eesmärgi saavutamiseks:

— ta korraldab loenguid, kõnekoosolekuid, kongresse ja ekskursioone;

- kirjastab raamatuid, ajakirju ja muid väljaandeid;
- kutsub ellu Eesti-Poola koostöö arendavaid institutsioone;
- sõlmib ühendusi ja otsib koostööd Poola teadusliikide ning ühingu eesmärgile vastavate muude organisatsioonidega;

Einbund, liikmeteks: pr. Tõrvand-Tellmann, prof. Piip, E. Maddisson ja E. Haman. Ühingu auesimeheks valiti ühel häälel kindral Laidoner.

Koosolekul pr. Tõrvand-Tellmann esines ettekandega, pöördudes Eesti naiste poole, ergutades viimaseid osa võtma Eesti-Poola ühingu tegevusest, väites, et

Eesti-Poola ühingu avamisel Tallinnas, 9. veebruaril 1930. a.

Osa koosolijatest: Endine vägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, Riigikogu esimees K. Einbund, endine riigivanem hra A. Rei, Poola saatkonna liikmed hrad Volodkovicz, Dobrovolsky, proua Laidoner, proua Tõrvand-Tellmann, kaitseministri abi kindral P. Lill, kaitsevägede staabiülem kindral J. Tõrvand, merejõudude juhataja admiral Salza, kaitsevägede ülem kindral J. Roska, kindral A. Lossmann ja teisi.

— kasutab kõiki vahendeid Poola kultuuri, tulunduse, politika ja ajaloo tundmaõppimiseks.

Siit on näha et põhikirja järgi ühing on võtnud enda peale väga palju ülesandeid neil aladel, mis võiksid arendada meie ja Poola rahva vastastikkust tutvumist ja sõprussidemete kõvendamist.

Asutamiskoosolekul valiti esimene ühingu juhatus järgmiselt: ühingu juhatuse esimeheks — riigikogu esimees — K.

naiste osa selles töös pole sugugi väike, vaid see koostöö tõuslikult edeneb ainult siis, kui naised sellest elavalt osa võtavad.

Nagu ühingu põhikiri ette näeb peetakse igal aastal 3. mail ühingu pidulik koosolek. Selle koosoleku ettevalmistuste tegemine tehti juhatusele ülesandeks. Ühtlasi tehti juhatusele kohuseks ettevalmistusi teha ühingu juures mitmesuguste sektiioonide ellukutsumiseks.

—mp.

„Poola õhukaitse ja mürgiste gaaside vastu võitlemise Ühingu“ organisatsioonist ja tegevusest.

L. Jacobsen.

Ükski väeliik pole Maailmasõja kestel sarnast kiiret arenemise tendentsi üles näidanud kui just lennuvégi, ja sõjale järgnenud 10 rahuaasta vältel on lennuvégi ikka rohkem ja rohkem täienenes ning arenedes tänapäev üheks tähtsamaks võitlusabinõuks välja kujunenud. Ja ei saa kaugeltki oletada, et lennuvégi arenemine seega oleks lõppenud. Mitte ehk just sarnases mõodus, kuid hävitamise tagajärgede poolest kohutavalt mõjudes on Maailmasõja kestel ka mürgiste gaaside tarvitamine arenenud. On kindel, et tulevases sõjas need kaks relva, väeliiki, tähtsat osa saavad edendama ja ühest küljest nende arenemist, teiselt poolt aga nende vastu võitlemiseks tarvitusele võetavaid meetode ning abinõusid meil teravalt tuleb silmas pidada.

Kõikidest Vene naaberriikidest on õhukaitse ja mürgiste gaaside vastu võitlemise küsimus kõige paremini lahendatud Poolas, kus 1924. a. saadik parasseelselt töötasid seltskonna poolt ametivõimude kaasabil ellu kutsutud 2 organisatsiooni („Poola Õhukaitse Ühing“ („Liga Obrony Powietrznej Panstwa“) ja „Mürgiste gaaside vastu võitlemise selts“ (Towarzystwo Obrony przeciwigazowej“). Vastavate seltside peakoosolekute otsuse põhjal liitusid mõlemad seltsid ja 10. veebruarist 1928. a. alates töötavad nad ühe — „Poola Õhukaitse ja Mürgiste Gaaside Vastu Võitlemise Ühingu“ („Liga Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej“ — lühidalt „L. O. P. P.“) — nime all, mille põhikiri Varssavi valitsuse komisari poolt 7. detsembril kinnitatud ja nr. 558 all registreeritud. Ühingu eesmärk ja ülesanded on põhikirja art. 3 üles loetud. Selle järele seab enesele ühing ülesandeks Poola lennuvégi arenemist toetada kõigis selle alades, igakülgselt uurida ja katsendada mürgiste gaaside vastu tarvitusele võetavaid abinõusid ja kodanikkude ettevalmistamist lennuvégi ning gaaside vastu võitlemiseks. Seda saavutab ühing lennuvégi ja gaasiasjanduse propageerimise teel kõikides kodanikkude kihtides, toetades Poola teaduslist kirjandust ja ülesleidusi lennuvégi ja gaaside vastu võitle-

mise aladel, välja andes perioodilist kirjandust, teaduslikke töid ja praktilisi käsiraamatuid, asutades raamatukogusid, muuseumi, katsestamise laboratooriume, kooli, korraldades koosolekuid, loenguid, näitusi, võistlusi, instruktorite kursusi, ehitades angaare, lennuvégi maandumisplatse, mürgiste gaaside vastu võitlemise abinõusid, lennuvégi ja gaaside eest peidupaik, kaasa aidates varustada kodanikke gaaside vastu võitlemise abinõudega, toetades vastava personaali ettevalmistamist ja selle spetsialiseerimist, välja töötades vastavate määrustikkude ja instruksioonide projekte, organiseerides koolinoorsugu erimääruste kohaselt ja lennuvégi alal spordiringisid. Ühingu liikmed jagunevad: tegev-, eluaegseteks, au- ja toetajateks liikmeteks. Tegevliikmed maksavad ühekordselt sissekirjutamisel 1 zł. (40 senti) ja 50 grossi (20 senti) kuumakse. Eluaegsed liikmed maksavad ühekordselt 150 zł. Toetajad liikmed maksavad kuus 10 grossi ja on vabad sisseastumismaksu malksmisest (koolinoorsugu, tehaste töölised).

Ühing koosneb organisatsiooni mõttes kohalikkudest ringidest, maakonna (powiat) linna, vojevodstvo komiteedest ja tsentraalvõimust. Ringide ja komiteede instantsideks on: üldkoosolekud, juhatused, komisariid. Tsentraalvõimudeks on: üldkoosolek, peanõukogu, peajuhatus. Ringide, komiteede ja peajuhatus juures on omad revisjoni komisjonid.

Kohalikkude ringid (Kola miejscowe) võivad seal tekkida, kus vähemalt 25 liiget end on koondunud. Igas maakonnas (powiat) võidakse organiseerida n. n. „powiati komitee“, kui selles vähemalt 5 kohalikkude ringi olemas. Vojevodstvo komiteed kutsutakse neis vojevodstvotes ellu, kus vähemalt 3 maakonna ehk linna komiteed olemas. Linna komiteed võivad neis linnades asutatud saada, kus vähemalt 5 kohalikkude ringi vähemalt 500 liikmega olemas. Suurematele linna komiteedele, kus mitte alla 1500 liikme, võidakse vojevodstvo komitee õigused anda; see käib ka raudteelastest koosnevate komiteede kohta.

Poleks ehk mitte huvitusest vähe peatuda ja pilku heita selle organisatsiooni arenemise ja tegevuse peale viimaste aastate jooksul. Allpool toon ära mõned võrdlevad andmed 1926., 1928. ja 1929. a. kohta, mis kõige paremini seda illustreerivad. Nii oli õhukaitse ja mürgiste gaaside vastu võitlemise ühingul liikmeid:

1. I. 1926.	1. I. 1928.	1. I. 1929.
211.218	249.459	349.432

Näeme siis, et liikmete arv 1928. a. on kasvanud võrreldes 1926. a. ligi 40% võrra. Kõige rohkem liikmeid on Varssavi pealinna komiteel — 64.762; sellele järgneb Lvovi vojevodstvo komitee 40.113 liikmega.

Samuti on kasvanud ka organisatsioonide komiteede arv, nagu seda allpool toodud arvud näitavad:

1. jaan. 1926. a. oli ühing organiseeritud 19 vojevodstvoks, 244 poviati komiteeks ja 2211 kohalikuks ringiks. 1. jaan. 1929. a. — 20 vojevodstvo komiteed, 283 poviati komiteed, millest kokku 3390 kohalikku ringi.

Eriliselt tuleb ära tähendada, et kõikidest rahvakihtidest raudteelased, mis puutub ühinguusse kuulusse, esirinnas sammuvad. Mõnes raudteedirektsioonis on pea kõik raudteelased ühingu liigeteks hakanud. Haridusministeeriumi kaasabil on koolinoorsugu ühingu tegevusest viimastel aastatel väga aktiivselt hakanud osa võtma. Ainult maarahva hulgas pole see aktsioon veel küllalt populaarne ja sinna tahabki ühing käesoleval aastal oma tegevuse peamiselt üle viia, et rohkem maaelanikke kaasa tõmmata.

Ühingu tegevusest.

Nagu juba eespool näha, on ühingu üheks tähtsamaks ülesandeks — propaganda. Propaganda peale on 1928. aastal ühingu peajuhatus ja komitee välja annud 549.397 zlotti.

Propaganda.

a) Presse propaganda. Üldiselt on ajakirjandus ühingule väga heatahtlik olnud ja talle igatpidi vastu tulnud, rea artikleid, teadaandeid jne. õhukaitse ühingu üle avaldades, ja seda täiesti maksuta.

Ühing annab välja oma kuukirju: „Lot Polski“, mis ühingu häälekandjaks on; trükitakse ühingu oma trükikojas, „Mlody Lotnik“ („Noor lendur“), mida ühing eriti noorsoole välja annab ja milles ka

akadeemilised aeroklubid omi kokkuvõtteid avaldavad; „Ster“ — Lublini vojevodstvo komitee häälekandja; „Õhukaitse ühingu teataja“ — Poznani vojevodstvo ja linna komiteede häälekandja; „Wiadomosci Lotnicze“ („Lennuväeasi. Teataja“) Bialystoki vojevodstvo komitee häälekandja.

b) Propaganda väljaanded. Ühingu peajuhatus on korraldatud võistluse järele väljaannud propaganda iseloomuga brošüüri: 1) Balinski oma — „Mis jaoks peame kõva lennuväe omama“ — mida 60.000 eksemplari ä 10 gr. (4 senti) tükk ära on müüdud. 2) Tronievski brošüür — „Millal kodumaa on kaitstud“ — 40.000 eksempl. ä 10 gr.

Samuti on mürggaaside vastu võitlemise alal väljaantud brošüür: „Poolas tarvitusel olevad gaasimaskid — kapten Andrzejewski“ — ä 40 gr. (16 senti), 10.000 eksempl. väga kiirelt laiali läinud. Üksikud vojevodstvo komiteed on ka omalt poolt rea propaganda brošüüre väljaannud, mis kõik kiirelt laiali läinud ja tunnistuseks, et rahvamassides on tarvidus sarnase odava propaganda literatuuri järele suur.

c) Loengud. Loengute pidamisele üldse pühendatakse suurt tähelepanu, kusjuures domineerib üldpropaganda sihis korraldatud loengute arv ühes udupiltide näitamisega. 1928. a. kestel on ühing üldse üle riigi ligi 2000 loengut korraldanud.

Ühingu peajuhatus ja mõned vojevodstvo komiteed on erilisi kursusi korraldanud, kus propaganda pidamiseks tegelasi ettevalmistanud. 1928. a. kestel on ligi 150 ühingu liiget sarnased kursused lõpetanud.

d) Raadio. Eriliselt intensiivne on olnud propaganda raadio abil Varssavis ja Vilnos. Varssavi raadiojaam annab iga nädal 15-minutilisi „Lennuväe uudiseid“ ja 15-minutilisi „Ühingu teateid“ edasi. Vilno raadio on annud ühingu vojevodstvo komiteele aasta kestel 80 loengu korraldamiseks ä 25 min. ja 43 kokkuvõtte avaldamiseks ä 15 min. aega. Samuti on toimunud ka teised raadiojaamad.

e) Filmid. Filmidest, mis ühingu propageerimiseks ja üldse lennuväe tutvunemiseks mõeldud, on ühingu peajuhatus ja komiteed 1928. a. kestel 5 filmi valmistanud. Eriliselt õnnestanuks tuleb pidada filmi „Lennuväe gaaside pealetungi demonstratsioon“ — 230 mtr. pikk. Need

Kindral J. Laidoner

Vägede ülemjuhataja Vabadussõjas.

filmid leiavad ärakasutamist kas kinoteatrites lisaetendustena ehk esietendustena koolidele.

f) Propaganda autokolonn. 1928. a. korraldas ühingu peajuhatus erilist mürkgaaside vastu võitlemiseks sisse seatud autokoloni abil ringreisi Lvovi, Kielce, Lublini, Lodzi, Novogrodeki ja Pomeransi vojevodstvoses, kus läbi sõideti 14.235 klm., korraldati 200 loengut ja 200 filmi etendust.

g) Mürkgaaside vastu võitlemise vagon, milles õieti kõik mürkgaaside sõda ja tema vastu võitlemiseks tarvitusele võetavad abinõud aset leiavad, on peamiselt määratud töölis- ja noorsoohulkades selgeks teha mürkgaaside hädaohtu ja selle vastu võitlemist. Ühe aasta kestel on selles peajuhatuses vagonis ligi 45.000 in-

mest vaatamas käinud. Raudtee direktioonidel on ka omad vagunid tarvitada.

h) Ekskursioonid. Ekskursioonide alal sammub esirinnas Poznani komitee, kes 12 ekskursiooni „Samolot'i“ lennukite tehasesse ja lennuväljale korraldanud. Samuti rohkesti ekskursioone oma komiteede liigetele on ühing Lublinis, Vilnos, Krakovis korraldanud. Sileesia komitee on aasta kestel ligi 100 ekskursiooni Katovici lennuväljale korraldanud.

i) Näitused. Näitusi lennuväe ja mürkgaaside vastu võitlemise propageerimiseks on pea kõik komiteed üle riigi korraldanud ja nimelt maakonna ning suuremates linnades peetavatel näitustel oma paviljone üleslüttes. Lvovi messi ajal 1929. a. sügisel on ühingu paviljonis üle 110.000 vaataja käinud.

j) Modelleerimine. Peajuhatuses juures on oma modelleerimise töötuba ja ladu, mis koole ja teisi ühingu komiteesid modelleerimise materjaliga varustab. Pea kõikidel komiteedel on juba omad modelleerimistöötoad organiseeritud. Haridusministri ringkirjaga on modelleerimine juba paljudes koolides käsitöö hulka arvatud. Mitmed komiteed (nagu Varssavi pealinna, Varssavi Vojevodstvo, Lvovi, Stanislavovi jne.) on erilisi modelleerimise instruktorite kursusi korraldanud.

k) Lennukid. Propaganda lennukite abil on erilise populaarsuse omanud. Propaganda lendusid on korraldatud kas oma ühingu ehk sõjaväe lennukitel. Kõige aktiivsem sel alal on olnud Vilno Vojevodstvo komitee, kus ühe aasta kestel üldine lendude kestvus tõuseb 589 tunni 15 min. peale. Lvovi komitee on korraldanud 6 lennuväe rügemendi kaasabil 439 lendu 1928. a. kestel. Varssavi pealinna komitee korraldas 1928. a. õhupallide raidi ja „Lennuväe nädala“ jooksul 2 eskadrilli abil 1212 lendu (äralennates 11.500 kilom.). Varssavi Vojevodstvo komitee on 1928. a. kestel korraldanud 1312 lendu (üldajaga 1429 tundi 58 min.).

l) Teised propaganda viisid. Propaganda otstarbel on erilisi plakaate maha pillutud lennukitelt, autodelt, trammi vagunitelt. Ühingu peajuhatus on erilisi värvilisi propaganda plakaate valmistanud, mis raudteejaamades üleskleebitud.

Lennuväe asjandus.

Sel alal on ühing tänuväär töö juba ära teinud. Peatudes lähemalt üksikute alade juures, näeme:

a) Lennuvälja d. 1926. a. on ühingu peajuhatus ühes sõjaväe ja Kommuni-kats. Minist. esitajatega kokkuseadnud üldise üle riigi, ühingu kaudu ehitatavate lennuväljade programmi. Selle programmi järele peaks ühing üldse 1927.—1930. a. ehitama 38 maandumisplatsi, mis ühingult nõuaks 4 a. kestel zl. 5.750.000 (E. kr. 2.300.000) kulusid, peamiselt terraini ostmiseks, nivelleerimiseks ja angaaride ülesehitamiseks. Suurem osa sellest programmist on ka juba realiseeritud ja riik niiviisi kodanikkude kaasabil hulga maandumisplatside ning angaaride võrra rikkastunud. 1928. a. jooksul on lennuväljade korraldamisel ühingu üksikud vojevodstvo komiteed järgnevaid summasid väljaannud:

1) Lublini Vojevodstvo komitee — Zamoscie lennuvälja korraldamiseks 36 ha maa-ala ostuhinnaks zl. 71.023. Peale selle lennuvälja on komitee oma jaoks rea lennuväljade maandumisplatse ehitanud, ja nimelt: Vlodavas, Hrubieszovis, Lubortovis, Janovis ja Tomaszovis.

2) Vilno Vojevodstvo komitee — on 3 ja 4-dad angaarid Vilno lennuväljal uuesti ehitatud, jätkatud maa-ala nivelleerimist, mis kokku zl. 30.981 kulusid nõudis, Molodecznos on ostetud 26,5 ha suurune maa-ala lennuväe platsiks 15.000 zl. eest.

3) Volyni Vojevodstvo komitee — on Luckis jätkanud lennuvälja nivelleerimist, uuesti ehitanud 1928. a. jooksul erilise administr. ja elektriijaama hoone, mis üldkulusid s. a. nõudis zl. 62.889.

4) Silesia Vojev. komitee — on Katowice lennuväe platsi korraldamiseks 1928. a. väljaannud 74.000 zl.

5) Kielce Vojev. komitee — on Czestochovi lennuväe platsi nivelleerimist jätkanud, ülesehitanud erilise angaari ja bensiinijaama, mis 1928. a. kulusid nõudis zl. 102.565.

6) Novogrodeki Vojev. komitee — on Baranoviczes 36 ha suuruse lennuväe platsi üürinud (à 774 zl. aastas). Slonimis on ostetud 52 ha suurune maa-ala lennuväe platsiks, mis kõik kokku kulused nõudis komiteelt zl. 60.884.

Ka teised vojevodstvo komiteed on vähemaid summasid lennuväe platside korraldamiseks ja angaaride ehitamiseks 1928. a. jooksul väljaannud.

Marssal Joseph Pilsudski

*Poola sõjaminister ja vägede ülemjuhataja
Poola vabadusvõitluses.*

b) Lennuväe personaal.

Kuna üldiselt teaduslikes asutustes, tööstuses ja koguni sõjaväes teatud puudus on korralikult ettevalmistatud personaali järele, on ühing ka sel alal küllalt aktiivselt tegutsenud. Nii on ühingu peajuhatus tema käsutada olevatest summadest 1927. a. kestel 10 lennuväe insenerile ja mehaanikule stipendiumi väljamaa tehastes töötamiseks ja õppeasutustes viibimiseks maksnud zl. 40.000.

1928. a. on ühingu peajuhatus 13 stipendiaadile maksnud zl. 29.461.

Varssavi, Vilno, Lvovi, Lodzi, Poznani, Krakovi Vojevodstvode komiteed on 1928. a. kestel 19 stipendiaadile abiraha maksnud ligi 27.000 zl.

Ühingul on juba tegevuses oma lennuväe mehaanikute kool Brydgoszczis, mis pikkaajalise odavaprotsendilise laenu abil ülesehitatud ja 662.958 zl. maksma läks. Selle kooli lõpetasid 1926. a. 85 sisseastunud noorestmehest 1928. a. lõpul 42 lennuväe mehaaniku diplomiga. Kooli lõpetanud omavad eesõiguse sundusliku teenistusaja lühendamiseks 12 kuu võrra ja

Minister C. Libicki

Poola saadik Eestis.

võivad soovikorral üleajateenijatena sõjaväkke teenima jääda. Koolis õpib praegu 100 õpilast.

1926. a. töötab Poznani Vojevodstvo komitee hoolel oma pilotide kool Poznanis, 35 õpilasega. Ühe õpilase ülespidamise ja koolitamise (väljaõppe) kulud on aastas 10.000 zl. (4000 kr.).

1928. a. alustas ühing veel kahe kooli ehitamist, mis 1929. a. lõpule on suudetud viia, ja nimelt:

Teine lennುವေး mehaanikute kool Lvovis ja

Erapilotide kool Radomis; viimase ehitus nõuab ühinguult 517.000 zl. kulusid.

c) Kü l a d e j a a s u n d u s t e m ä r k i m i n e.

Et äraeksinud lennukitele orienteerimist kergendada, on 1929. a. ühing energiliselt asunud vähemate külade ja üksikute asunduste maja katustele vastavate märkide ülespanemisele. Senini on Lublini Vojevodstvos äramärgitud 8 küla ja asundust, Poznani Vojevodstvos — 5, Vilno Vojevodstvos — 2, Krakovi Vojev. — 7, Novogrodeki Vojev. — 11, Kielce Vojev. — 10, Bialystokis — 2, Polesje Vojevodstvos — 1.

d) L e n n u v ä e t ö ö s t u s e t o e t a m i n e.

Et Poola lennುವေး tööstus iseseisvaks saaks, on tarvis loobuda senisest süsteemist, kus lennukisi ehitati vastavalt välisriikidelt ostetud litsentside alusel, mille tõttu nii sõjaväe kui ka kommunikats. lennukid alati oma paar aastad vanemad on, kui Lääne-Euroopa riikide omad. Et sellest ülesaada, töötavad nii vastavad ministriumid kui ka õhukaitse ühing, toetades subventsioonide abil oma tööstuse arenemist. Ühing on 1928. a. kestel subventsioneerinud 2 kommunikats., 1 kooli ja mitme avioneti ehitamist. Ühingu peajuhatus on 1928. a. jooksul järgnevaid subsidiume annud:

„Podlaska lennukite tehasele“ — 75.000 zl., „Plage Laskievicz'i“ tehasele Lublinis — 50.000 zl. ja „Samolot'i“ tehasele Poznanis — 10.000 zl. Spordi lennukite, n. n. avionetka konstruktoritele on antud 6900 zl. abiraha.

Peale lennukite tehaste subventsioneerimist, on ühingu peajuhatus ka oma tüübilise lennukite mootori ehitamist igatpidi tötanud. Kuna Poolal veel oma mootorite tehist pole, siis on ratsionaalseks peetud toetada kergejõuliste mootorite konstruktsiooni, mis ärakasutamist leiaksid avionettidel ja kooli lennukitel. Oma konstruktoritest on ühingu peajuhatus tötanud ins. Zalevski 30—35 H. P. mootori ehitust 5000 zl. summaga; tehasele „Avia“ on tellitud 3 — V. Z. 7. 80 H. P. jõulist mootorit (45.000 zl.), „Shkoda“ tehases Varssavis on lõpule viidud ins. Brzeski birotsiooni mootori konstrukts. zl. 29.904 suuruse abirahaga. Esimesed selle tüübi mootorid on lennುವေး katkestamisel 1929. a. alates.

Ühingu Krakovi ja Lublini Vojevodstvo komiteed on subsideerinud Dzialovski ja D. U. S. I. tüübiliste avionettide konstrueerimist.

Varssavi pealinna komitee on subsideerinud Varssavi Politehnikumi Lennುವေး Sektsiooni üliõpilaste töid, nii et see juba II avionettide võistlusel 4 oma lennukiga osa sai võtta.

Samuti on ka Lvovi Vojevodstvo komitee subsideerinud Lvovi Politehnikumi Avioühingu üliõpilaste töid.

e) L e n n u v ä e a l a l t e a d u s l i s t e t ö ö d e t o e t a m i n e.

Suurimaks saavutuseks on kindlasti oma Aerodünaamilise Instituudi ehituse lõpuleviimine 1928. a. Varssavis, mille ehitust 1925. a. ühing alustas ja mis ligi miljon zl. üldkuludest ühinguult ainult ligi 700.000 zl. väljaminekuid nõudis. Ühing

võib uhke olla selle suurepäralise ja lennuväele nii tähtsa asutise peale. 1928. a. on ühing selle ülespidamiseks 23.000 zloty annud. Varssavi Raudtee Direktsiooni komitee on 1928. a. Aerodünaamilist Instituuti investitsiooni otstarbel toetanud zl. 43.800 suuruse subsidiumiga. Samuti on ühingu peajuhatus 10.000 zl. 1928. a. subventsioneerinud lennuväe arstliste katses-tamiste tsentrumi töid.

Vilno Vojevodstvo komitee on toetanud Vilno Aeroloogilise jaama sissesead-mist ja koguni osa selle ülespidamise ku-lusid oma kanda võtnud. 1928. a. on ko-mitee selle jaama peale väljaannud ligi 12.000 zloty.

f) Võistlused ja raid'id.

Ühingu peajuhatus korraldas 1928. a. kestel üldise spordi-lennukite (avionettide) võistluse, millest 14 avionetti osa võttis. Esimese auhinnaga sai sel võistlusel kroonitud Dzialovski avionet (D. K. D. 4.). See võistlus nõudis ühingult zl. 34.840 ku-lusid.

1928. a. lõpul korraldas ühingu Kielce Vojevodstvo komitee raidi ümber Poola, mille teostas kolonel Ociedkevicz lennukil „Albatros B. 2“.

g) Lennusport ja noorsoo tööde toetamine.

Lennusport on peamiselt arenenud noorsoo ja kõigepealt kõrgemate õppe-asutuste noorsoo hulgas. Tema tegevus on end väljendanud kahes suunas: 1) lennuväe alal kergete lennukite tüüpide — avionettide konstruktsioonis ja 2) Akadeemiliste Aeroklubide organiseerimises, mil-lede eesmärgiks pilootaazi kui teaduse õpe-tamine ja lennu kui spordi vastu huvi äratamine. Ja sel alal on ühing väga palju toetanud akadeemilisi aeroklubisid. Vars-savi Vojevodstvo komitee on Varssavi Akadeem. Aeroklubile kasutamiseks and-nud oma lennukid „Aviata“ ja „Po-tez VIII“.

Krakovi Vojevodstvo komitee on sub-ventsioneerinud Krakovi Akad. Aeroklubi zl. 4000. ja on tema käsutusse annud 3 „Ansaldo — 300—4“ tüübilist lennukit.

Peale selle on Varssavi Akad. Aero-klubi ühingu peajuhatuselt saanud 8 „Goudron“ tüübilist lennukit, lisa 3 moo-torit ja rahalist toetust zl. 12.000.

h) Muud subventsioonid.

Langenute lendurite mälestussamba püstitamiseks on 1928. a. üksikud komi-teeed assigneerinud 11.500 zloty.

Varssavi pealinna komitee on 1 lennu-väe ja 1 õhukaitse suurt. rügemendile an-

Kolonel-leitn. S. Kara

Poola sõjaväe esindaja Balti riikides.

netanud raamatukogude korraldamiseks 1928. a. — 14.579 zl. toetust.

i) Lennuväe politika.

Et kindlaks määrata need põhialused, millelele peaks rajatud olema Poola lennuväe edaspidine arenemine, selleks kut-sus ühingu peajuhatus ellu erilise lennu-väe politika komisjoni, kes vastavad di-rektiivid väljatöötanud, mis ka ühingu tegevuses aluseks pandud. Sellest komis-jonist on peale ühingu esitajate osa võtnud sõjaminist., kommunikats. minist., lennu-väe tööstuse, teaduse ja lennuväe tehni-liste jõudude esitajad. See komisjon on väga edukalt töötanud ja nii mitmeid täht-said direktiive maksuma pannud, mis nii lennuväe arenemises kui ka ühingu tege-vuses põhipaneva tähtsusega. Üheks täht-saks tulemuseks oli riiklis-omavalitsus õhu kommunikats. ettevõtte „Lot“ ellu-kutsumine.

Mürkgaside vastasekaitse ühingu osa.

Üheks tähtsaks edusammuks sel alal on olnud töö kompetentside ärajaotamine

Kapten J. Kwiecinski

Poola sõjaväe esindaja abi Eestis ja Lätis.

mürkgaaside vastase kaitse ühingu ja punase risti vahel. Viimane neist võtab oma peale mürkgaaside all kannatanute ravitsemise ja üldse päästetööd sel alal, kuna ühingu hooleks kõik teised preventiiv abinõud jääksid.

Et seda ala üldse paremini üle riigi organiseerida, korraldas ühingu l. a. Varssavis erilised 3-kuulised kursused, n. n. „Mürkgaaside vastase kaitse inspektori-tele“; viimased saavad asuma kõikide komiteede juures.

a) Väljaõpe. Instruktorite ettevalmistamise alal on kaunis rohkesti juba ära tehtud:

1928. a. korraldas ühingu peajuhatus 24 instruktorile erilised kursused. Osutus kasulikult tulevikus kursante 3 kategooriasse jagada.

Poznani Vojevodstvo komitee korraldas 1928. a. 22 instruktori kursust, kus 740 instruktorit said ettevalmistust. Peale selle on erikursusi korraldatud tuletõrjujatele, politseile ja koolidele.

Varssavi pealinna Vojevodstvo komitee on 5 erikursust korraldanud tuletõrjetele. Üldse on kursused lõpetanud 177 isikut. Vojevodstvo komitee on ka erilisi näitusi-demonstr. Varssavis korraldanud; 4 näitusest on ligi 7000 isikut osavõtnud.

Varssavi pealinna komitee on 1928. a. alustanud erilise tsiviil mürkgaaside vastase kaitse kooli ehitamist. Selle kooli ehitus läheb maksma ligi 1.500.000 zloty.

Silmapaistev kõikide teiste komiteede tegevusest 1928. a. on olnud Vilno Vojevodstvo komitee oma, kes aasta kestel 56 kursust organiseerinud.

Suureks abiks väljaõppes on olnud ühingu üks ja riiklist üheksa eriliselt sisse seatud vagunit.

b) Mürkgaaside vastu võitlemise abinõudega varustamine.

Ühingul on oma organiseeritud materjaliladu, mis kõiki komiteesid, isegi riiklisi asutusi ja Punast Risti mürkgaaside vastu võitlemise abinõudega varustanud (1928. a. üldsummas zl. 107.393).

c) Teaduslised väljaanded.

Ühingu hooletel on avaldatud mitmed omad teaduslised tööd ja tõlked välismaade kirjandusest. Eriliselt populaarne on olnud lt. Kicinski brošüür: „Mida peab iga kodanik mürkgaaside vastu võitlemiseks teadma“, mis 40.000 eksemplaris lühikese aja jooksul laiali on läinud.

d) Stipendiumid. 1928. a. jooksul on kahele arstile väljamaal õppimiseks 4000 zl. stipendiumi antud.

e) Mõned üldmärkeused.

Ka kollektiivkaitse alal on rohkesti tööd äratetud. Ja kuigi siin veel palju teha, tuleb siiski äratähendada, et nii mitmed komiteed sarnase küsimuse lahendamisele, kui seda on mürkgaaside vastaste blindaažide ehitamine, oma teed on läinud. Lodzi komitee on juba 1928. a. mitu sarnast blindaaži tüüpi valmis ehitanud.

Ühingu majanduslistest küljest.

Eelpool nägime, kui võrt tänuväärt töö ühingu ära on teinud ja kui võrt suureks toetuseks ta on riigile sarnaste tähtsate probleemide lahendamises kui lennuväe propageerimises, selle vastu võitlemise ettevalmistamises ja mürkgaaside vastase võitluse organiseerimises. Tekib iseenesest küsimus, kust siis ühingu oma nii suureks tegevusalaks on toetust ja rahasummasid saanud. Allpool tooksin ära mõned arvud ühingu kassaläbikäigust läinud 1927. ja 1928. a., mis kõige paremini seda illustreerida aitavad.

	1927. a.	1928. a.
Liikmemaksudest ja sissekirjutamismaksudest	zl. 1.023.702	zl. 1.307.000
Õhukaitse ühingu nädala sissetulek	„ 503.413	„ 508.805
Muud sissetulekud	„ 1.010.197	„ 1.014.038
Rahas 1. I kassas	„ 1.006.184	„ 1.180.392
Seega kokku ühingu käsitada	zl. 3.543.496	zl. 4.010.235

Kokkuvõttes tooksin allpool ära ka ühingu peajuhatuse ja komiteede väljaminekud 1928. a., millest järgneva pildi saame:

	Ühingu peajuhatus kulutanud	Vojevodstvote komiteed kulutanud
1) Lennuväljad	zl. 67.055:62	zl. 602.228:34
2) Pilootide kool	„ 150.301:40	„ 155.301:40
3) Mehaanikute kool	„ 147.664:37	„ 174.078:02
4) Stipendiumid	„ 33.461:62	„ 52.591:80
5) Tead. väljaand.	„ 3.000:00	—
6) Võistl. ja raidid	„ 28.886:87	„ 31.508:87
7) Lennutõõst. teostatamiseks	„ 227.404:44	„ 422.162:71
8) Aerodünaamilis. Instituudile	„ 23.278:24	—
9) Sanitaar lenn. v.	„ 10.000:00	„ 10.423:27
10) Noorsoo töö toet.	„ 14.000:00	—
11) Propaganda	„ 117.951:75	„ 549.397:13
12) Modelleer. töötuba ja ladu	„ 902:63	—
13) Üleriikl. Näitus	„ 26.137:83	—
14) Konverentsid, väliskongressid ja näitused	„ 2.168:75	„ 2.168:75
15) Langen. lendurite ausamba ehitamis. erilis. komiteele	„ 4.400:00	—

16) Administratsioon	„ 109.435:90	„ 412.355:63
17) Amortisatsioon	„ 52.437:58	„ 103.773:51
Üldis. väljaminekuid	zl. 1.018.487:00	zl. 2.815.989:43

Sellest lühidast kokkuvõttest näeme, kuivõrt suureks, võimsaks ja isegi riiklikult tähtsaks organisatsiooniks on väljaarenenud Poola õhukaitse ja mürkgaaside vastu võitlemise ühing, kes enese ümber on suutnud koondada 350.000 liiget ja millise aastane sissetulek 4 miljonit zloty ehk 160.000 E. kr. ümber. Poola 30-miljonilise rahvaarvu juures on seega iga 85 kodanikust üks ühingu liikmeks. Üldist sissetulekute summat rahvaarvu peale jaotades näeme, et keskmiselt iga kodaniku peale 14 grossi (ehk meie rahas 6 senti) langeb, millega see ühingut toetanud on.

On vist küll ülearune kõneleda ühingu kasulikkusest, kuna see igale vähegi kainelt mõtlejale kodanikule silma paistab. Ma mõtlen siinkohal muidugi neid kodanikke, kellel kodumaa kaitse kallid, kes selleks kaitseks tahavad kaasa aidata ja kaasa töötada. Arvan ka, et meil nende kodanikkude arv väiksem ei ole, on vaid ainult tarvis organiseerijat kätt, kes meil sarnase ühingu etteotsa astuks ja kelle vastu rahvahulkades usaldus ei puudu. Sarnane ühing oleks suureks toeks lennuväeasjanduse, vastase lennuväe ning mürkgaaside vastase kaitse ideede propageerimiseks laiemates rahvakihtides ning aitaks suurelt riigiaparaadile kaasa kodanikkude ja riigikaitse organiseerimiseks hädaohtu korral.

Tagavaraväe kordamisõppustest ja organiseerimisest.

Praeguste väikearvuliste rahuaegsete sõjavägede ja nende lühikeste väljaõppe aegade juures sundaja teenistuse kestel omab sõja pidamiseks vajanevate jõudude moodustamisel kõõlkjal väga suure tähtsuse tagavaravägi ja selle väärtus. Sellest olenevalt on igalpool vääritud suure tähelepanuga tagavaraväe sõjaliste teadmiste värskendamise ja täiendamise küsimus kordamisõppuste näol.

Kordamisõppuste tähtsust on igalpool tarviliselt hinnatud ja nende teostamiseks loodud seaduseandlisel teel olukord. Kuid õppuste teostamine tarviliku määrani on

olnud siiski pidurdatud majanduslike raskustega ja jäänud enamasti paberile. Täieulatuslikke tagavaraväe kordamisõppuseid on seni väga harva teostatud. On piiratud ainult juhtide teadmiste värskendamisega ja sedagi väga väikeses ulatuses.

Tagavaraväe kordamisõppuste korraldamisel on seni katsetatud mitut süsteemi. Meil on seni kutsutud õppustele ohvitseri ja allohvitsere, esimesi 100 ja teisi 1000 igal aastal, ohvitseri alates kõrgematest ametkohtadest ja allohvitsere aastakäikude kaupa, esimesi kaheks, teisi üheks

kuuks. On selge, et selle süsteemi ja tempo juures ei suuda õppustel käia kõik ohvitserid ja allohvitserid, kõnelemata sõduritest. Oletame meil on tagavaraväes 2000 ohvitseri, seega iga ohvitser peaseks kordamisõppustele ühe korra iga 20 aasta tagant. Halvem on lugu allohvitseride ja sõduritega. Ilma pikema juurdlemiseta selle juures, peab tunnustama, et sarnane tempo ei või rahuldada — ohvitseri 20 aasta kestel üks kord ja allohvitseri ja sõdureid veel harvemini õppustele kutsuda on sama hea kui kordamisõppuseid üldse mitte korraldada.

Pole loota, et majandusline seisukord nõnda pea ja selle määrani sooduneks, et sama süsteemi juures võiksime kordamisõppustele kutsutavate arvusid tunduvalt suurendada. Kõsimuse aktuaalsusega arvestades tuleb loobuda sellest süsteemist ja otsida rahuldavamaid ja majanduslisele kandejõule vastavamaid.

Neis riikides, kus on maksimas miilitsa ja territoriaal vägede süsteem, on ka tagavaraväelastele kordamisõppuste küsimus teisiti korraldatud. Õppuseid korraldatakse seal pikemate ja lühemate perioodide näol igal aastal miilitsa ja territoriaal vägede koosseisu kuuluvatele tagavaraväelastele.

Meie lähenemise kalduvust nendele kahele sõjaliste jõudude süsteemile näitavad mõtteavaldused tagavaraväe kordamisõppuste korraldamisest kaitseliidu abil. Kuid kaitseliidul on eelnimetatud süsteemidega teravalt erinev tunnus — kaitseliit on vabatahtlik organisatsioon, miilitsa ja territoriaal väeosade koosseisu kuulumine on aga sunduslik vastava liigi kodanikkudele. Vabatahtlikkus vajutab ka kaitseliidu poolt korraldatavatele tagavaraväe kordamisõppustele oma kindla märgi otsaesisele. Vabatahtliku organisatsioonina võib kaitseliit küll jõudu mööda aidata kaasa, kuid täielikult oma peale võtta tagavaraväe õppuste korraldamist ei jääks tema kunagi. Seda on ka senised kogemused juba küllaliselt tõestanud.

Vastuvõetavam oleks tagavaraväe kordamisõppuste rajamine teatava määrani territoriaal süsteemile. Selle suunalised mõtted on käesolevate ridade kirjutajal olnud kõneaineks mitme kaitseväge juhiga ning on otsaga jõudnud juba „Sõduri“ veergudele ja ka ühes Kõrgema sõjakooli lõputöös laiemale ringkonnale ette kantud. Seni on käsitletud küsimust üldjoontes. Siin katsun tungida küsimuse üksikasjadesse jõuda mööda, vaadeldes

tagavaraväe ohvitseride kordamisõppuste korraldamist meie olukorras ja ka selle kaasas käivat tagavaraväe ohvitseride organiseerimist ning möödaminnes puudutada ka tagavaraväe kordamisõppuste korraldamist terves ulatuses.

Põhiteguriteks kordamisõppuste küsimuse lahendamise juures on tagavaraväes olevate ohvitseride üldarv, igal aastal õppustele kutsutavate arv, õppuste kestvus, sagedus ja ulatus.

On selge, et kõigi tagavaraväes olevate ohvitseride sõjalisi teadmisi meie praeguses olukorras ei suuda hoida ühevõrtselt nõuetavas värskuses. Tuleks kõigepealt kindlaks määrata minimaalne ohvitseride arv, kelle teadmiste värskuse astmest oleneb eestkätt mobiliseeritud kaitseväge lahingvõime ja samal ajal ka, mil määral ühele või teisele ametkohale ette nähtud ohvitseri teadmised hädapärastel vajavad täiendamist ja värskendamist. Esikohal peaksid olema lahingosade juhtimisalade ohvitserid. Kõigi administratiiv-majandusliste ja seljataguste teenistusalade ohvitseride teadmised ei kaota nõnda kiirelt oma vastavust olukorrale. Nad jõuavad veel mobilisatsiooni korral tagavaraväest tulles kohaneda seljataguses olukorras oma ülesannetele. Ning kuigi neile on kordamisõppused vajalikud, siis ainult oma kitsastel erialadel, mis ei nõua pikka aega ega ka sagedast kordamist. Seni korraldatud kordamisõppused pole nende liikide nõudeid silmas pidanud.

Piirdudes eestkätt juhtimisala ohvitseridega, kelle arv ei või väga suur olla, jõuaksime ehk praeguse tempo juures neid kordamise õppustele kutsuda 1—2 korda nende reservis viibimise aja kestel. Sellest on siiski vähe.

Kaitseväeteenistuse seaduse § 197. põhjal on võimalik tagavaraväe ohvitseri reservväes viibimise aja kestel kutsuda õppustele 8 korda kokku 11 kuuks ja maakaitseväes — 2 korda kokku 3 kuuks, missugune kordade arv ja õppuste üldkestvus on küllalised. See on aga senistel kogemustel teostamatu. Õppustel käimise kordade arvu suurendamiseks tuleks õppeperioodide kestvust lühendada. Kas on see võimalik?

Seni on kutsutud tagavaraväe ohvitseri õppustele kahe-kuulistele perioodidele. Selle küllaliselt pika õppuste kestvuse juures on jätnud tulemused siiski soo-

Riigivanema külaskäik Poola.

Vilno jaamas 8. veebr. 1930.

Varssavi jaama jõudmine 9. veebr. 1930.
Poola vabariigi presidendi teretulemast Eesti riigivanemale.

vida. Põhjendatud on see sellega, et õppuste korraldamine on olnud veel katses-tamise ajajärgus. Teiseks on olenenud see ka õppustest osavõtjate teadmiste seisukorrast. Seni on õppustele kutsutud ohvitseri, kes lahkusid tegelikult kaitseväeteenistusest demobilisatsiooniga. Juba nende sõjaajal omandatud teadmised iseenesest olid võrdlemisi vähesed ja ilma teoreetilise aluseta. Kaitseväest kaue-mat aega eemal olles on need jõudnud ju-ba põhjalikult ununeda. Vahepeal on kaitseväge juhtimine ja väljaõpe elanud üle palju ja põhjapanevaid muudatusi: mis on tagavaraväes viibijale täiesti uudisteks. Ununenud teadmiste värskendamine ja uuduste omandamine on tinginud seni pikemaajalise õppeperioodi kestvuse. Et kordamisõppused pole seni andnud ehk küllalisi tulemusi, selleks on kahtlematult tähtsal määral kaasa mõjunud ka see as-jaolu, et õppustest osavõtjad omas enami-kus on läbi teinud rasked Maailma- ja Va-badussõjad ja kaasa elanud varustavad revolutsiooni päevad ning selle järeldusel on üldse tüdinenud sõjast ning ükskõiksed sellega seotud teadmiste vastu.

Kordamisõppuste kestvust võiks kindlasti lühendada, kui loobuda esialgul nende tagavaraväe ohvitseride teadmiste värskendamisest, kes on lahkunud kaitseväest enne praegu maksvate lahingkor-dade ja eeskirjade maksvusele pääsemist kaitseväes, see on umbes enne 1922. aastat. Kordamisõppuste eeskava peaks piirduma peaaesjalikult taktikaliste tead-miste süvendamise ja värskendamisega, kuna teadmised relvade käsitamises ja mitmesuguste teenistuste alade oskustes peaksid värskendama tegeliku töö kõrval õppuste kestel iseenesest.

Kordamisõppused peaksid olema korraldatud kontsentriselt vastavalt tagava-raväe ohvitseri edasi jõudmisele amet-astmetel ja elu aastates. Sellele vasta-valt oleksid õppe perioodid — I rühma üle-matele, II kompanii ülematele, III pataljo-ni ülematele jne. Seal juures tuleks tingi-matult maksta panna tagavaraväe ohvit-seride aastmetes edasi jõudmise kord. Senine olukord pole loomulik, kus kohta-dele määramise juures on ainukaaluvaks teguriks olnud auaste, mis aga on jäänud tagavaraväe ohvitseril samaks, millisega tema alalisest kaitseväest lahkus. Meil on lipnikke, kes on 23—45 aastat vanad ja neid kõike on jaotatud ühise kriteeriu-mi — aastme kohaselt. Ja veel halvem — selle järeldusel on harilikuks nähteks,

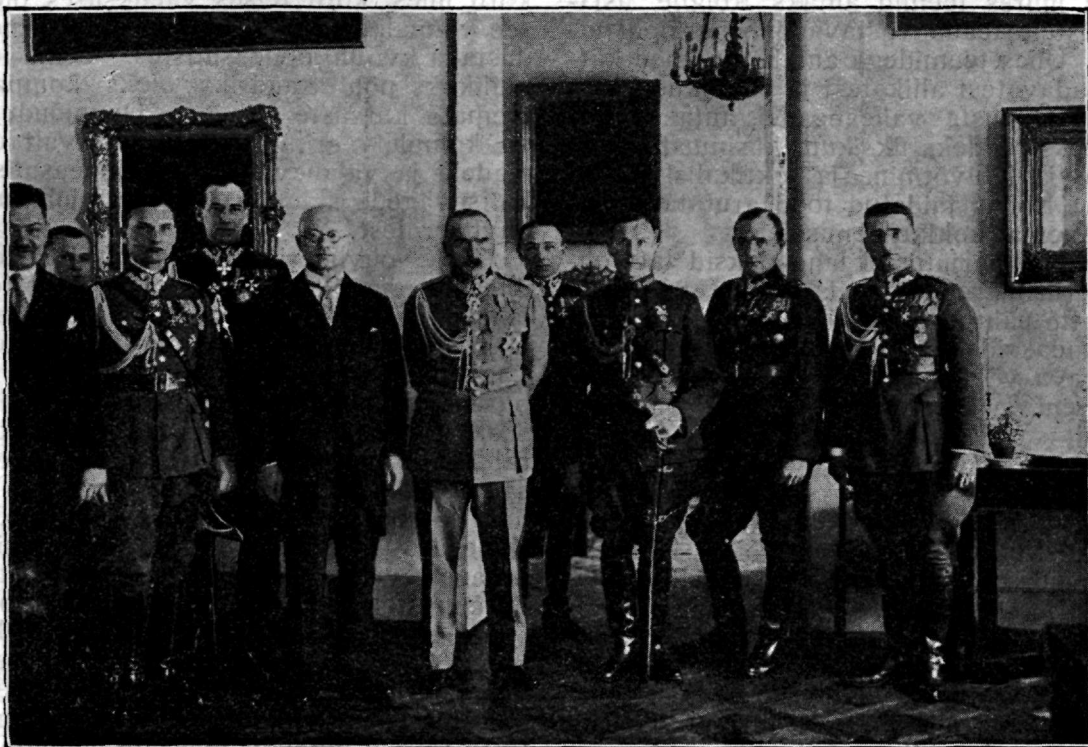
et 23-a. noorem-leitnant määratakse kom-panii ülemaks ja 45-aastased lipnikud rüh-ma ülemateks. Olgugi, et selle noorem-leitnandi sõjalised teadmised kaaluvad kaugelt üles 45-aastase lipniku omad, kuid sel lipnikul on suured elu kogemused ja praktika inimeste tundmises ja juhtimi-se alal, olgugi see omandatud kooli, töös-tuse, kaubanduslise ettevõtte või selts-kondlise organisatsiooni juhtimisel. See on kõrgelt hinnatav ja teda tuleb ja võib kasutada ka kaitseväeteenistuses. Välis-maade paremates sõjavägedes seda teh-takse. Et neid elukogenenud inimesi ase-tada sõja korral kaitseväge juhtimisel nen-de võimisi kõige paremini kasutada või-maldavatele ametkohtadele, tuleb neile anda võimalus liikuda edasi kaitsevæli-ses aastmestikus, mis on ühtlasi amet-kohta määrajaks, vastavalt nende edasi jõudmisele seltskondlises ja ühiskondlises seisukorras.

Sõjalises tegevuses juhtimise alal on tähtis osa ka juhi füüsilistel võimel. Rühma ülemale esitab olukord kahtlema-tult palju suuremaid nõudmisi füüsiliste võimete alal, kui see on nõuetav kompa-nii ja pataljoni ülema ametkohtadel. Füü-siliste võimete kaasas muutuvad ka psüh-holoogilised võimed. Noorusel on palju tuld, julgust ja leidlikkust, mis on asenda-matuteks omadusteks rühma juhil, kuna vanemalt juhilt on nõuetav külmavereline ja asialik kaalumine. Meil on näiteid Va-badussõjast isegi, kus 40-aastane kolonel rühma juhtimisel sattus täiesti abituse seisukorda, kuna ta hiljem rügemendi juh-timisel oma õiges sõidu vees osutus täies-ti kohaseks. Oleks ekslik võtta aastme-tes edasi viimisel aluseks ainult aastaid. Peateguriks jääb siin isiku seisukord seltskondlises ja ühiskondlises elus.

Praeguses tagavaraväe ohvitseride korraldamise süsteemis puuduvad võima-lused teadete hankimiseks nende teenis-tuskäigu üle era elus. Ainukene võima-lus tagavaraväe ohvitseri nägemiseks on kordamise õppused, kuid nagu eelpool nägime, võimalduvad need senise korra juures vaevalt ükskord kogu tagavara-väes viibimise kestel. Väljapääsu teeks oleksid sagedamad kordamisõppused ja side alalise kaitsevæga.

Igal tahel tuleks loobuda kahekuulisest õppeperioodist ja selle asemel korraldada mitu lühemakestvuslist õppust. Jäädes praeguste kulutuste piiridesse kordamis-õppuste korraldamise alal, saaksime: praegu kutsutakse õppustele 100 ohvit-

Riigivanema külaskäik Poola.

Visiit marssal J. Piłsudski'le 9. veebr. 1930.

Poola välisministeeriumi ida osakonna juhataja hra Holovko, riigivanema juurde delegeeritud dipl. kolonel Trzaska-Durski, marssal Piłsudski staabiülem dipl. kolonel Beck, riigivanem hra O. Strandman, marssal J. Piłsudski, major H. Grabby ja kõrgemaid Poola ohvitseri.

seri 60 päevaks, mis teeks välja 6000 päeva (kulude suhtes); piirdudes 10-päevase õppeperioodiga võiks sama raha kulutuse juures kutsuda õppustele 600 ohvitseri aastas, 7-päevase õppeperioodiks — 880 ja 5-päevaseks 1200 ohvitseri.

Oleks küll, kui tagavaraväe ohvitseri kordamisõppustel käiks iga 3 aasta tagant. seega 10-päevase õppeperioodi juures võimalduksid õppused 1800 ohv., 7-päevase juures — 2600 ja 5-päevase — 3600 ohvitserile.

Praegu kulutatakse kordamisõppuste korraldamiseks liiga väike summa. Peab uskuma selle suurenemist ning sel juhul oleks olukord kindlasti rahuldav.

Kordamisõppused tuleksid korraldada väeüksuste kaupa, aga mitte ainult aastakäikude ehk mõne teise liigitamise põhjal. Väeüksused ja asutused tuleksid jaotada kahte või kolme ossa — ühel aastal üks osa, teisel teine osa väeüksuseid, oleneb sellest kui sagedasti kavatsetakse ja kui sagedasti on võimalik kutsuda korda-

misõppustele tagavaraväe ohvitseri. Ehk jälle — ühel aastal korraldada pikemaajalised õppused (10—15 päeva) ja teisel aastal ainult mõnepäevalised (3 päeva).

Tag. ohvitser võtaks õppustest osa selle väeüksuse või asutuse koosseisus, mille täienduseks tema on määratud sõjakorral. Seal seisaks tema alaliselt nimes-tilkes ja kannaks selle väeüksuse numbrit.

Kogu tag. ohvitseri kordamisõppuste kursus tuleb jaotada teemideks; juhtimise alal, näiteks, kaitselahing, pealetung jne. Teemidele vastavalt jaotuks need aastad, mille kestel tag. ohvitser kuulub kordamisõppustele kutsumisele, perioodideks, mille kestvus oleneb sellest, kui sagedasti on võimalus õppuseid korraldada. Teemi läbivõtmine koosneks üksikute loengutest ja harjutustest, mõnepäevalistest (3 päeva) kursustest loengute ja harjutustega, pikemaajalistest õppustest (kuni 10 päeva) loengutega, harjutustega kaardil ja maastikul ja tegeliku juhtimisega, allohvitseride ja sõdurite õpetami-

sega, sise teenistusega ja laskmistega. Seal juures teemid antaks kõigile asjaosalistele teada vastava õppeperioodi algul. Ühes teemidega antaks andmed kättesaadavatest allikatest ja vajalikud kaardid. Õppuste vaheaegadel antakse kodusteks töödeks üksikute küsimuste uurimine ja läbivõtmine ja taktikalisi harjutusi. Kodus täidetud tööd arutatakse läbi lähemal kokkutulemisel.

Kõigil harjutustel lahendaksid tag. ohvitserid ülesandeid neis osades, mis neile on ette nähtud täita sõjakorral. Õppustel kujundaksid kaadri ja täiendus ohvitserid vastava väeüksuse juhtikonna tervikuna.

Seni on kordamisõppuseid korraldatud ainult suvel, põhjendades seda peasjalikult kahe asjaoluga — suvine aeg on kohasem õppuste suurema intensiivsuse saavutamiseks ja suveti laagri perioodidel on korraldatud seni suuremaid juhtimist võimaldavaid taktikalisi harjutusi. Noorsõdurite kolmekorraste sissekutsumise juures pole enam võimalik suuremaid õppuseid kaitseväe alalise koosseisuga korraldada kõiki suvel, vaid tuleb seda teha ka teistel aasta aegadel. Kaadri väeüksuste senine suvine pikem vabaaeg, mida osaliselt kasutati ka kordamisõppuste teostamiseks, on jaotatud aasta kestel mitmesse osasse mitmesugustel aastaegadel. Suvised aja kulutamine kordamisõppusteks on kodanikkudele majanduslikult kõige koormavam. Tulevikus tuleksid need korraldada mitmesugustel aegadel, et seda koormat kergendada ja ühtlasi ka harjutada tegevust võimalikkudes mitmekesisemates olukordades. Vabaaja jaotus kaadri väeüksustes võimaldab seda.

Seni on katsetatud kordamisõppuseid kahel viisil. Esimestel aastatel koondati tag. ohvitserid õppeasutiste juure, kus neile korraldati loenguid ja praktilisi töid, ja ainult teoreetilise kursuse lõpul saadeti nemad lühikeseks ajaks praktikale väeüksustesse, peasjalikult manöövrivate kaatsetamiseks. Viimasel aastal moodus esimene osa õppuste ajast kaadri ja teine osa kätte väeüksustes. Kumbagi süsteemi ei saa pidada rahuldavaks pika kestvuse, õppejõudude puuduse ja mitmeskoos teostamise tõttu. Väeüksuste alaliselt kaadrilt ei saa nõuda küllalisi oskusi ja autoriteeti tag. ohvitseride kordamisõppuste teostamiseks.

Tuleks moodustada tag. ohvitseride kordamisõppuste juhtimiseks rändav õpetsentrum. Õppuste jaotamisel väeüksuste vahel mitme aasta peale ja aasta

jooksul korraldades neid kordamööda — kord ühes, kord teises väeüksuses oleks see võimalik. Õpetsentrum tuleks moodustada kv. üh. õppeasutistes. Tema loomulikuks põhi kaadriks oleks kompanii ülemate kursuste kaader. Õppejõududega komplekteeritaks tema vastavalt erialadele ja vajaneval arvul õppeasutiste, kaitseväge staabi ja diviisi juhatuste ohvitseridest.

Tag. ohvitseride kordamisõppustega üheskoos ja ühesugustel alustel tuleks lahendada ka tagavaraväe allohvitseride ja reameeste kordamisõppused. Praegu korraldatakse igal aastal üheks kuuks õppused 1000 allohvitserile, mis sünnitab 30.000 õppepäeva. Õppuseid tuleks korraldada samuti lühemateks perioodideks, sagedamalt, tervetele väeüksustele ja samuti üksikute teemide kordamiseks. Kuuepäevaliste õppuste juures võiksime praeguse eelarve juures igal aastal kutsuda õppustele 5.000 meest ja kolmeks päevaks 10.000 meest. Korraldades jällegi õppuseid iga kolme aasta tagant, näiteks, võiksime sel teel läbi lasta 18.000—30.000 meest. Samuti nagu ohvitseride juures, tuleb ka siin kindlaks määrata lahingtegevuseks vajanev tag. allohvitseride ja reameeste minimaalne arv ja ka kitsastes oludes selle arvu meeste teadmiste värsketena hoidmisega piirduda.

Kirjeldatud olukorras kujutan tagavaraväe kordamisõppuseid teatava teemi peale jalaväeüksuses järgneva skeemi järele:

I päev — tag. ohvitseride kokkutulek; loengud ja taktikaline harjutus kaadril tagavara- ja alaliseväe ohvitseridele ühes koos.

II päev — taktikaline harjutus samadele maastikul.

III päev — tagavaraväe allohvitseride kokkutulek; õppused sama teemi piirides tagavara- ja alaliseväe allohvitseridele tegelikuks juhtimiseks ja ametkohuste täitmiseks vajanevate teadmiste värskendamiseks kõigi ohvitseride juhtimisel;

IV päev — reameeste kokkutulek ja vastuvõtmine, üksuste vormeerimine ja üksikõppused eelmistel päevadel juba moodustatud ohvitseride ja allohvitseride kaadri juhatusel.

V—VI päev — taktikaline õppus maastikul ja selle arutamine kompaniides.

VII—VIII päev — üks laskeharjutus kogu väeüksusele (harjutus võib kanda võistluse laadi); allohvitseride ja reameeste vabastamine ja pidulik koju saatmine.

Riigivanema külaskäik Poola.

Riigivanem pärast Tallinna saabumist 11. II 30. sammub sõjaministri O. Köster'i, kindral Un'i ja kindral Jonson'i saatel aukompanii eest mööda.

IX päev — õppuste arutamine ohvitseridega, uute teemide ülesandmine, ohvitseride kogu küsimuste arutamine ja pidulik tagavaraväe ohvitseride koju saatmine.

Õppetsentrumi ohvitserid on õppustel loengute pidajateks, taktikaliste harjutuste juhtijateks ja vahekohtunikudeks õppustel maastikul. Harjutuste kestel võiks olla ka mõni loeng väljaspool põhi-teemi mõnelt vanemalt juhilt või sõjateadlaselt sellekordse kaitseväealalise päevaküsimuse või sõjateaduslise teemi üle. Loenguteks tuleks kasutada vahepealne pühapäev. Samuti tuleks sel päeval korraldada ohvitseride kogu poolt perekondlik koosviibimine ohvitseride üksteisele lähendamiseks. Sama eesmärgi taotlemiseks peaksid olema korraldatud õppuste kestvusel võimalikult ühised lõunad ja õhtusöögid kasiinos.

Kordamisõppused esitatud kava põhjal on teostatavad ka eraldi reameestest ohvitseridele ja allohvitseridele ja ka neile üksteisest eraldi, kui nad täies ulatuses on teostamatud mõnesugustel põhjustel. Õppuseid ohvitseridele omakord võib teostada üksikute loengute ja takti-

kaliste harjutuste näol, mis kestaksid vast päeva ja kõige rohkem kaiks.

Võib olla, pole mingil põhjusel võimalik kokku kutsuda reamehi nõnda palju, et neid jätaks terve väeüksuse moodustamiseks, siis võiks piirduda kokkukutsute arvule vastavate allüksustega. Siis oleksid ülejäävad ohvitserid ja allohvitserid vahekohtunikudeks õppustel maastikul, kuna kõik muu osa õppustest teeksid läbi kõik ühteviisi. Võib vormeerida ka ühe väeüksuse täies koosseisus ja teises tema kõrval õppustele kutsuda ainult ohvitserid ja allohvitserid või ka ainult ohvitserid. Siis oleksid viimased täies koosseisus õppusi pidava väeüksuse juures maastikul vahekohtunikudeks, muus osas aga teeksid nemad kõik õppused kaasa.

Et juhtimise alal anda alalise- kui ka tagavaraväe ohvitseridele täielikumaid kogemusi, siis peaksid õppustest osa võtma võimalikult kõik väeliigid. Seda rohkem on see tarvilik, et praegused rahu-aegsed väga kokkusurutud koosseisud ei võimalda suuremaid harjutusi juhtimises praktiseerimiseks.

Lühikese perioodiliste kordamisõppus-

te juures on teostatav ka tagavaraväe ohvitseride aastmes ülendamine ohvitseride teenistusekäigu seadluse kava kohaselt, kus nõutakse iga aastme saamiseks kahe õppeperioodi läbitegemist.

Korraldades õppuseid esitatud kava järele langeks ära tülikas kaitseliidu rakendamine väljaõppe tööle kordamisõppuste korraldamiseks ka üksik väljaõppe aladel. Korraldades õppuseid väeüksuste kaupa allohvitseridele ja sõduritele ühistel alustel, kaoks ära kodanikkudel põhjus allohvitseri aastmest eemale hoidmiseks, mille senise korra juures õigustas asjaolu, et allohvitseri kutsuti kordamisõppustele, sõdureid aga ei kutsutud.

Tagavaraväe, vähemalt ohvitseride, õppuste viljakamaks muutmiseks oleks vajalik varustada neid vajalikkude määrustikkudega, harjutusteks vajanevate kaartidega, püssidega ja aasta peale kindlaksmääratud laskemoonaga. Peale selle kerkib iseenesest üles ohvitseride varustamise küsimus, mis on möödapääsematu õppuste korraldamisel ükskõik mis teel ja viisil. Tuleks kõigile täiendusohvitseridele reservi minnes anda aspirandi riided, mis on odavam uuest ohvitseri varustusest — sõjaajal nii-kui-nii ei jõua kõiki ohvitseri algul kohe varustada ohvitseri riidetusega ja pole selleks ka vajadust. Aspirandi riitusele nõutaks igati iseseisvust juure ohvitseri atribuudid. Ehk jälle anda aspirantidele tagavaraväelastele minnes umbes aspirandi varustuse hinna suurune rahasumma — ühed muretseksid sõduri, aga paljud kindlasti ka ohvitseri riided, puuduvat summat juure makstes. Sealjuures ja üldse tuleks ametlike kordamisõppustega hõlbustada tagavaraväe ohvitseridele vormiriide ostmiseks vajanev materjali nõutamist.

Kokkuvõttes, tagavaraväelastele kordamisõppuste korraldamine käesolevas ülesseatud skeemi kohaselt peale õppuste ratsionaalsema teostamise looks olukorra väeüksuse terviklikuks liitmiseks, mis on väga hinnatavaks ja nõuetavaks lahingüksustelt, kuid mis on raskelt saavutatav praeguste alalisväge väikeste koosseisude juures.

Tagavaraväe ohvitseride organiseerimine peaks sündima nende väeüksuste kaupa, kus nemad käivad kordamisõppustel. Erilisi ühinguid pole vaja, vaid organiseerimine teostuks väeüksuste ohvitseride kogude juures. Tagavaraväe ohvitserid oleksid ohvitseride kogu toetaja-

teks liikmeteks või alalisteks külalisteks. Kogu juhatus oleks endiselt kaadri ohvitseridest. Juhatus juure aga koopteeritakse tagavaraväe ohvitseridest nende eneste poolt õppeperioodi lõpul valitud esitajad (2—4), kes nõuandva häälega võivad osa võtta kõigist juhatuse koosolekutest; osavõtma peavad aga nendest koosolekutest, kus arutused on tagavaraväe ohvitseri puutuvad küsimused. Kui aga tagavaraväe ohvitseridele ei sünnita raskusi täieliku liikmemaksu maksmine, siis võiksid nemad olla kogu tegevliikmeteks ja juhatuses võiks olla ka hääleõiguslikud nende esitajad, vast 3 kaadri ja 2 tagavaraväe ohvitseri, kusjuures juhatus kolme liikme koos olles oleks otsusevõimeline. Peale selle võtaksid tagavaraväe ohvitseride esitajad (peale juhatuse või selle juurevalitute) osa kõigi kogu komisjonide tööst. Kaadri ja tagavaraväe ohvitseridel oleksid ühised kogu albumid. Tagavaraväe ohvitserid võiksid kasutada kõiki kasiino ruume; eriti peaks neile olema võimaldatud sissesõidu korral öömaja ja peatusruum. Ühine raamatukogu ja lugemislaud. Tagavaraväe ohvitserid peaksid osa võtma kõigest kogu eluavaldustest, kui on aasta-päev, ballid, pidud, klubiõhtud, loengud, laske- ja spordivõistlused jne. Arvestades sellega, et tagavaraväe ohvitserid ikkagi ei saa kasutada kogu ettevõtteid sellel määral, nagu see on võimalik kaadri ohvitseridel, peaks nende liikmeraha olema märksa väiksem. Kogude ettevõtetest esijoones vajaksid laiendamist raamatukogu, lugemislaud ja öömaja võimalused. Kogude praeguse liikmete vähearvulisuse juures käiks see neile üle jõu. Tagavaraväe ohvitseridelt otsekohe liikmeraha nõudma hakata peletaks vast nemad eemale. Kogud peaksid selle teostamiseks saama toetust.

Tagavaraväe ohvitseride väeüksuste külge liitmiseks on tarvilikud mõned ametlikud sammud:

- 1) Ohvitserid peaksid olema arvel vastavates väeüksustes. Kõik arvestamise alaline läbikäimine ohvitseril sünniks siis väeüksuses. See lähendaks iseenesest ohvitseri väeüksusele.
- 2) Aspirandid enne tagavaraväkke arvamist peaksid mõne nädala olema praktiliselt neis väeüksustes, millistesse on kavatsus neid kutsuda kordamisõppustele ning seal juba ohvitseride kohtadel ja ohvit-

seride hulgas, et tutvuneda oma väeüksuse ohvitseridega ja nendega sidemeid luua.

3) Aspirante selleks perioodiks väeüksusesse tuleks vastu võtta ja ka sealt tagavaraväkke saata pidulikult. See muudaks väeüksuse täiendusohvitserile lugupidamisväärseks ja tõmbaks teda ka edaspidi sinna perre. Praegu sünnib kahjulks kõik see väga külmalt.

4) Aspirandid omas enamikus peaksid täiendusohvitserina seisma nende väeüksuste nimestikes, kus nemad oma teenistust algavad noorsõduritena.

5) Aspirandid lahkudes tagavaraväkke peaksid saama oma täiendusohvitseriks ülendamise ja kaitseväeteenistuse tunnistuse kätte oma väeüksuses. Lahkudes tuleb neid määrata ka kohtadele. Siis oleks neil võimalus tutvuneda veel oma sõjaaegsete lähemate kaaslastega ja nendega esijoones sidemeid alal hoida.

6) Tagavaraväe ohvitseri peaksid väeüksused varustama määrustikudega, kaartidega, relvadega ja laskemoonaga. Kui lahkub tagavaraväe ohvitser kaitsevääringkonnast ja saab määramise teise väeüksusesse, siis tema lahendab oma vahekorrad väeüksusega ja selle ohvitseride koguga ning ilmub otsekohe uue väeüksuse ülemale ja ohvitseride kogule.

7) Selleks, et tagavaraväe ohvitserid oma ohvitseri seisusest lugu peak-

sid, on vaja neile anda mõned soodustused. Nendeks võiksid olla — vormikandmise õigus ja 50% hinnaalandusega sõit raudteel. Peale enesetunde tõstmise oleks vormikandmise õigus tag. ohvitseridele õhutajaks vormiriiete muretsemisele omal kulul. Selle tõenduseks on kaitseleitlaste vormiriiete omal kulul soetamine; pole põhjust oletamiseks, et tag. ohvitserid oleksid halvemad kaitseleitlastest vormiriietuses esinemisel ja ka selle soetamisel. Alandatud hinnaga sõit raudteel hõlbustaks nende läbikäimist oma väeüksusega, mis on tarvilik nende osavõtuks väeüksuse elust. Kaitseleitide pealikutel, alates kompaniülema, on 50% hinnaalandus sõiduks raudteel; tag. ohvitseri kohustus värskendada oma teadmisi ja ühendust pidada väeüksusega pole vähem tähtis.

8) On soovitav tagavaraväe ohvitseridele käima panna maksuta „Sõdur“. Mõnetuhande eksemplari rohkem trükkimine ei võiks sünnitada ülesaamatuid kulusid. Suurema lugejate hulga juures suureneks ka kuulutajate ringkond, mis aitaks tasuda kulusid. Ehk vähemalt tuleks alandada tagavaraväe ohvitseridele tellimise hinda.

Käesolev kava on ühe inimese arvamine hädapärast korraldamist vajava küsimuse kohta, millele arvatavasti ei keeldu oma komentaarijaid juure lisamast asjale lähemal seisjad ja küsimuse eriteadlased.

M. T.

Lennuvägi meie rannakaitses.

K. Abel.

I
Viimasel ajal on „Sõdur“ veergudel mitmel korral aset leidnud meie rannakaitses küsimuse käsitlemine, kus on puudutatud lennukite rakendamist rannakaitses teenistusse. Küsimuse arutamisel on asutud vastupidistele seisukohtadele. On tunda ebaõiget ja mitte erapooletut suhtumist asjale, mille tõttu küsimus ei ole saanud asjakohast ja õiget valgustust. Kirjutised: „Mõtteid meie rannakaitses korraldamisest“, „Meie ranna kaitseabi-

nõude valikust“ ja „Mis võib meie rannakaitses loota torpeedolt ja pommilt“, on ilmunud 1929. a. „Sõduri“ nr. 43./44., 45./46. ja 50./51./52., kus on tahetud selgitada, kummale kuulub eesõigus meie rannakaitses, kas mereväele, või lennuväele. Kuid küsimus on jäänud siiski lahtiseks. Esile toodud mõtted ja väited on niivõrt vastukäivad, et nende najal ei ole võimalik ühe või teise väeliigi suhtes mingitki kindlat seisukohta võtta. Asi on küllalt tähtis, et tema juures veel peatuda.

II

Lennuväe kasutamise mõte laevastiku vastu võitlemiseks ja rannakaitse ülesannete täitmiseks kerkis üles juba Maailmasõja päevil. Seda mõtet põhjustas lennutehnika kiire arenemine ja need suured võimalused, mis avanesid selle arenemise edusammudega lennukite lahingvõimete suurendamises. Enne Maailmasõja lõppu juba ilmusid lennukid, millede kandejõud ületas 1000 kg. Oli täiesti loomulik, et niisuguseid lennukid, mis suutsid ühesvõtta ligi 1000 kg pomme, loeti kardetavaiks ka kõige suurematele lahinglaevadele. Asjaosalistes ringkondades võeti tõsiselt kaalumise alla mere- ja õhujõudude võimete ja ulatuste vaherkord.

Kuid Maailmasõja kestvusel ei suudetud niikaugele jõuda materjaalse osa korraldamisega, et oleks võidud ette võtta suurejoonelist kallaletungimist lennukitega laevastikule. Tuli ette ainult üksikute laevade põhjalaskmist, näiteks, 1916. aastal laskisid põhja Saksa lennukid pommidega Inglise allveelaeva C 25.

Inglise allveelaeva „C 25“ hävitamine Saksa lennukitelt visatud pommidega.

Sellepärast leiti tarvilikuks toimetada asjakohaseid katseid, et selgusele jõuda, kui võrt on ohtlikud lahinglaevadele lennukitelt visatud suured pommid. Niisugused katsed korraldati 1921. aastal P.-Am. Ühendriikide lennுவäe poolt. Katsete kestvusel lasti põhja lennukitelt visatud pommidega allveelaev „U 117“, miiniristleja „D 12“, lahingristleja „Frankfurt“ ja lahinglaevad „Ostfriesland“ ja „Alabama“. Need katsed tõendasid lennுவäe võimeid ja näitasid, kui suur oht varitseb laevastikku lennுவäe kallaletungimise puhul.

Katsete tulemuste hindamisel ja arvustamisel tekkis ajakirjanduses äge vaieldus laevastiku ja lennுவäe poolehoidjate vahel, kus laevastiku kasuks seletati, et pom-

mitamine lahingolukorras ei oleks võinud nii häid tagajärgi anda. Kuid lennுவäe pooldajad väitsid, et need tagajärjed võivad veel suureneada paremate sihikute tarvitamisega ja lennukite meeskonna vilumuse arendamisega.

5. septembril 1924. aastal korraldati P.-Am. Ühendriikides uuesti täielikuid laevade pommitamise katseid. Sõjamineisterium avaldas enne katsete algust teadaande, kus olid loetletud need eesmärgid, mida taheti katsetega saavutada. Ülesseatud olid väga mitmesugused ülesanded, mis pidid selgitama nii kaitset, kui ka pealetungil ettetulevaid selgitamata asjaolusid lennுவäe ja laevastiku vahelises võitluses. Sellepärast ei tahetud katsetega demonstreerida ainult laevade hävitamist, nii kui seda tehti 1921. aastal, vaid sooviti leida need alused ja lähtepunktid, milledele oleks võidud baseeruda mitmekesiste taktikaliste võtete maksmapanemisel ja vastavate põhimõtete ülesseadmisel.

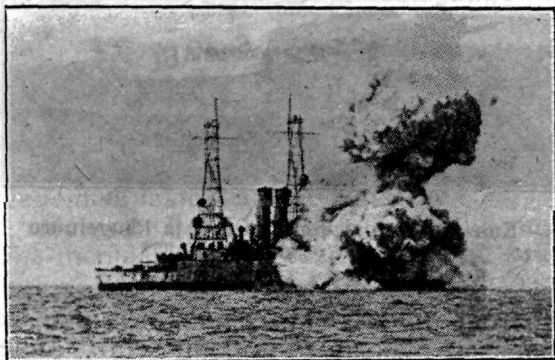
Lennுவägi asetati olukorda, mis pidi sarnanema võimalikult rohkem tegeliku lahingolukorrale. Aerodroomiks oli valitud juhuslik ja ettevalmistamata maakoht merekaldal 228 km kaugusel hävitamisele määratud lahinglaevade „New Jersey“ ja „Virginia“ asukohast. Pommitamist teostati pommitamis lennukitega „Martin Bomber“, ühes hävitajatega, milledele oli ülesandeks peale pommitamislennukite kaitse rünnata laevastikku pisaraid tekitavate ja suitsu pommidega enne pommituslennukite pommitamise algust, et raskendada oletatava õhukaitse kahurite meeskonnale laskmist vastukaitseks.

„Sõduri“ nr. 45/46 kirjutises „Meie ranna kaitseabinõude valikust“ on juba enam-vähem kirjeldatud need katsed. Kuna aga autori väited ja järeldused on väga ühekülgsed ja ei vasta tõeludele, leian tarvilikuks nende juures peatuda.

Autor on juba algusest peale asunud eitavale seisukohale lennுவäe võimete suhtes ja püüdnud seda tõendada kirjeldatud katsete tagajärgede najal. Autoriga võib olla nõus, et olukord ei sarnanenud täiesti lahingolukorrale, näiteks, puudus õhukaitse kahurite vastutegevus ja laevad seisid paigal. Lahingolukorras oleks võinud tagajärjed olla muidugi teised. Kuid imestamisväärne on autori lõppotsus: „peame tahes ehk tahtmata tunnustama, et lennukid ei suuda hävitada lahinglaevu“. Autor ise kirjeldab kaunis laialt lahinglaevade „New-Jersey“ ja „Virginia“ hävita-

mist ja põhjalaskmist lennukitelt visatud pommidega ja sealsamas väidab, et lennukid ei suuda hävitada lahinglaevu.

Juba peale esimest rünnakut 275-kilogrammiste pommidega sai „New Jersey“ niivõrt vigastada, et tema lahing-kõlblikkus oli väga küsitav, mida võib ülesvõttel ka näha. Teise rünnaku tagajärjel, mida toimetati 910-kilogrammiste pommidega, võis „New Jersey“ lugeda juba hävitatuks, sest ühe pommi langemine laeva lähedusse sünnitas nii suuri vigastusi, et lahinglaev kaldus tublisti pahemale küljele. Järgmise rünnaku ajal vajus lahinglaev „New Jersey“ põhja. Veel tagajärjerikkam oli lahinglaeva „Virginia“ ründamine. 7 lennukit „Martin Bomber“ viskasid 13 tükki 495-kilogrammisi pomme, mille tagajärjel „Virginia“ vajus põhja 26 minuti jooksul pärast pommitamise algust. „Virginia“ tabas ainult üks pomm, kuna teised langesid laeva lähedusse, hävitades siiski laeva.

Lahinglaeva „New Jersey“ pommitamine lennukilt.

Kas võib olla üldse mingitki kahtlust lahinglaevade hävitamise võimaluses lennukitelt visatud pommidega? Igatahes 495 ja 910-kilogrammised pommid võivad hävitada iga lahinglaeva kas vananenud või ajakohase ehitusega. Seda näitasid väga piltlikult Ameerikas toimetatud katsed. Millega suudaks siis ennast kaitsta ajakohase ehitusega lahinglaev nii suurte pommide purustusvõimete eest? Katsetel selgus, et laeva lähedusse langenud pomm ei ole sugugi vähem ohtlik, kui laeva tabanud pomm, sellepärast laevateki vastupanu suurendamine ei päästa veel laeva hävituse eest.

P.-Ameerika Ühendriikides toimetatud katsed olid suurepäraseks lennukite võimete demonstratsiooniks. Kindral Perching kirjutas sel puhul muuseas, et katsete

tagajärjed veel kord tõendasid õhujõudude tähtsust rannakaitse operatsioonis.

III.

Asudes meie rannakaitse küsimuse vaatlusele, peaks eestkätt peatuma nende mõtete ja väidete juures, mis on juba esile toodud „Sõduri“ veergudel. Kirjutises „Mõtteid meie rannakaitse korraldamisest“ on käsitatud väga asjalikult meie rannakaitset ja küllalt nii selgelt, et sellest võib aru saada ka mitte mereväelane. Tuginedes meie oludele, kirjeldab autor ühe või teise laeva tüübi sobivust meie rannakaitse ülesannete täitmiseks ja lõpuks puudutades lennukite tähendust, et tuleb tõsiselt kaaluda kummale kuulub siin eesõigus. Kuid kirjutises „Meie ranna kaitseabinõude valikust“ tahetakse neid asjalikke ja läbimõeldud kaalutlusi lasta paista eksiarvamistena, ilma, et asjasse oleks tõsiselt süvenetud ja tõsiasiadega arvestatud. Selle kirjutise autor ei taha uskuda, et lennuk suudaks pommidega hävitada allveelaeva, sest allveelaev olevat varustatud õhukaitse suurtükkidega ja kujutavat endast lennukile väga väikest märki. Peab tähendama, et õhukaitse suurtükid ei vähenda kuigi palju allveelaeva hävitamise ohtu, samuti ei päästa allveelaeva see asjaolu, et ta kujutab enesest väikest märki. Ei ole sugugi vaja tabada allveelaeva ennast, on küllalt sellest, kui suurekaaluline pomm langeb mõnikümmend meetrit allveelaevast, et teda hävitada. See nähtus tuli ilmsiks juba Maailmasõjas.

Edasi seletab autor, et allveelaev ei pea merd mööda ringi luusima ja vaenlast otsima, vaid olevat palju lihtsam ja otstarbekohasem allveelaeval asuda kohale, kust vaenlase laevad peavad läbiminema ja ootama nende liginemist, et siis kallale tungida.

Raske on ettekujutada meie rannakaitse teostamist allveelaevade abil niisuguse taktikaga. Kui palju läheks meile siis tarvis allveelaevu, et sarnase varitsemisega kaitsta meie randa?

Autor ülistab allveelaevu, kuid ei too ühtegi näidet allveelaevade tegevusest ega kirjelda ühtegi juhtumist, mis põhjendaks tema väiteid, peale ülemal toodud avalduse.

Kuid kirjutises „Mõtteid meie rannakaitse korraldamisest“ on öeldud, et Saksa allveelaevade edukas hävitustöö Maailmasõjas leidis aset peamiselt kaubalaevade vastu, mis pidid minema teatud sadamasse, teatud mereteid mööda, liikudes väikse

kiirusega. Selle autor omas teises kirjutises „Mis võib meie rannakaitse loota torpeedolt ja pommilt“ kirjutab, et Jutlandi lahingu päevil ainult ühel Saksa allveelaeval „U. 46“ on korda läinud atakeerida vigastatud Inglise lahinglaeva „Mareborough“i“, kuid torpeedo läinud märgist mööda.

Järelikult ka Maailmasõja kogemused ei põhjusta sugugi allveelaevade ülistamist ega anna alust meie randa usaldada allveelaevade kaitsele.

Kirjutise autor: „Meie ranna kaitseabinõude valikust“, toob veel ühe omapärase väite, et lennuk olevat pimeduses täitsa võimetu laevade vastu tegutsema. Peab tähendama, et Maailmasõja lõpupoole toimetati pommitamist lennukitelt peasjalikult öösel. Nende ridade kirjutaja on ise läbiteinud mõnikümmend öösist pommitamislendu ja võib tõendada, et veepind ja veepinnal asuvad esemed on väga hästi lennukilt näha ka pimedal ööl. Öösel lennul on kõige parem orienteeruda jõgede, järvede ja merekaldade järele, sest veepinnad eralduvad mustast maast läikivate laikudena. Võib väita just ümberpöörduvalt, et lennukid võivad edukalt avaldada pommitamisega oma hävitavat tegevust peasjalikult pimeduse kätte all. Pimedas võivad lennukid lennata madalalt, mille tõttu pommidega tabavuse võimalused on palju suuremad, kui päeva ajal. Sellepärast laevade hävitamist peab ettevõtma peamiselt ööseti.

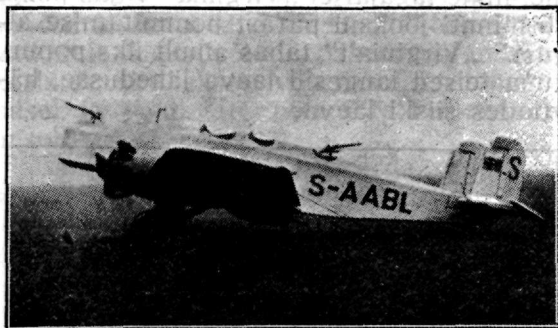
Samas kirjutises arvab autor, et kogu maailma riigid ei ole mitte rumalad, et nad edasi ehitavad lahinglaevu, kui see tõendatud oleks, et mõnikümmend lennukit neid hävitada suudavad.

Vastuväiteks olgu veel kord tähendatud, et lahinglaevade hävitamine ei ole ainult tõendatud, vaid on ka teostatud lennukitelt visatud pommidega. Kuid sellegipärast ei ole maailma riigid sugugi rumalad, sest laevade ehitamiseks on omad põhjused ja tarvidused. Lahinglaev on ja jääb ka edaspidi liikuvaks „kindluseks“ ja liikuvaks „baasiks“ ühel ehk teisel juhul. Laevastikku ei saa asendada lennukiväega, küll võib lennukivägi olla laevastikule kardetavaks vastaseks. Laevastik jääb edasi merede valitsejaks ja suurriikide aktiivse poliitika abinõuks ja toeks, sellepärast lahinglaevu ehitavad nüüd veel ainult suurriigid.

Kuna meie ei kavatse aktiiv poliitikat ajada ega kallaletungi sõda pidada, ei ole meil mõtet laevastikku soetada (Ka kaitsja

vajab laevastikku. Toim.). Meile ei ole ka tarvis liikuvat baasi, kuna meie rannakaitse baasiks võib olla meie mererand ehk teatud koht mererannas. Samuti võib öelda, et meie randa võib kaitsta ka ilma allveelaevade abita, kui allveelaevade hinna eest soetada ajakohane pommitamis lennukivägi.

Praegusel ajal on ajakohasteks pommitamis lennukiteks Rootsis ehitatavad Junkersi tüüpi mitme mootoriga metall lennukid. Näiteks, kolme mootoriga „Junkersi K 30“ tõstejõud on 2580 kg ja lennukiirus 185 km tunnis. Tema hind on 22.500.000 s. Meie oludele oleks kohasem kahe mootoriga „Junkersi K 37“, mis kujutab enesest pommitamise ja kaugeluure lennukit. Lennuki „Junkersi K 37“ kasulik

Kahemootoriga pommitamis- ja kaugeluure lennuk „Junkersi K 37“.

koorem on 1500 kg, lennukiirus 226 km tunnis ja maksab 14 miljonit senti. Mõlemaid lennukeid võib asetada ratastele ehk pontoonidele, järelikult neid võib tarvitada nii merel kui maal. Kui kuue torpeedo kandja allveelaev maksab 300 miljonit senti, siis võib ühe allveelaeva asemel osta 21 pommitamis lennukit „Junkersi K 37“. Nendest lennukitest võib moodustada 3 eskadrilli ja koondada neid ühte pommitamis divisjoni. Niisugune divisjon võib ühes võtta kuni 42 ligi pooletonnilisi pomme ja pooleteise tunni pärast suudab jõuda igale poole meie piirialde. Sama hinnaline allveelaev, mille kiirus on 8—9 sõlme tunnis, võib jõuda Narva-Jõesuhtu umbes 16 tunniga, tuues kohale ainult 6 torpeedot. On arusaadav, et ühe allveelaevaga ei ole võimalik meie randa kaitsta. Minimaalne allveelaevade arv, mis võimaldaks avaldada mingitki aktiivsust, oleks vähemalt kolm. Kuid meie rannakaitset võiks teostada väga hästi üks pommitamis divisjon, mille tõttu see kaitse tuleks palju odavam. Ei või ka etteku-

jutada terve divisjoni või eskadrilli hukkumist korraga, kuna aga ühe allveelaeva hukkumine oleks võrdne 21 lennuki hukkumisele. Peale selle rannakaitse divisjon kujutaks tugevat lahingüksust, mida võiks kasutada mitte ainult rannakaitseks, vaid ka teiste lahingülesannete täitmiseks. Nii siis sarnase pommitamis üksuse olemasolu tähtsus ulataks kaugemale meie rannakaitsest ja omaks üldtähtsuse riigikaitseks.

TURENNE.

Möödunud aasta lõpul ilmus k i n d r a l W e y g a n d'i sulest monograafiline töö „Turenne“.

Kindral Weygand oli Maailmasõjas marssal Fochi staabiülem, 1920. a. Poolas prantsuse sõjaväe missiooni esimees ja suure enamlaste pealetungi likvideerijatest ja praegu Prantsuse Sõjaväe Staabi ülem. Teda peetakse prantsuse sõjaväe andekamaks juhiks ja marssal Foch tuletas alati meelde kindral Weygand'i teeneid liitlaste vägede juhtimisel.

Marssal Foch ei jätnud järele oma sõja-memuaare nagu tegid ja teevad seda inglise ja saksa väejuhid. Võis arvata, et kindral Weygand, kui marssal Foch'i staabiülem, kes teadis ja tundis liitlaste vägede juhtimise raskusi ja paljuidki telgitaguseid asju — asuks nüüd Maailmasõja mälestuste väljaandmisele. Kuid hoopis selle vastu — kindral Weygand valis oma uurimise objektiks prantsuse väejuhi, kes elas ja tegutses ligi kolmsada aastat tagasi — see on — T u r e n n e'i.

Pidi vist see prantsuse ajalooline väejuht niivõrt võluma tänapäeva inimesi, et kindral Weygand valis just teda oma uurimuste objektiks.

See on esimeses järjekorras analoogia, mis autor otsib mineviku ja oleviku vahel, sest juba esimesel leheküljel lausub autor pühenduseks: „marssal Foch'ile — kelle kaudu õppisin mõistma Turenne'it“.

Turenne ja Foch — need on prantsuse väejuhtide suurkujud — keda lahutavad küll sajangud, kuid kelle mõttelaadis ja töös on palju ühist. Nad kuuluvad mõlemad prantsuse kuulsate meeste Pantheonis.

Eelpool toodud asjaolud on küllaldased selleks, et kindlale otsusele tulla meie rannakaitse küsimuses. Otsus võib olla ainult lennuväe kasuks, sest seda tingivad taktikalised ja majanduslised asjaolud, mida ei saa eitada ega ümberlükata.

Meil on olnud kord maksev rannaõhukaitse mõiste. Võib olla olude sumnil tuleb rannakaitse ja õhukaitse ühendada jälle üheks ranna-õhukaitseks, milles peaosaks etendaks lennuvägi.

Kindral Weygand'i töö — „Turenne“ nõuab lugejalt mõningaid eelteadmisi nii ajaloo kui ka sõjakunsti evolutsiooni alal. Ei ole kerge kanduda XVII. sajangusse ja mõista tolle aja ideoloogiat, poliitilist konjunktuuri ja kultuurilist arengut. Ilmanende mõistmata on aga kindral Weygand'i töö raskesti mõistetav.

XVII. sajangul oli Prantsusmaa majanduslises ja vaimlises arenenum maa Euroopa mandril.

Need olid esimeses järjekorras Richelieu, Mozarini ja Louvois reformid, mis löid majanduslise aluse, need olid Corneille, Descartes, Moliere, Rasine, kes löid prantsuse klassitsismi. Tuletame vast võrdluseks meelde, et Saksamaal möllas kolmekümne-aastane sõda, mis lõppes alles 1648. Westphali rahuga, riiukate Saksa vürstiriikide varemeil.

Venemaa ei olnud veel riikliseks teurgiks tõusnud, kellega oleks Euroopas arvestatud.

Riigivõimu suhtes tüüris Prantsusmaa alates Ludvig XIV. täielise absolutismi poole. Kui eelmise XVI. sajangu sõjad olid esimeses järjekorras usu sõjad, siis XVII. sajangu sõjad kandsid suurelt osalt võitluse ilmet tsentraliseeritud võimu pärast. See oli suur murrang feodaalilmakorrast — absolutismile.

See murrang kajastus ka sõjaväes, nii sõjaväe struktuuris, kui ka sõjakunsti evolutsioonis.

Keskajal oli sõjavägi era ettevõtte. Siin teenis sõdur — avanturist. Olgu ta siis kas mecenäär, kondotjeer ehk landesknecht. See oli sõjavägi riik riigis — oma tootlusega, oma varus-

tusega, kellega riigivõim vaid lepingulises ja rahalises sidemes.

Tsentraliseeritud, absoluutne riigivõim vajas riigi sõjaväge. Algas sõjaväe riigistamine, ja sellega tegi esimesena algust Prantsusmaa.

Riigi sõjavägi nõudis esimeses järjekorras toitu, kehakatet ja relvu. Seda pidi nüüd riik andma.

Siit tekkis nii nimetatud magasiini süsteem ehk 5 päeva magasiini süsteem, mis küll naelutas sõjaväe liialt oma seljaguste baaside külge, kuid lõi siiski keskaja ümberhulkujast ja röövbandelisest landesknechtist sõjamehe meie aja mõttes, kelle eest hoolitses riik.

Kuni XVII. sajanguini püsib päämise väeliigina ratsavägi. Kuid jalavägi organiseerub ja relvastub ikka paremini ja tõuseb vähehaaval esikohale.

Relvaks on musket, tulelukuga püss, mida püütakse kergemaks konstrueerida. Lahing-formatsiooniks on kaheviiruline jalaväe rivi, mille tiibadel ratsavägi. On ka üksikud suurtükid — kuid puudub veel patarei.

Nagu öeldud — on absolutismi tõusul sõjavägi riigistatud. Kui keskaja sõdur oli sõdur — avanturist, siis tolleaja sõdur oli sõdur — automaat. Tsentraliseeritud riigivõim püüdis tsentraliseerida ka sõjaväe operatiiv juhatust. See oli nii-nimetatud kabinet-sõda, kus väejuht pidi tegutsema riigivõimu keskkohast saadud instruksiooni kohaselt. — Arusaadav, et kogu sõja operatiiv juhtimine oli sellega kammitssasse pandud.

Kogu sõjapidamine muutus „strateegiliseks ja diplomaatiliseks manöövriks“.

Ei otsitud lahingut, kui otsustavat akti sõjas — ümberpöörduvalt — selle eest põigeldi kõrvale. Sõda peeti pikka piiramise ja kordoon-kaitsete näol. Sõja pidi otsustama kõik muu, kuid mitte lahing.

Sarnane oli lühidalt olukord mil prantsuse sõjaväe etteotsa astub Turenne — olles läbikäinud pika ja raske sõjaväelise eelkooli.

Turenne oli sündinud 1611. aastal. Olles alles 14-aastane astub ta lihtsõdurina Orleani Moritza juurde sõjakunsti õppima, kes tol ajal oli Hollandis sõjakäikel.

Oma haruldase anderikkuse tõttu jõuab ta kiirelt edasi. —

1634. a. on ta juba rügemendi ülem.

1644. a. ülendatakse ta Trino kindluse vallutamise eest marssaliks.

1666. a. astub Turenne Ludvig XIV. teenistusse ja nimetatakse Prantsuse vägede Ülemjuhatajaks Elsassi ja Flandriasse.

Umbes siit algab kindral Weygand'i töö — „Turenne“ — olulisem osa, kus Turenne Prantsusmaa marssalina Ludvig XIV. ajal algab sõjaväe reorganiseerimist, ja samal ajal pidades võidukaid sõjakäike Hollandis (Flandrias) ja Elsassis. See on Turenne'i taktika ja strateegia mille kaudu Turenne puhub tardunud sõjapidamise vormesse uut elu.

Turenne loobub piiramise ja kordoon sõjast. Lahing on see, mis peab otsustama sõja. Manööver on vaid eel-etaap lahingule, kuna senini taheti ainult manöövriga juba sõja lõppu kätte saada.

„Turenne tegi omaaja taktikas ja strateegias määratu edusammu, ilma et ta oleks leidnud otsekohest oskussõna — oli tema astmelise löögi korra leiutaja, mida kasutas hiljem Friedrich II.“ (Osalise võidu printsiip).

Turenne'i parimaiks lahinguiks peetakse kahte suuremat lahingut Elsassi vallutamisel Türckheimi (Colmari) juures ja Strassburgi all. Siin oli Turenne'il vastas Austria kuulsam tolleaja väejuht Montekukuli.

Friedrich Suur nimetab neid lahinguid „strateegia pärliteks“, — ja Ludvig XIV. isiklikult tänades Turenne'it Elsassi võitude eest lausub, „et Turenne on asetanud uue liilia õie kuninga krooni.“

27. juulil 1675. a. Zalzbachi juures luurretkel olles langeb Turenne vaenlase kuulist tabatuna.

Prantsuse rahvas hinnates Turenne'i teeneid — loeb teda oma rahvuskangelaseks.

Et mõista ja arusaada Turenne'i sõjakunsti evolutsiooni seisukohalt peab hindama teda tema-aja mõõdupuuga.

Kõik eelpooltoodu on osaliselt selle selgituseks. Turenne asetas sõjapidamises lahingu esikohale, loobudes oma-aja piiramisest ja diplomaatilistest keerkäikudest.

Olles seotud omaaja magasinisüsteemiga suudab Turenne ettevõtta pikki sõjakäike (Belfortist — Colmarini) ja vaatamata baasi kaugusele suudab vaenlast otsustavalt lüüa. Ta ei lepi vaenlase põgenemisega Reini taha. Turenne forsseerib Reini ja otsustavas lahingus lööb mitmel korral sakslasi. See on julge manööver ja otsustav lahing.

millega võiks iseloomustada Turenne'i sõjakunsti. Turenne'i võidud töid Prantsusmaale Elsassi ja Flandria umbes tema praeguses piirides. Mõõdusid sajangud ja marssal Foch'i võidud töid samuti Prantsusmaale tagasi Elsassi.

Need olid ühised sihid, mille eest võideldi Turenne'i päevil ja Maailmasõja aegu

Foch'i juhatusel. Ligi kolm sajangut lahutavad neid suuri väejuhte — kuid ideed olid ühised nii eesmärkides, kui ka teguviisides.

Kindral Weygand'i „Turenne“ on huvitav ajalooline monograaf, kuid tema mõistmiseks on tarvis ajaloo ja eriti sõjakunsti ajaloo eelteadmisi.

A. J.

Üldjooni Tallinna linna sõdureist XVII ja XVIII sajandil.

O. Vares.

Enne, kui asuda kirjutise ülesandeks seatud nähte igakülgselt vaatlemisele, on kohane peatuda lühidalt neil majanduslistel olusuhetel, millistesse oli langenud linn Rootsi valitsuse viimastel aastakümnetel.

Sagedate sõdade tõttu Rootsil oma naabritega langes Rootsi riigi ja ta Baltimere provintside majandusline jõukus tunduvalt. Meil vast kõige rohkem tundis seda raskust Tallinn. Rootsi vägede ülalpidamiseks Tallinnas ettevõetud alalised rekvisitsioonid ja mitmesugused sõjamaksud andsid end linnale valusalt tunda. Ka isegi kodanikkude hobused ja linna arsenaalis asuvad relvad rekvireeriti osaliselt kroonu vägede kasuks. Linna fortifikatsiooni-tööd ei nõudnud mitte sugugi linnalt väikest kulu ja korterikoorimis, — vägede korteritesse paigutamine, mis 1704. a. peale rahalisest — naturaalkohustiseks muudeti, andis end teravalt tunda. Maade reduktsiooni tõttu kaotasid paljud kodanikud ka hüpoteegid nende maade peale ja linnlastest langes eriti aadel selletõttu majanduslisse raskustesse. Teravilja väljavedu langes seega tunduvalt, millega koos loomulikult langesid ka linna sissetulekud tolli- ja sadamamaksudest. Neile kurbadele oludele seltsisid veel mõned viljaikaldused 17 s. lõpul ja 18 s. algul ja lahtipuhkenud katk. Katku surnud kodanikkude arv kõigub 1500 ja 5000¹⁾ vahel nende hulgas (ka 4 bürgermeistrit ja 15 raehärrat. Pea igast majast ja perekonnast nõudis katk ohvreid²⁾).

¹⁾ Tallinna elanikkude üldarv oli umbes 10.000.

²⁾ Nottbeck, E. v. und Neumann W., Geschichte und Kunstdenkmäler der Stadt Reval I B. I. Hk. 203, 208.

Asudes nüüd linna sisemise avaliku julgeoleku ja välise kaitse juurde, peame rõhutama neid erilisi nähte, mis ilmenesid Rootsi ajal ja mille algust tuleb otsida juba kaugemas keskajas. Mõtlen siin nimelt linna oma sõjaväge. Jättes lähemalt puudutamata linna sõjaväe tekkimislugu keskajal, mis viiks meid liig kaugemale, püüan valgustada selle omapärase nähte valgustamist neil ajal, kui siin sündisid suuremad poliitilised ja majanduslikud murrangud.

Rootsiaegses linna üldkaitses peame tõmbama kindlaid piirjooni, mille näiliselt ühtlase ilmega ja identseid ülesandeid taotlevaile, Rootsi kroonu linna garnisonile ja linna oma sõjaväele n. n. linna kompaniile. Kroonu garnisoni ülesanne oli muudugi puht välissõjaline, see mis harilikult kõikidel aegadel on olnud garnisonide ülesandeks, kuna linna oma sõjaväe ülesandeks oli peamiselt avaliku julgeoleku ja korra eest hoolitsemine umbes meie tänapäeva politseilise teenistuse mõttes. See erinevus tekkis enam Rootsi valitsuse lõppaastatel ja eriti veel Vene valitsuse algul. Ehk küll linnas asus juba enne Rootsi valitsuse algust vabatahtline relvastatud koondis n. n. Mustapeade vennastus, mis sel a'al võrdlemisi hiilgava sõjalise võimega, eriti Tallinna piiramise puhul Ivan-Hirmsa vägede poolt, silmapaistis, ei olnud see ometi linna oma väeosa. Vaatamata sellele, et nimetatud väeosa küll vaabtahtlikult oli alati valmis hädaohu puhul ja veel eriti agaralt — paraadidel ja suurtel pidustustel ja kõrgete külaliste saabumisel, tekkis siiski linnal tarve oma sõjalise jõu järele. Oli tarvis relvastatud jõudu, kelle peale

linn võis end toetada neil rasketel sõja-aastatel; kes alaliselt viibiks linnas, hooldisedes avaliku julgeoleku eest ka neil juhtudel, kui kroonu garnisonil tuleks linnast lahkuda. Pealegi oli sarnane sõjaline jõud linnal heaks vahendiks igasuguste mässude ja korrariiklumiste liikvideerimisel.

Esimestest teadetest rae- või linnasõduritest leiame Suure Gildi protokollidest (diariumidest) 1618. a. järgmist: „Selle aasta septembri kuul, kui poolakad end tugevasti olid kõvendanud, otsustas raad kodanikkonnaga 50 sõdurit linna tarvis palgata. Et palkamiseks puudus linnal raha, tegi raad kõigi kolme gildi õldermannidele ettepaneku, et igaüks gildi liikmetest annetaks kuus 1 taalri 3 kuu jookkul sõdurite palkadeks. Et vaenlane 3 kuu möödumisel ei taganenud, otsustati veel 3 kuud sõdureid ülevalpidada ja isegi juurde palgata³⁾.“ „Sama aasta 11. märtsil on kapten Donoway Narvast oma sõduritega siia tulnud ja palkunud end linna sõjaväkke, kuid jälle lahkunud. Et nad omal kulul reisi ettevõtnud, otsustas raad neile anda 100 taalrit, 2 vaati õlut, 2 tündrit leiba ja 2 tündrit heeringaid, millega rahulolles nad lahkusid⁴⁾.“

Seega näeme, et esijoones olid välised sõjalised sündmused (sõda poolakatega) teguriteks linna oma sõjaväe tekkimisel.

Enne, kui asuda üksikasjalisele kirjeldusele on kohane peatuda lühidalt raesõdurite ülesannetel üldse ja suhetel tolleaegse garnisoniga. On endastmõistetav, et linna poolt palgatud ja linna kulul ülalpeetavaid sõdureid esijoones linna asutiste ja valvetnõudvate kohtade kaitses kasutati, pea sarnaselt tänapäeva politsei teenistusele. Neist kohtadest olid esikohal raekoda, linna arhiiv ja mõningad teised kohad, kus linna rahasid, väärtasju ja sissetulekuid hoiti. Peale nende veel kaupluste juures ja linna väravatel. Kindlama julgeoleku mõttes paigutati osa sõdureid raekoja all olevaisse ruumidesse, kus sel ajal asus linna arestimaja. Peale hariliku vahiteenistuse tuli sõdureil viibida korrapidajatena avalikkudel kurjategijate eksekutsioonidel⁵⁾.

Juba 1656. a. ümber määratakse neile kõrgemaks komandeerijaks linna poolt

valitud komendant või ooberst, kes oli kohustatud toimima raelt saadud instruksioonide kohaselt. Need, 14 punkti kokkuvõetud juhtnõod ja instruksioonid käsitlesid üldiselt meeskonna väljaõpet, vahiteenistuse pidamist, ohvitseride ja sõdurite õiguslisi ja võimu vahekordi, distsipliini alalhoidmist ja vastavaid karistusmäärasid. Kuriteo korral peab ohvitser sõdurit karistama sõjaolukorrale vastavalt (nach Krieges Gewohnheit zu verfahren) väljaarvatud ainult au- ja kehakaristus, milline kuulus rae võimu kompetentsi. Neile instruksioonidele peab komendant kirjaliku vande andma⁶⁾.

Nagu siit selgub oli see määrustik väga üldine, puudus täiesti üksikasjaline ja täpne määrustik, kus iga üksik asi oleks ettenähtud sarnaselt meie aja määrustele. Sel a'al jäi ülemusele ikkagi veel küllalt suur vabadus igal üksikjuhusel oma äranägemise järele toimida. Ka iga sõdur andis vande, et ta mitte kompaniist ära ei põgeneks.

Sarnane seisukord kestis kuni 1786. aastani — asehalduse sisseseadmiseni. Siit peale võtavad linnasõdurite kohustused osaliselt enese peale kohaliku Vene garnisoni sõdurid. Rae protestidest hoolimata paigutatakse garnisoni sõdurid linna komandandi kindral-leitnant Ivan Kochiuse käsul isegi endistesse linna sõdurite vahitubadesse.

Raesõdurite valvele jäid ainult linna ajaloolise arhitektuuriga arsenal (Stadt-Zeughaus), ühes seal alalhoidavate mõningate kahuritega, milledest tulistati ainult pidulikkudel juhtumitel, ja püssirohukeller ühes linna laboratooriumiga. Püssirohukeldri kohta teatab üks magistraadi aruanne 1786. a., et seal leidub veel 1953 puuda püssirohtu, mida kasutatakse ainult tervituspaukudeks. 1780-datel ja 90-datel aastatel püüavad Vene kõrgemad võimud, eesotsas kohapealse linna komandandiga igal võimalikul viisil linna sõjaväge välja tõrjuda ja üldse viimase olemasolu liikvideerida. Tallinnast lähivad sagedased kaebused, raaportid ja ettekanded Peterburi, keisrile, milles ikka jälle toonitatakse linna sõjaväe otstarbetut ja magistraadi asjatut kulu kandmist. Eriti agar neis kaebustes on juba eelmainitud vene komendant Ivan Kochius, kellele linnasõdurid on alaliselt pinnaks silmas⁷⁾. Võib olla, oli see tingitud osalt ka

³⁾ Nottbeck, E. v. Aus Revels Communalleben zur Schwedenzeit (Beiträge zur Kunde Est- und Kurlands, III lhk. 182).

⁴⁾ Seesama lhk. 183.

⁵⁾ TLA. B. e. 25. (Tallinna linna arhiiv).

⁶⁾ TLA. B. e. 22.

⁷⁾ TLA. B. e. 25.

W. Kossak.

„Häire“.

äärmiselt halvast vahekorra-st linna-sõdurite ja garnisoni sõdurite vahel, mille tagatipuks olid tihti löömingud ja skandaalid. Tihti kipuvad Vene sõdurid linna kompanii ohvitseride korterisse joo- bnuht mürgeldama või otsivad kokkupõrkeid tänavail. Kuid võib olla huvitav, miks protesteeris magistraat nii agaralt Vene võimude püüetele, linna sõjaväge kaota- da. Oli ju sarnane korraldus linnale ma- jandusliselt tingimata kasulik, sest võis ta ju nüüd vallandatud sõjaväe palkade arvel tunduvat kokkuhoidu teostada?

Siin peame asja teisest küljest vaatle- ma. Sellepeale vaatamata, et linna ma- jandusline jõukus polnud sugugi hiilgav ja rahapuudusel raesõduritele palgamaks- misel küllalt sekeldusi tuli (vähese palga ja korratu maksmise üle oli alalisi kae- beid), püüdis linn neid hoida puhtpoliitilisel kaalutlustel. Raesõdurid olid linna kapituleerimisel eesõigustes ettenähtud ja selle järk-järguline välja tõrjumine tähendas privileegide jämedat rikkumist, mille vastu tuli vormilistel põhjustel ener- giliselt võidelda. Luues sarnase halva pretsedendi, ei võidud sugugi kindlad olla, et ka teisi linna eesõigusi sama saa- tus ei tabaks. Kujukaks illustratsiooniks sellise sakslastest koosneva magistraadi kangekaelsest kinnihoidmisest ka iga pi- semast ja tühisemast eesõigusest on järg- mine näide. Kui peale linna kapitulatsioo-

ni komendant Sotov 5. jaan. 1711. saatis raadile venekeelse kirja, siis ei loetud seda koosolekul „keele mitte oskamise tõttu“ ette, vaid saadeti tagasi kaaskir- jaga, milles paluti komandanti tulevikus saksakeeles kirjutada. Silmaspidades sarnaseid nähteid, on meil selged magist- raadi püüded säilitada linna kompaniid.

Isikliselt koosseisult on see sõjavägi väga kirju. Juhtiv koosseis — ohvitserid ja allohvitserid on küll juba erilise ette- valmistuse saanud osalt Rootsi, osalt Vene sõjavägedes, seda puudulikum on aga ettevalmistus sõduritel. Tõsi küll, ka siin on osalt väljateeninud kroonu-sõdu- rid, kuid suurem osa on siiski linna ala- mast kihist. Siin leidub käsitöölisi kõigilt aladelt. Rahvuselt olid ülemused pea- miselt sakslased, kes mitmel põhjusel Vene kroonu sõjaväest lahkunud; väik- sem osa rootslasi ja venelasi. Liht sõ- durikonnas oli kandvam osa eestlasi koos venelaste ja rootslastega. Eriti viimaseid asub Tallinna ja astub linna sõjaväkke märgataval arvul peale Uusikaupungi rahu sõlmimist 1721. a. Need olid ena- masti Vene sõjavangist rahulepingu põh- jal vabastatud Rootsi armee sõdurid, kes Tallinna jõudes harilikult selleks linna väkke astusid, et kodumaale sõiduks va- jalist raha hankida.⁸⁾

⁸⁾ Eriti arviliselt esineb selliseid sooviavaldusi TLA's „supplicatale“ all.

Linn oli jagatud 1726. a. andmetel nelja vahtkonda: nimelt Suur-Rannavärava, turu, Viruvärava ja Harjuvärava vahtkonnad. Igas vahtkonnas olid ülemus- teks 1 kapten, 1 leitnant ja 1 lipnik (Fähnrich), kelledele alluvad sõdurid arvuliselt erinesid igas vahtkonnas. Nii oli Suur-Rannavärava vahtkonnas 49 sõdurit, turu — 58, Viruvärava — 54 ja Harjuvärava — 61. Kokku kesklinnas resp. vanalinnas 234 meest⁹⁾.

On tähelepanndav nähe, et hilisematel aastatel juhtiva koosseisu arvu tõstetakse. Nii esinevad 1787. a. linna kompaniis peale kapteni 3 leitnandi ja kaprali ka veltveebel, seersant, velsker, jefreitor ja trummilööja. Arvulise suurenemisega paigutati neist osa linna jõukamate kodanikkude juurde korterisse keskmiselt 9—14 meest ühe kaprali järelvalvel.

Peale jalaväelaste olid veel kahurväelased. Nende ülesandeks oli rahuajal arsenalil valvamine, väheste kahurite korrahoid ja nendest saluteerimine kõrgete külaliste vastuvõtul ja pidulikukudel juhtudel. Endastmõistetavalt ei nõudnud sellised „tähtsad“ ülesanded mitte rohkearvulist koosseisu. Sellele vastavalt on ka 1723. a. artilleristid ainult 5 meest, 1749. a. 8 meest, milline arv püsib rida aastaid, tõustes 1754. a. juba 11 mehe ja 1781. a. 19 mehe peale.¹⁰⁾ Nagu jalaväelaste arv ei olnud kunagi stabiilne kõikudes aastatega keskmiselt 50—70 mehe vahel, sama kõikumine oli ka kahurväelaste arv. Arvatavasti oli see tingitud magistraadi rahalisest seisukorrast ja kindla süsteemi puudumisest. Palgati juurde ehk vallandati tarviduse järele ja siis kui raha jätkus. 1710. a. koosnes linna kahurvägi 1 leitnandist, 1 lipnikust? (stycckjunker) 1 seersandist ja 10 konstaablist. Siia juurde tuleb arvata veel 9 mustatöölist.¹¹⁾

Nüüd siirdume palgaolude juurde, mis on vahest kõige huvitavam. Meil on 1787. a. palgalehed, milledest selgub jalaväelaste kuupalgad. Nii sai kapten kuus 14 rbl., leitnant 7—8 rbl., veltveebel 4 rbl., seersant 3 rbl., kapral 2 rbl., velsker 1.72 kop., trummilööja 1.50 kop. ja lihtsõdurid 80 kop. Peale rahalise kuupalga said veel eranditult kõik, kaptenist kuni lihtsõdurini 1 vakk rukkiit kuus. Neist jalaväelaste kuupalkadest ei erinenud kuigi palju ka kahurväelaste palgad. Nii oli 1710. a.

kahurväe kapteni kuupalk 18 riigitaalrit ja tünder kaeru koos priikorteriga. Leitnandil 5 riigitaalrit kuus, arsenalil leitnandil (vastaks umbes meie relvurile) 4 taalrit kuus, stycckjunkeril 4 taalrit, seersandil 2 taalrit ja konstaablitel 2 taalrit kuus.¹²⁾ Püüame neid palgamäärasid ümber arvata meie tänapäeva rahas, võttes hindamise algiüksuseks rukkipuuda hinna, mis oli kõige kindlamaks põhiüksuseks siinse elanikkonna eluvõimaluste põhialuseks, saame sellise ümberarvamisega praegustele hindadele ikkagi kõige õige- ma tulemuse. Tolleaegne, s. o. 1750. aastate ümber, rukkipuuda hind oli 80 kop., kuna tänapäev on selle hinnaks umbes 480 senti, seega saame vormeli kus 1 vene rubla võrdub 6 E. kroonile¹³⁾. Muidugi, päris täpsast ümberarvamisest ei saa jutugi olla, silmaspidades neid suuri hindade ja elukalliduse kõikumisi, mis Tallinnas aset leidsid Vene valitsuse esimestel aastatel. Üldiselt jääb nimetatud vormel siiski püsima. Seda aluseks võttes, oli seega jalaväe kapteni kuupalk 1780. a. ümber 8400 senti, leitnandil 4800 senti, veltveebil 2400 s., seersandil 1800 s., kapralil 1200 senti, trummilööjal 900 s. ja lihtsõduril ainult 480 senti. Siia juurde muidugi arvata veel vakk rukkiit kuus.

Varustuse eest hoolitses n. n. „varustusisand“ (Münsterherr). Sõdurite tume- sinisel vormil oli punane krae, punased varuka pealsed ja kollased nõöbid, peas kandsid raesõdurid kiivrit valgete tutti- dega ja nõöridega. Veel 1812. a. juhitakse varustusisanda tähelepanu sõdurite halvale varustusele rõhutades, et palgast ei jätkuvat korraliku varustuse muretsemi- seks ja palutakse lisa varustusraha¹⁴⁾.

Rahvas nimetas raesõdureid pilgates „raevorstideks“; ka alkoholist ei püüdnud nad endid tagasi hoida.

Näib, et 18. sajandi keskel ei olnud nende olukord sugugi meelitav, sest 1758. a. 10. juuli magistraadi koosolekul kaebab varustusisand Vilh. Heinr. Gernet, et keegi ei taha enam teenistusse astuda surnud ja lahkunud sõdurite asemele. As- jast ülesaamisels otsustati neile raesõdu- reile, kes 3 aastat ustavalt teeninud, taga- tisena anda lubadus, neid, lahkumisel, esi-

¹²⁾ Seesama.

¹³⁾ Johansen, P. dr. — Tallinna endine ma- gistraat, tema tegevus ja linna seisukord möödu- nud sajandi alul („Linnad ja alevid“ nr. 4 — 1929. a.).

¹⁴⁾ TLA. B. e. 25.

⁹⁾ TLA. uus osak. Stadtcompagnie.

¹⁰⁾ TLA. u. o. Stadtcompagnie.

¹¹⁾ TLA. B. e. 22.

joones vabanenud kohtadele linna kaalu-kojas, veskites jne. asetada¹⁵⁾).

Kokkuvõttes peab tähendama, et see sõjalistest perioodidest alguse saanud linnasõjavägi leidis küllaldast hoolitsemist linna kõrgemate võimude poolt, olles mõningatel momentidel ainukeseks sõjaliseks

¹⁵⁾ B. Q. 15.

Side-eeskirja II osa

§§ 149, 150, 169, 173 ja 177 kohta.

R. Tomback.

„Sõduri“ nr. nr. 47, 48 ja 50, 51, 52 — 1929. a. veergudel on kaks meie sideasjandusest huvitatud vaielusse sattunud mõningate Side-eeskirja II osas toodud põhimõtete üle. Seejuures on üks autoritest vaieluse tuhinas isegi niikaugele sattunud, et hakkab kahtlema meie Side-eeskirja mõnede §§-de õige redaktsiooni juures.

Alljärgnevad read ei ole mõeldud vaieluse jätkamiseks lugupeetud autoritega, vaid ainult vaielust tekitanud §§-de sisuliseks selgitamiseks.

Alguses kohe tähendan, et Side-eeskirja II osa lõpulik redigeerimisel asuti seisukohale, et rännakul traatühendusi ei looda, väljaarvatud eriolukorrad, mil see erikorraldusega tehakse ülesandeks vastavatele üksuste või väekoondiste ülematele. Ainult sarnastel kordil luuakse rännakul side vastavalt eeskirja §§ 149., 150. ja 151. Arvatavasti on ka vaielusse sattunud autorid mõelnud võimalikke eriolukordi sideloomisel rännakul?

Eelnimetatud eeskirja § 149-da kohaselt „diviisi liinitöökonnad liiguvad brigaadi sidetelje suunas brigaadi eelkaitse osadega...“ Järelikult, diviisi liinitöökondade asukoht brigaadi sideteljel on ärarippuv kõigepealt sellest, kuidas on korraldatud brigaadi rännakaitse. Liigub brigaad näiteks kahe rügemendiga esijärgus, milledest kumbki omas tegevusribas katab brigaadi rännakliikumist, siis tuleb arvata, et diviisi liinitöökonnad liiguvad esijärgu rügementidest rännakaitseks normaalselt ettesaadetud pa-

jõuks linnas. Siin avaldas raad oma algatusvõimet ja tahtet linna seesmise ja välise kaitse organiseerimisel. Vaatamata linna raskele majanduslisele olukorrale, leidis, eriti sõja hädaohtude puhul, linna sõjaväe asutamine ja ülalpidamine pea ühtlast rahalist toetust gildide ja kodanikkude poolt, mis õigustas linnasõjaväe olemasolu.

taljonide ülemate komandopunktide kõrgusel. Teostab aga brigaad rännakliikumist ühe rügemendiga esijärgus, millele on ülesandeks tehtud brigaadi rännakliikumisel viimase julgeoleku tagamine, siis tuleb arvata, et diviisi liinitöökonnad liiguvad selle rügemendi ülema komandopunkti kõrgusel, sest esimesel juhul kujutab enesest „brigaadi eelkaitse osa“ esijärgu rügementidest väljasaadetud pataljonid, teisel juhul aga brigaadist ettesaadetud (esijärgus asuv) rügement.

Arutades samasuguselt (§ 150) brigaadi liinitöökondade asukohta rännakliikumisel, näeme, et nad võivad asuda mitte rohkem eespool kui eelkaitse kompanii kõrgusel, nagu seda päris õigustatult allakriipsutab omas artiklis „K. J.“ Kuid õige ei ole „K. J.“ väide, et samad §§ „ei räägi midagi magistraali väljaviimisest eelkaitse esimeste osadeni.“ Just vastupidiselt. Kui on kord juba otsustatud traatside loomine rännakul, siis ta ka tegelikult luuakse, nagu see ette nähtub § 149-as (... loovad vastavalt olukorrale ühest või kahest juhtmest koosneva traatmagistraali...) ja § 150-as (... loovad ühejuhtmeline traatühenduse diviisi eeljaamadest).

Seepärast oleks täiesti ekslik arvata, et kui olukorra sunnil otsustati luua traatside (püsivliinide võrk puudub), siis liinitöökonnad magistraali ehitamise asemele ainult liiguksid eelkaitse osade juures. Kasutan juhust veel kord allakriipsutamiseks, et normaalselt rännakul traatsidet ei looda.

Edasi kandub vaielus sideloomisele lähenemisel, misjuures A. Kristjan satub

libedale teele, väidates, et normaalmeetod olevat ühenduse viimine alluva komandopunktsisse. Ka „K. J.“ väide, et „harilikult avab kõrgem üksus (div. brig.) eeljaama igale esijärgus asuvale alluvale üksusele...“ on liiga kategooriline. Olukord on see, mis ära määrab, kumb ülaltoodud sideloomise meetodidest on ühel või teisel juhul kasutada otstarbekohasem. Ka Side-eeskirja II osa § 169 annab täitjatele selles suhtes täieliku tegevusevabaduse.

Miks aga „K. J.“ Side-eeskirja redigeerijatele etteheidab ebatäpist redaktsiooni, jääb mulle küll arusaamatuks, eriti aga § 169 suhtes. Selle §-i esimene lõige räägib traatside loomisest diviisi ja brigaadi juhatuste vahel järgmiselt: „diviisi sideüksused liiguvad brigaadide juures, luues igale brigaadile nende pealetungi suunas 2—4-st juhtmest koosneva traatmagistraali... (minu arvused — R. Tck.). Sama §-i teine lõik täiendab eelmist sõnadega: „diviisi magistraal võib lõppeda eeljaamaga, kust brigaad omal jõul magistraali edasi arendab“. Minu arusaamise järele täiesti selge ja arusaadav, et kui olukorra sunnil pole diviisil võimalik brigaadide liikumise suunas igale brigaadile ehitatavat magistraali viia kuni brigaadi ülema komandopunktini, siis see magistraal lõpeb eeljaamaga. „K. J.“ soovitud täiendus ei ütle midagi paremat, sest lõppude-lõpuks võib ju igat mõtet redigeerida nii nagu süda soovib. Tähtis on see, et seejuures soovitud mõte leiaks õige väljenduse. Arvan, et § 169 praegune redaktsioon, nagu ülaltoodust selgus, on küllalt selge.

Mis puutub §§ 173. ja 177., siis on siin ikkagi tegemist kahe hoopis iseasjaga, mitte aga redaktsioonilise ebatäpsusega, nagu seda võib välja lugeda lugupeetud „K. J.“ kirjutisest.

§ 173. näeb ette sideloomisel brigaadi ja rügemendi juhatuste vahel ainult kaks juhust, s. o. kas brigaad:

- asutab rügementidele ühise eeljaama või
- viib ühenduse vastava rügemendi ülema komandopunkti.

Seega ei ole selles §-is soovitud brigaadile eeljaamade asutamist iga rügemendi tegevuse suunas, vaid sideloomise problee-

mist püütakse ülesaada kas ühise eeljaama asutamisega kõigile rügementidele või siis juba ühenduse viimisega kuni vastava rügemendi ülemani.

§ 177. näeb ette, et rügement, kas:

- asutab pataljonidele eeljaama (s. o. iga pataljoni tegevuse suunas),
- või viib ühenduse kuni pataljoni ülemate komandopunktideni.

Järelikult ühenduse loomisel rügemendi ülema ja pataljoni ülemate vahel ei ole soovitav ühise eeljaama loomine kõigi pataljonide jaoks, vaid ühendus viiakse, kas kuni pataljoni ülemani või iga pataljoni tegevuse suunas asutatakse eeljaam.

Nüüd tekib aga muidugi kohe küsimus, milks brigaad rügementidele võib luua ühise eeljaama, rügement seda aga alluvate pataljonide suhtes ei või?

Kõik ripub olukorrast. Kuid üldiselt on aga eeltoodud §§ redigeerimisel kinnipeetud hoopis teistest alustest ja peaaugaltikult arvestati sellega, missugustel rinde laiustel tuleb meie väekoondistel ja väeosadel tegutseda. On ju selge, et mida laiemal rindel tuleb üksusel tegutseda, seda ebaotstarbekohasemaks muutub selle üksuse allüksuste jaoks ühise eeljaama avamine. Kui võtta meie pataljonide (rügemendi koosseisus) tegutsemise vajadusi laial rindel, olles ükssteisest sagedasti lahutatud soode ja rabadega, muutub arusaadavaks, miks määrustik ei soovita (kuid ka ei keela) ühise eeljaama loomist pataljonidele.

Rügementide tegevus üldiselt, brigaadi suhtes, on rohkem raamistatud. Pealegi sünnib normaalselt brigaadi eeljaamade kaudu esimeste põikühenduste loomine omavaheliseks sideks, mis on omakord üheks põhjuseks ühise eeljaama asutamiseks rügementidele, mitte iga rügemendi tegevusesuunas, sest vastasel korral asuks põikmagistraal liiga lähedal oma vägede eelosadele (§ 171. nõuab, et põikmagistraal asuks oma vägede eelosadest min. 3 km kaugusel).

Seega on igal ajal oma põhjus, mida ei saa nimetada redaktsiooniliseks ebatäpsuseks.

Isiklikult arvan, et ei maksaks kinni pidada määrustiku normidest, nagu pime seinast. Tegelik olukord on see, mis oma karmi tõelikkusega näitab missugust sideloomise meetodit on otstarbekohasem kasutada, ühel või teisel juhul.

2. jalaväe polgu II pataljoniga kaitselahingutes edelapool Petseriit

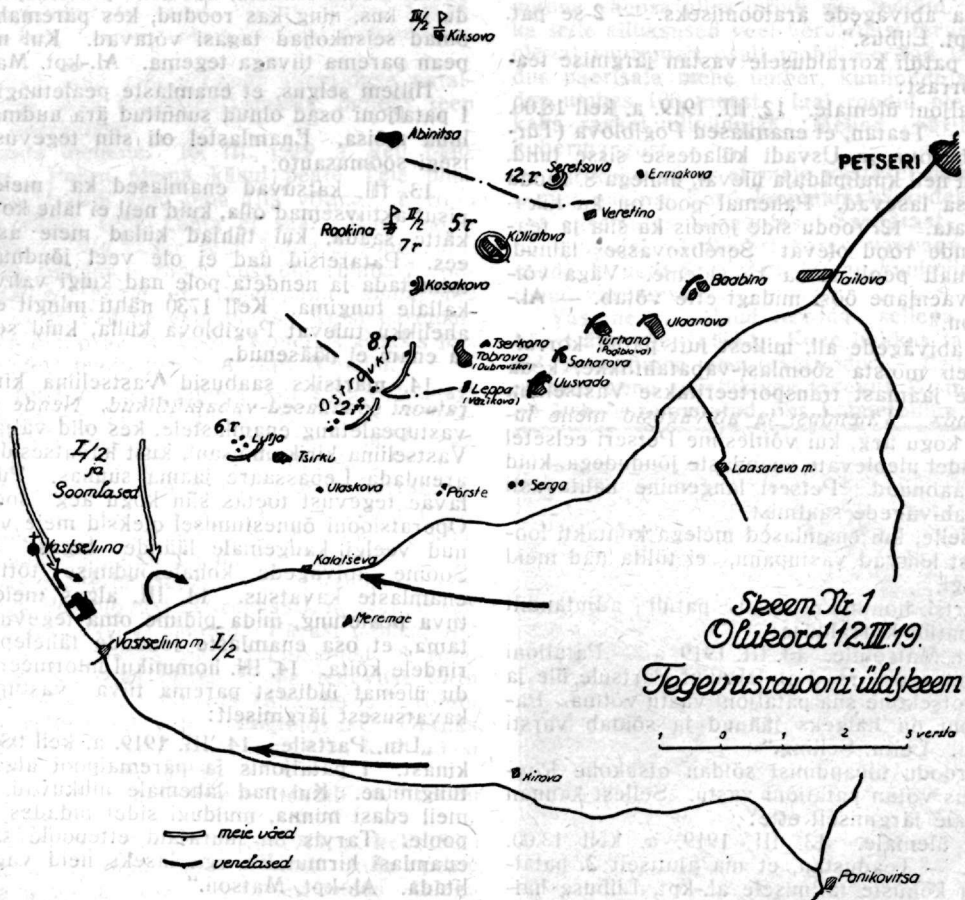
12.—25. märtsini 1919. a.

H. Matson.

Peale kauakestvaid väsitavaid lahinguid Petseri kaitseks 2. jalaväe polgu II pataljon oli viimaks sunnitud taanduma. Enamlaste üleolevad jõud surusid peale järjest kasvava energiaga ja seetõttu pataljon oli sunnitud asuma uutele positsioonidele edelapool Petseriit. Petserieelsetelt positsioonidelt pataljon lahkus 11. märtsi õhtul pimedas. Meie kiire taandumise tõttu katkes kontakt vastasega. Õisi jõudsume utesse asukohtadesse täies korras, ilma et enamlased meid teel oleksid takistanud.

pidi üldiselt kaitsema Panikovitša—Vastseliina suuna. I pataljoni vasakul tiival asuvad roodud olid: 6. rood — Lukjanova (Lutja) külas ja 2. rood — Väzikova (Ostrovki) külas. Vasakulpool II pataljonist asus III pataljon al.-kapt. Preisbergi juhatusel, selle pataljoni ülesandeks oli raudtee suuna kaitsmine. III pataljoni paremal tiival olev 12. rood asus Žerebtsova (Seretsova) külas.

Seega II pataljoni rinde laius oli umbes 4—5 km, nii et kummagil esijärgus asuval roodul tuli

Uuel positsioonil pataljoni allüksused paiknesid järgmiselt: 5. rood — Kullatova (Külitina) külas; 8. rood — Ostrovkas, üks rühm — Kosakovas; 7. rood patüli varuna — Ronkinas (Rookinas). Ronkina külla asus ka pataljoni staap. Juba petserieelsetest lahingutest saadik võitles 6. rood 1. pataljoni koosseisus, mis pärast ta müüdi jäi 1. pataljoni ülema käsutusse. Seega patüli käsutusse jäi kolm roodu, millest kaks asusid rinnet kaitsema, kuna kolmas jäi patüli varru (vt. üldskema).

II pataljoni naabriks paremaltpoolt oli I pataljon al.-kapt. Tannebaumi juhatusel. See pataljon

kaitsta 2—2,5 km rinnet. Maastik kaitse korraldamise mõttes meie erilisi soodustusi ei pakunud.

12. märtsil valge tulekuga algas kohe kaitse korraldamine uutel kohtadel. Ühtlasi tuli üles otsida naabrite asukohad paremal ja vasakul ja nendega side luua. Et eelmisel õhtul kontakt enamlastega katkes, siis punased liikusid edasi kaunis ettevaatlikult, kogu aeg toimetades piinlikku luuret. Seetõttu nad sattusid meie osade peale alles pärast lõunat. 12. märtsil pärast lõunat tulevad nende eelosad meie vastas asuvasse külladesse. Siit edasilikumiseks neil suurt tahtmist

ei näi olevat. Nad piirduvad ainult seisukohtade tulistamisega, et selgusele jõuda meie vastupanu määrast. Ara nähes, et meil nende tulistamise pärast taandumise kavatsus puudub, lepivad nad olukorraga ja jäävad passiivseks. Nähtavasti on ka nad väsinud viimastest võitlustest.

Kui meie rindel kogu päev on võrdlemisi rahulik, siis meist paremalpool, I pataljoni rindel, käivad tugevad lahingud. Kuuldavasti suruvad seal enamlased energiliselt peale.

Et meil võrdlemisi rahulik, siis saab päeva jooksul peale kaitse organiseerimise ja naabritega sideloomise pisut puhatagi. Nähtavasti on patüüli sideloomisest huvitatud, mispärast ta teeb järgmise korralduse:

„5. roodu ülemale. 12. III. 1919. a. — Teatage otsekohe, kas Teil on side loodud 3-ma pataljoniga. Kui mitte, siis käsen Teid seda õhtuni teha ja tagajärgede üle minule teatada. Saatke kohe nii palju kui võimalik küüthobuseid pataljoni staabi juure välja abivägede äratoomiseks. — 2-se pat. ülem al.-kpt. Liibus.“

Sellele patüüli korraldusele vastan järgmise teatega olukorrast:

„2. pataljoni ülemale. 12. III. 1919. a. kell 18.00. Külitinast. — Teatan, et enamlased Pogiblova (Türhana), Saharova ja Usvadi küladesse sisse tulid. Usvadis on neil kuulipilduja üleval, millega 8. roodu poole metsa lasevad. Pahemal pool on ka liikumist märgata. 12. roodu side jõudis ka siia ja teatas, et nende rood olevat Šerebzovasse läinud. Saatsin omalt poolt sinna ka sideme. Väga võimalik, et vaenlane öösi midagi ette võtab. — Al.-kpt. Matson.“

Nende abivägede all, millest jutt patüüli korralduses, tuleb mõista soomlasi-vabatahtlikke, keda Lepassaare jaamast transporteeritakse Vastseliina ümbruskonda. Täiendusi ja abivägesid meile lubati saata kogu aeg, kui võitlesime Petseri eeslsetel positsioonidel üleolevate enamlaste jõududega, kuid need ei saanud. Petseri langemine nähtavasti kiirendas abivägede saatmist.

Peale selle, kui enamlased meiega kontakti loonud ja eest leiavad vastupanu, ei tülita nad meid enam öösigi.

13. märtsi hommikul saan patüüli adjutandilt järgmise patüüli korralduse:

„Al.-kpt. Matsonile. 13. III. 1919. a. — Pataljoni ülema käsul andke rood al.-leitnant Partsule üle ja ise sõitke otsekohe siia pataljoni vastu võtma. Pataljoni ülem on haigeks jäänud ja sõidab varsti haigemajja. Leitn. Sellings.“

Peale roodu üleandmist sõidan otsekohe Ronkinasse, kus võtan pataljoni vastu. Sellest kannan polguülemale järgmiselt ette:

„Polgu ülemale. 13. III. 1919. a. kell 13.00. Ronkinast. — Teadustan, et ma ajutiselt 2. pataljoni ülema kohuste täitmisele al.-kpt. Liibuse haiguse tõttu olen asunud täna kella 9-st. 5. roodu ülema kohuste täitjaks nimetasin al.-ltn. Partsi, kellele roodu üle andsin. Roodud on vanadel kohtadel. Enamlastega kokkupuutumist pole olnud; maakuulajate tegevus. Side 2. roodu ja 12. rooduga on loodud. Al.-kpt. Matson.“

Ei lähe mööda kuigi palju aega, kui pataljoni paremalt tiivalt saabuvad ärevad andmed. Kogu äänane päev on I pataljon tugevates lahingutes enamlastega, kes näivad tahtvat vallutada Vastseliina mõisat ja sellest idapool asuvaid kõrgemaid kohti. 8. roodu ülema teatest selgub, et I pataljoni osad on punaste poolt sunnitud taanduma. See teade käib järgmiselt:

„2. pataljoni ülemale. Teadustan, et 6. rood on Lukjanovast ära taganenud juba 2 tundi tagasi. Kuhu tema on läinud, ei ole teada. 8. roodust paremal pool on ainult 2. rood. Kõik parem tiib on vist taganenud meie seljataha. Mis on Teil teada nende taganemisest? Kui nende asemele kedagi ei saadeta, ehk nemad tagasi ei tule, siis võib vaenlane ilma takistusteta 2. roodu seljataha tulla. 13. märtsil 1919. a. 8. roodu ülem. Al.-kpt. Rossländer.“

Tekkinud olukorrast informeerin kohe polguülemat järgmiselt:

„Polgu ülemale. 13. III. 1919. a. kell 15.40. Ronkinast. Praegu teadustan 8. roodu ülem, kes Ostrovkas asub, et 6. rood Lukjanovast ära on taganenud ei tea kuhu. 8. roodust paremalpool asub veel 2. rood, kellel enam sidet parmeale poole ei ole. Nii on 2. roodu parem tiib hoopis kaitseta, mille tõttu vaenlane võib 2. roodule seljataha pääseda. Palun teatada, kes asub paremalpool 2. roodu ja kus, ning kas roodud, kes paremalpool olid, omad seisukohad tagasi võtavad. Kui mitte, mis pean parema tiivaga tegema. Al.-kpt. Matson.“

Hiljem selgus, et enamlaste pealetungi tõttu on I pataljoni osad olnud sunnitud ära andma Vastseliina mõisa. Enamlastel oli siin tegevuses olnud isegi soomusauto.

13. III. katsuvad enamlased ka meie juures pisut aktiivsemad olla, kuid neil ei lähe korda muud kätte saada, kui tühjad külad meie asukohtade ees. Patareisid nad ei ole veel jõudnud kohale toimetada ja nendeta pole nad kuigi vahvad meile kallale tungima. Kell 17.30 nähti mingit enamlaste ahelikku tulevat Pogiblova külla, kuid sealt edasi ta enam ei pääsenud.

14. märtsiks saabusid Vastseliina kirikumõisa raiooni soomlased-vabatahtlikud. Nende abil algas vastupealetung enamlastele, kes olid välja jõudnud Vastseliina kirikumõisani, kust kavatsesid oma edu arendada Lepassaare jaama suunas. Punaste jalgaväe tegevust toetas siin kogu aeg soomusauto. Operatsiooni õnnestumisel oleksid meie väed pidanud veelgi kaugemale läände tagasi tõmbuma. Soome abivägede kohalejõudmise tõttu nurjus enamlaste kavatsus. 14. III. algas meie parema tiiva pealetung, mida pidime oma tegevusega toetama, et osa enamlaste jõudude tähelepanu meie rindele köita. 14. III. hommikul informeerin 5. roodu ülemat üldisest parema tiiva vastupealetungi kavatsusest järgmiselt:

„Ltn. Partsile. 14. III. 1919. a. kell 08.30. Ronkinast. I pataljonis ja paremalpool algab pealetungimine. Kui nad lähemale nihkuvad, tuleb ka meil edasi minna, muidugi sidet pidades paremale poole. Tarvis on luurajaid ettepoole saata, kes enamlasi hirmutaks, ega laseks neid vagusalt talitada. Al.-kpt. Matson.“

8. roodu ülemat informeerisin olukorrast ja temale tegin korraldused luure korraldamiseks suusõnaliselt, milleks sõitsin tema asukohta Ostrovka külla.

Päeva jooksul korraldatud luuretest selgus, et enamlased asuvad Pogiblovas, Zaharinas ja Usvadis, kuna Veretinast neid pole leitud. Samuti selgus, et Vastseliina ümbruses päeva läbi kestnud lahingud on meile edukad olnud, mille tõttu punased olid Vastseliinast välja löödud ja see punkt meie ja soomlaste kätte langenud. Soome abivägede kohalejõudmine ja nende esimesed mehised teod loovad ka meie meestes jälle hea meelolu, mis vahepeal oli kaunis alla langenud.

15. märtsil jätkub meie parempoolsete naabrite edukas pealetung. Vastseliina raioon on enamlastest täiesti puhastatud ja isegi nende soomusauto on meile saagiks langenud. I pataljon oli uuesti vallutanud oma endised asukohad. Üldise korralduse järgi müüdi tuli edasi nihkuma hakata ka II pataljonil ja kõige esiti selle paremal tiival asuval 8. roodul. Selleks teen järgmise korralduse:

„8. roodu ülemale. 15. III. 1919. a. kell 1610. Ronkinast. 2. roodul on ülesandeks tehtud Väisikova oma alla võtta. Tehke korraldus, et Teie roodu mõni osa Dubrovka oma alla võtaks, et mitte 2. roodule seljataha jääda. Parem oleks, kui Teie selle operatsiooni ühel ajal 2. rooduga ette võtaksite. S. ja V. Ananjas on 6. rood, Rudnikova's on kuulip. komando, 3. rood asub Meremäel (Merova gor'a's). Tagajärgedest teatage. Al.-kpt. Matson.“

Õhtuks täitis 2. ja 8. rood saadud ülesanded ja asusid: 2. rood — Väisikovasse ja 8. rood — al.-kpt. Rossländeri juhatusel kolm rühma Dubrovkasse, üks rühm lipn. Linsoni juhatusel asus endiselt Kosakovas.

16. märtsil saan polguülemalt korralduse pataljoni parema tiiva edasinihitamiseks, milleks teen järgmise korralduse:

„8. roodu ülemale. 16. III. 1919. a. kell 1440. Ronkinast. Polgu ülema käsul peate Teie ühes 2. rooduga Usvadi küla oma alla võtma. 2. rood iseäralist käsku selle kohta ei saa. Mind paluti edasi anda, — siis andke selle kohta 2. roodu ülemale teada. Saadan 5. roodu eest ühe rühma 7. roodust Pogiblova peale, et tähelepanu sinna poole tõmmata ja et Teil kergem oleks. Teist parempool I pataljoni osad on Jukov Konetsis, Pokšis jne. Tagajärgedest teadustage. Al.-kpt. Matson.“

Et 2. rood oli polguülema korralduse kuidagi teisel teel varem kätte saanud, siis ahustas ta ülesannet täitma iseseisvalt. Vasakult poolt toetas teda oma tulega 8. rood, kes asus Dubrovkas (Tobrovkas). Selleks ajaks kui 8. roodu ülem korralduse kätte sai, oli 2. rood juba Usvadis. 7. roodu rühm liikus Küllatovast metsa mööda Pogiblova küla peale ja sellest suunast enamlaste asukohti tulistades tõmbas nende tähelepanu siia. Enamlased vastasid tulega Pogiblovast (Türhanast), mis pärast see rühm esialgul edasi ei saanud. Pärast mõneajalist tulevahetust vastasega algas tegutsemist 8. rood Dubrovkast Zaharina peale. Selle tegevuse tõttu läks 8. roodul korda vallutada Zaharino ja 7. roodu rühm löi enamlased välja Pogiblovast. Õhtuks võtsid meie osad need külad oma alla, kuid edasi tungida neil ei läinud korda.

Korralduse täitmaasumisest teatab 8. roodu ülem järgmiselt:

2. pataljoni ülemale. 16. III. 1919. a. kell 1530. Dubrovkast. 2. rood läks Usvadi küla peale Väsnjukova poolt. Meie toetasime teda tulega Dubrovkast. Vaenlane lahkus Usvadist õige ruttu. Siis kui side meie juure tuli Teie käsuga, oli juba 2. rood Usvadis. Polgu ülema käsku täites lähen ka 8. rooduga Usvadi küllasse. Selle tõttu jääb vahe 5. ja 8. roodu vahel õige suureks. 8. roodu ülem, al.-kpt. Rossländer.“

Pärast ülesande täitmist teatab 8. roodu ülem töö tulemustest ja oma asukohast:

„2. pataljoni ülemale. Teadustan, et 7. roodu rühm asub Dubrovkas, 8. roodu üks rühm asub Sacharinos, üks rühm pahemal pool ja 2 rühma Usvadis. 2. rood võttis 7 vangi ja 2 kuulipildujat. Meie saime sõjasaagiks ühe hobuse ühes reega. 1 kuulipilduja ühes lintidega ja muud kraami.

Praegu pommitab hirmsasti meie seisukohti suur-tiikkidega, mille tagajärjel on meil 2 haavatut. 16. märtsil 1919. a. Usvadis. 8. roodu ülem, al.-kapt. Rossländer.“

Kui hiljem selgus, et 8. roodu ülem oli Kosakovast ära viinud oma rühma, siis tein korralduse: „8. roodu ülemale. 16. III. 1919. a. kell 2310. Ronkinast. Arvasin, et lipnik Linson oma rühmaga ikka edasi Kosakovasse jääb, aga ta olevat Teie juures. Siis saatke kohe 7. roodu rühm, mis Dubrovkas asub, tagasi Kosakovasse, kus ta valve peab välja seadma. Dubrovkas oleks ta Teie seljataha ja pole vist temast seal suuremat tähtsust. Teadustage siis 7. roodu rühma juhatajale Dubrovkasse, et ta kohe tuleks ära Kosakovasse. Kui arvate Dubrovkasse tarvilikuks jätta mõnda osa, ehk saate seda omast roodust. Al.-kapt. Matson.“

Vangide seletuse järele asusid meie vastasolevates küldes 1. Petrogradi tööliste polgu osad, milline väeosa alles hiljuti siia toodud. Seepärast ka selle allüksused veel võrdlemisi terved. Mehed olevat suuremalt osalt mobiliseeritud ja igas roodus paarisaja mehe ümber, kuulipildujate komandos umbes 100 meest. Igal roodul olevat kaasas kaks raskekuulipildujat. Mehed pärit Vologda kubermangust.

Oli kohe näha, et meie vastasel puudus sitkus, millist nägime Eesti kommunistliikudel kütipolkudel varemates lahingutes. Seepärast õnnestuski meie osadel võrdlemisi kerge vaevaga neist jagu saada ja neilt ära võtta kolm kuulipildujat ning muud varustust.

Vastane ei võinud leppida sellega, et tema käest ära võeti külad. Kohe hakkas ta neid külasid pommitama oma patareidest. Eriti ägedaks muutus tema suurtiikiväe tegevus 17. märtsil. Tal oli kohale toimetatud üks kolmetolline ja üks 48-

W. Kossak.

„Einetaimas“.

liinine patarei, millega pidas tule all Usvadi, Zaharina ja Pogiblova külad. Nendes küldes asuvad 8. ja 2. roodu osad kandsid juba tunduvaid kaotusi suurtükitulest. Meie roodudel puudus suurtükitule toetus. Ägeda pommitamise tõttu langeb meeste meeoleolu. Tekib küsimus, kas maksab nende külade käeshoidmine meie meeskonna kaotusi. Et ka enamlaste jalavägi sel päeval jälle aktiivsust kogu rindel üles näitama hakkas, siis andsin 8. roodu ülemale nõusoleku tema äranägemisel roodu endistele seisukohtadele tagasi tuua. Selleks teen järgmise korralduse:

„8. roodu ülemale. 17. III. 1919. a. kell 1615. Ronkinast. Teatage, kuidas Teil seisukord on. Nähtavasti pommitab vaenlane tugevasti Teie seisukohti ja koondeb oma mehi metsas Teie vastu. Saatsin 7. roodu luurajad Külitina ette metsa, kellel ülesandeks seljatagant ja külje pealt vaenlast hirmutada. Kas jõuate vaenlasele vastu panna? Kui juhtub olema, et võimata on Usvadis olla, siis võite tagasi Dubrovka—Vjäsikovasse tulla, sellest muidugi teatades minule ja naabritele (s. o. endistele seisukohtadele taganeda). Vang jõudis siia, kuid tagasi siit teda saatma ei hakka, seda oleks ehk võinud Teie ise oma äranägemise peale teha. Teatage seisukorra üle kohe. Al.-kpt. Matson.“

Kui vahepeal selguvad lahingutegevuse tagajärjed Vastseliina—Meremäe ümbruses ja kui polguülema informatsioon järgmise päeva kavatsuste kohta selgunud, saadan al.-kpt. Rossländerile uue korralduse:

„8. roodu ülemale. 17. III. 1919. a. kell 1925. Ronkinast. Praegu kõnelesin polgu ülemaga. Tema arvas, et kui vähegi võimalik on, siis tingimata Usvadi küla peab meie kätte jääma. Ka võib osa mehi sinna jätta, kui muidu suurtükitule all küla kannatada on saanud ja muist tagasi tuua, — see oleks muidugi halvemal juhtumil. Kui midagi teha annab, siis jääge ikka paigale, ehk nad õssi peale ei tule vast. Pealegi on homme paremalpool suuremat pealetungimist oodata, siis tuleks nii-kui-nii meil edasi veelgi minna ja ilmaaegu küla uuesti võtta. Homme tuleb meie patarei lähemale, nii et vaenlast suurtükitulega juba saame hirmutada. Soomlased olevat täna pealetungivaid enamlasti mitte vähem kui 200 meest magama pannud. Täna õssi tulevat neile veel abi, siis algavat alles päris pealetungimine, kuna see siamaale olevat olnud ainult sissejuhatus. Tehke siis nii, et Usvadi küla ka täna õssi meie käes oleks. Al.-kpt. Matson.“

Vaatamata sellele, ei suuda 8. rood Usvadi külla püsima jääda, sest enamlaste suurtükitulest olevat küla eluhooned seevõrra purustatud, et mehi pole enam kuskile mahutada. Õseks tulevad roodud oma endistesse asukohtadesse tagasi. Ka vastane jätab need külad tühjaks.

18. märtsil jätkab vaenlane Usvadi ja Zaharino pommitamist, olgugi et meie mehi neis küldes enam ei asu. Pommitamise tõttu hakkab põlema Tserkovka küla. Meie luurajad teevad kindlaks, et neis küldes vaenlast ei ole. Samuti avab vaenlane suurtükitule Küllatova ees asuva metsa pihta, kust meie luurajad käisid Ulanova küla suunas luuret toimetamas. Sel päeval jõudis meile väarikas abi uue inglise 18-naelalise patarei näol, mida juhtis leitnant Maim.

Meie roodud jäävad kogu päevaks endistele seisukohtadele. Polguülemalt saadud andmetel kavatsetakse homme üldist pealetungi ette võtta.

19. märtsi varahommikul algab meie luurajate tegevus. Umbes kell 0500 läksid 8. roodu luura-

jad Usvadi küla peale. Seal märkasid nad küllale lähenevat tugevat enamlaste ahelikku. Kui meie luurajad avasid ootamata tule vastase aheliku pihta, põgenes see suures segaduses minema. Samuti põgenesid punased minema Pogiblovast ja Zaharinast. Nähtavasti juhtusid meie luurajad õigel ajal kohale. Nende energiline tegevus ajas nurja enamlaste külade vallutamise kavatsuse.

Kui selgus, et enamlasti meie ees asuvates küldes ei ole, saatsin varuroodust kaks rühma päevaks Pogiblova külla, kes kohale jäid õhtuni. Kuna Pogiblovasse meeste jätmise õhseks polnud kuigi otstarbekohane, siis need rühmad tulid õhtul külast ära. Samuti polnud mõtet meie mehi jätta Usvadi külla, kuna küla oli lõhutud ja alaliselt enamlaste tabava suurtüki tule all.

Umbes kella 20.00 ajal algasid enamlased tugevasti pommitama Dubrovka küla. Ühel ajal sellega ta saatis küla peale oma aheliku. 8. rood külast ei lahkunud, mispärast vastane umbes 2,5 tunnilise tulistamise järele lahkus küla eest ja tõmbus tagasi.

20. märts mõõdus üldiselt rahulikult. Sellel päeval jõudis tagasi I pataljoni ülema käsutusest 6. rood, kes ära vahetas 2. roodu ja asus selle asemele Väjikova külla. Ootame soomlaste ja I pataljoni edu, kuid sealpool see asi nagu ei taha miskipärast nihkuda. Võib olla mõjuvad ilmastiku tingimused halvavalt tegevusele. Ilmad, mis olid läinud vahepeal kaunis ilusaks, muutusid järsku jälle õige külmadeks. Kõige suurem põhjus vist oli küll see, et soomlased Vastseliinast keeldusid edasi minemast, sest edasi minnes olevat juba Venemaa, kuna nad lepingu järgi olevat kohustatud ainult Eestimaa puhastamisest osa võtma. Ja tõepoolest, Setumaa võis paista Venemaana, sest seal kõikjal paistis vastu viletsus, vaesus, mustus. Ei olnud siin enam-vähem korralikke kortereid paigutamiseks, puudus jõukas maarahvas, kust võis saada üht-teist tarvilikku elamiseks, millega oldi harjunud senini, teotsedes Tartu-, Valga- ja Võrumaal. Vastseliinast edasi üle Piusa jõe astudes muutus pilt ja see võttis võitlemise tahte. Seepeärast ootasime asjatult hoogsat tegevust paremal tiival. Kuipalju see kõik oli põhjendatud, seda ma praegu ei või ütelda, kuid siis meil käisid ringi niisugused jutud.

21. märtsil algab roodude osaline ümberpaigutamine. Senini oli kogu aeg varus olnud 7. rood, asukohaga Ronkinas. Nüüd tuli puhkust võimaldada 6. roodule, kes kogu aeg oli tegutsenud puhkust saamata. Samuti tuli tagasi tõmmata 8. rood ja need mõlemad roodud asendada 7. rooduga.

8. ja 6. roodu ümberpaigutamiseks teen roodu-ülematele järgmised korraldused: „8. roodu ülemale. 21. III 1929. a. kell 0845. Ronkinast. — Käsen Teid oma roodu 3 rühmaga Ostrovkasse reservi minna, kui 7. rood Teid ära vahetab. Üks rühm jääb edasi Kasakovasse. Üks kuulipilduja jätkab 7. roodu ülema käsutada. Vaenlase pealetungimise korral 7. roodule, peate ilma minu käsku ootamata 7. roodule abi andma, sest korralikku sidet pidada ilma telefonita Dubrovkaga on niisugusel korral võimata. Teie kohus oleks ka vahest mõni luuramissalk välja saata. Vahetuse üle teatage. 6. rood pataljoni reservis Ronkinas. Al. kpt. Matson.“

„6. roodu ülemale. 21. III 1919. a. kell 0850. Ronkinast. — Käsen Teid oma rooduga peale selle, kui 7. rood sinna asemele asub, Ronkinasse pataljoni staabi juure reservi tulla. 8. roodu 3 rühma

jäävad Ostrovkasse, üks — Kasakovasse. Al. kpt. Matson.“

Samal päeval annan ettekirjutuse lipnik Laugis'ele ilmuda III pataljoni ülema käsutusse Kikiševa külla. Sel ohvitseril tuli pataljonist lahkuda väikeste arusaamatuste tõttu oma otsese ülemaga.

Kui hiljem 8. roodu ülem teatab, et kolm rühma ei mahu ära Ostrovkasse, siis oma korraldusega rooduülemale kell 10.55 luban rooduülema enda äranägemisel osa mehi Ostrovkast paigutada Kazakova kõrval asuvatesse eesti taludesse.

Peale vahetamist teatab 7. roodu ülem järgmist:

„Pataljoni ülemale. 21. III 1919. a. kell 1600. Dubrovkast. — Teadustan, et olen ära vahetanud 6. roodu II-se poole rooduga ja 8. roodu I-se poole rooduga. Tema luurajad käisid siin meie nina all ja püksutasid natukene — sellepärast venis vahetus pikale. Öredaks jääb meeste rida, vähe on, iseäranis raske saab õõsi olema. Leitnant Kuhlberg.“

Vahepeal saabub polgu staabist korraldus, mille järgi pataljoni parem tiib peab tagasi liikuma. Selle ülesande annan 7. roodule, milleks teen korralduse:

„7. roodu ülemale. 21. III 1919. a. kell 16.40. Ronkinast. — Teil on ülesandeks veel täna Usvad ja Saharina külad oma alla võtta ja sinna asuda kaitseliinile. 2. rood, mis teist on paremalpool, peab ühel ajal Konstantinova oma alla võtma. Usvadi küla saab meie patareil pommitama, mille järele küla peale lähete, muidugi 2. rooduga ühel ajal; selleks pidage kindlat sidet. Pommitamise ajal katsuge külale läheneda ja kui suurtüki tulivaikib, kohe küla oma alla võtta. Pidage ka patareiga sidet. Teateid saatke kohe minule. Al. kpt. Matson.“

7. rood asus saadud ülesannet täitma, kuid seda ta lõpuni täita ei suutnud, mis näha rooduülema ettekandest:

„Pataljoni ülemale. 21. III VäsNIKOVAST. — Teadustan, et võimata on Usvati ära võtta. Temal saavad seal suured jõud olema. Avasid häbemata suure tule meie peale. Minu rood on ahelikus ja laseb vastu. Kuulid tulevad Usvati külast ja Saharinast. Saharinas on ka kuulipilduja. Praegu pommitab suurtükkidest Dubrovka küla. Leitnant Kuhlberg.“

Kui olin 7. roodu seisukorrast informeerinud polgu ülemat, siis võisin rooduülemale vastata järgmiselt:

„7. roodu ülemale. 21. III 1919. a. kell 22.00. Ronkinast. — Rääkisim polgu staabiga teie seisukorra üle; sealt vastati, et võib siis homseks jääda pooleli. Tooge siis mehed tagasi Dubrovka-Väzikova ja asuge nimetatud külade kaitseliinile. Kui homme tarvidus nõuab, tehakse Usvadi küla suurtüki tulega puruks, siis katsume uuesti. Al. kpt. Matson.“

22. märtsil saabub pataljoni täiendus tagavarapataljonist. Iga rood saab umbes paarikümne mehe ümber. Viimase täienduse pataljon sai kaks kuud tagasi, — pärast Tartu vallutamist. Selle aja jooksul oli pataljonil seljataga terve pikk sõjakäik hulga lahingutega, mis meeste arvu oli kahanetanud tunduvalt.

Hommikul Usvadi küla peale väljasaadetud luurajad teatavad, et külas asuvad enamlased, kes meie luurajate peale olid avanud tule. Polgu staabist saadud korralduse põhjal tuli täna jätkata tegevust Usvadi vallutamiseks. Selleks teen korralduse:

7. roodu ülemale. 22. III 1919. a. kell 10.00. Ronkinast. — Täna on kästud eilest ülesannet korjata. Teie peate liikuma ühel ajal 2. rooduga, kes Konstantinova peale läheb. Patarei algab Usvadi pommitamist ühel ajal Veretina pommitamisega soomusrongilt. Katsuge siis ühel ajal 2. rooduga seda ülesannet korda saata ja Usvad oma alla võtta. Pidage patareiga sidet, nende telefon on Ostrovkas. Väga hea oleks, kui Teie luurajad välja saadaks, kes ühel ajal patarei pommitamisega küla peale püssi ja automaadi tule avaksid ja kui paanikat märkab, siis küla oma alla võtab. Kahte roodu Usvadi peale ma saata ei taha, sest siis võiks kaotusi rohkem olla, kui vaenlane uuesti küla pommitama hakkab. Saite ka uusi mehi 20 tükki, keda kohe proovida võib. Al. kpt. Matson.“

Tund aega hiljem, umbes kell 11.00 avas meie patarei tabava tule Usvadi küla pihta. Mõne aja pärast läksid ka luurajad 7. roodust küla peale, kuid punaste tulega pandi nende edasilükkumine seisma. Hulk aega läheb enne, kui patarei tuli enamlased külast välja lööb. 7. roodu ülem teatab sellest:

„2-se pataljoni ülemale. 22. III 1919. a. kell 18.30. Dubrovkast. — Minu luurajad läksid külasse Usvati sisse. Lähem rooduga järele. Hea oleks kui 8. rood pea liikuma hakkaks, — muidu läheb pimedaks. Leitn. Kuhlberg.“

Ühel ajal 7. rooduga pidi vasakultpoolt Veretina küla peale tungima 5. rood, kasutades soomusrongi tuletoetust. Viimase puudulikkuse tõttu ei suutnud 5. rood enamlasti välja lüüa Veretinas, mispärast rood endiselt jäi õõseks Küllatova külla.

7. roodu pidi abistama 8. rood, milleks 8. roodu ülemale teen järgmise korralduse:

„8. roodu ülemale. 22. III 1919. a. kell 17.30. Ronkinast. — Kui 7. rood Usvadi küla oma alla võtnud, peate Teie oma roodu 3-me rühmaga Dubrovka-Tserkovka küladesse minema. Üks rühm jääb Kasakovasse edasi. Sealt saatke kohe luurajad Saharino ja Pogiblova peale välja, ja kui nimetatud külad tühjad on, need oma alla võtta. Kui aga vaenlane sees on, laske patarei pommitada, et kergem oleks liikuda. — Praegu sain teate, et 7. rood on Usvadi oma alla võtnud, tehke siis nagu kirjutatud. 5. rood on vist ka juba Veretinas, teateid ei ole veel kindlasti. Muist 5-st roodust jääb Külltinasse. Kell 1930 min. Al. kpt. Matson.“

Usvadi külas asus 53. Viljandi kommunistliku kütüpolgu 2. ja 4. rood, kes meie patarei tuld välja ei kannatanud, vaid põgenesid. Nende kannul tormasid külla 7. roodu luurajad. Ei läinud mööda kuigi palju aega, kui enamlased hakkasid omakord ägedasti pommitama Usvadi küla. Külas asuvas 7. roodust tekkis väikene segadus, eriti just täna kohalejõudnud täiendusmeeste tõttu, mispärast rood vastase patarei tuld välja ei kannatanud, vaid küla uuesti maha jättis. Öhtu pimedaks jäid kõik roodud oma lähtekohtadesse.

Kui teade 7. roodu taganemisest pataljoni staabis sai teatavaks, istus koos laua taga lõbus seltskond, kes miskipärast ei leppinud 7. roodu tegevusega Usvadi mahajätmisel. Otsustati moodustada väikene luursalk ja sellega ette võtta retk Usvadi küla peale, et küla tagasi võtta ja see 7. roodule üle anda. Retke korraldamise võtsid oma peale leitnant Labidas ja lipnik Ilves. Meeste saamiseks pöörasid nad minu poole. Tegin vabatahtlikkude kogumiseks järgmise korralduse:

„6. roodu ülemale. 22. III 1919. a. kell 20.45. Ronkinast. — Lipnik Ilves ja ltn. Labidas lähevad

Usvadi külla luuramisele. Andke neile paar auto-
maat püssi ja vabatahtlikke ligi niipalju kui neil
tarvis. Vähemalt 10 meest kummagile. Al. kpt.
Matson."

Varsti oli 27 vabatahtlikku koos ja sõit võis al-
gada. Luursalk lähenes nägematult külale kolmest
küljest ja tormas külla sisse, mille tõttu punased
kaotasid vastupanu võime ja põgenesid külast
välja. Keskköös oli Usvad meie luurajate käes.
Külalst saadud vangid seletuse järgi oli Usvadis ol-
nud 53. Viljandi kommunistliku kütipolgu 1. rood
— 47 meest, kuna nende 5. rood olevat pidanud
kohe järgi tulema. Meie löögimehed jäid külla ja
teatasid selle vallutamise eest.

Peale poole-öö tegin küla oma alla võtmiseks
järgmise korralduse:

„7. roodu ülemale. 23. III 1919. a. kell 02.10.
Ronkinast. — Käsen Teid otsekohe Usvadi külla
oma rooduga minna, kus praegu lipn. lves oma
komandoga sees on. Teatage 8. roodu ülemale, kui
ära läinud olete, et ta Teie asemele võiks tulla ja
oma ülesannet täita. Looge kohe side Konstanti-
novaga. 5. rood on Küllitinas. Al. kpt. Matson."

Selle järele, kui 7. rood oli Usvadi küla oma
alla võtnud, vabanes luursalk ja pööris tagasi Ron-
kinasse. 8. rood asus Dubrovkasse, kust saatis
luurajad Zaharina ja Pogiblova külade peale. Esi-
mene nimetatud küladest oli tühi, kuid teises istus
enamlane sees ja ei mõtelnudki välja minna. Kohe
algas meie patarei Pogiblovat pommitama. Üht-
lasi tegin korralduse külla vallutamiseks:

„8. roodu ülemale. 23. III 1919. a. kell 08.00.
Ronkinast. — 5. rood asub omal kohal alles, eile ei
läinud tal korda Veretino ära võtta. Kui Teie
Pogiblova oma alla võtate, läheb ka 5. rood otse-
kohe Veretino peale, sest muidu on tal parem tiib,
niisama ka pahem — kaitsta. Arusaadav, kui Po-
giblova ja Saharino meie käes on, saate oma rüh-
ma Kasakovast kätte. Kui Pogiblovaga ei õnnesta,
siis jätke Saharinasse mõni väikene osa kuni edas-
pidise korralduseni. Teised jäävad vana kohtile.
Al. kpt. Matson."

Meie patarei tabava tule tõttu hakkas Pogib-
lova põlema. Enamlased põgenesid külast välja ja
8. rood võttis küla oma alla. Samal ajal saatis ka
5. rood luurajad välja Jermakova, Veretina suu-
nas, et jõuda selgusele vaenlase asumisest neis
külades. Selgus, et enamlasted asusid Veretinas,
kuna Jermakova küla oli tühi. 5. roodu katsed
Veretinat punaseid välja lüüa ei annud tagajärgi.

Pogiblova külast väljalöödud punased, kasuta-
des küla lähedal olevat metsa, taandusid Ulanova
poole. Ulanovas enamlased koondasid uuesti oma
jõude, et vastupeatungiga meid välja lüüa Po-
giblovast. Varsti hakkasid enamlaste patareid
ägedasti pommitama meie 7. ja 8. roodu asukohti
Pogiblova, Zaharina ja Usvadi külates. Kõige
enam said kannatada 8. roodu osad Pogiblovast.
Suurte kaotuste tõttu tuli 8. rood terveni paigutada
Pogiblovasse ja Zaharinasse saata 7. roodu osad.
Selleks teen järgmised korraldused:

„8. roodu ülemale. 23. III 1919. a. kel 13.00.
Ronkinast. — Saadan 7. roodu ülemale käsu, et ta
Saharino oma alla võtaks, nii et Teie terve roo-
duga Pogiblovasse võite jääda. 5. rood läks Vere-
tino peale ja peab selle oma alla võtma. Teie
juurde kolib vist ka patarei vaatepunkt, et siis
sealt Ulanovat, Babinot jne. pommitada. Katsuge
ise 5. rooduga sidet pidada, sest siit 5. r. üle tea-
teid saata, oleks palju aeglasem. Minuga sidet
pidage läbi Küllitina, — on palju lähem. Seal on ka
telefon, mida võite tarvitada. Katsun kuidagi sam-

musid astuda, et Teie juurde ka telefon saaks sisse
pandud, kui aga kaablit jätkub. Al. kpt. Matson."

„7. roodu ülemale. 23. III 1919. a. kell 13.25.
Ronkinast. — Osa oma roodu meestega võtke Sa-
harino küla ka oma alla, et kergem oleks 8. roo-
duga sidet pidada, mis Pogiblovas asub. 5. rood
läks praegu Veretino peale ja peab selle oma alla
võtma. Kas Teil 2. rooduga on sidet ja mis üles-
anne on neil, seda saate nendelt kuulda. Al. kpt.
Matson."

Kogu päeva pommitasid enamlased meie asu-
kohti intensiivselt. Alles õhtu eel asus tema jala-
vägi vastupeatungile. Ühe korruga ilmuvad näht-
avale tema kaks tugevat jalaväe ahelikku: üks
neist tungib Ulanova poolt metsa mööda Pogiblova
peale, kus asub 8. rood, teine tungib Usvadi kü-
las asuva 7. roodu kallale.

8. roodu peale tungiv enamlaste ahelik toime-
tab äärmise külmaveresusega. Pogiblova külas
asuv 8. rood tulistab seda, kuid see, vaatamata
meie tulele, liigub kiirendatud sammul edasi ja ta-
hab isegi külast mööda minna. 8. rood ei pea
nüüd enam vastu, vaid lahkeb külast. Küla ser-
vale jäävad maha kaks raskekuulipildujat, kes küll
tulistavad punaste liikuvat ahelikku, kuid see lii-
gub ikka edasi. Need kuulipildujad pääsevad tu-
lema veel viimasel silmapilgul, kui enamlaste ahe-
lik on juba külast möödumas. Tublid kuulipildurid
pääsevad terve nahaga. Zaharina külas korral-
dab 8. roodu ülem al. kpt. Rossländer meeskonna
uuesti kaitsele. Enamlased aga ei lepi üksi Pogib-
lova vallutamise, vaid nad tungivad ka Zahari-
nina küla kallale, kuid seda nad ei suuda esialgul
vallutada. Nüüd koondab punaste patarei ägeda
tule Zaharina küla peale, mistõttu küla süttib kor-
raga kahest kohast põlema. Et 8. roodul oli võ-
imatu külla jääda, siis ta taandus Dubrovkasse. Siin
pandí punaste edasitung lõpulikult seisma. La-
hingus Zaharina küla juures sai kergesti haavata
8. roodu ülem al. kpt. Rossländer, kes evakueeriti.

Teine enamlaste ahelik, mis tungis Usvadis ole-
vale 7. roodule kallale, sai tagasi löödud roodu tu-
lega. Peale selle kui 8. rood vasakult oli sunnitud
taanduma Dubrovkasse, koondasid enamlasted oma
suurtükile Usvadi peale. Pommitamise tagajär-
jel hakkas ka Usvad põlema. 7. roodu ülem tea-
tab roodu raskest seisukorrast enamlaste pommi-
tamise ja pealetungimise tõttu ja arwab, et olukor-
ra võimatu jääda. Arvestades tekkinud olukor-
raga ja üldise meeoluga, teen järgmised kor-
raldused:

„7. roodu ülemale. 23. III 1919. a. kell 18.10.
Ronkinast. — Kui arvate, et võimata Usvadi jääda,
siis tooge mehed tagasi Väskovosse, kuhu asute
kaitseliinile. 8. rood jääb Dubrovkasse. Looge
side 2. rooduga ja teadustage, et Teie Usvadist ära
olete tulnud, muidu võib arusaamatusi tulla. Saate
teateid, kuidas on roodu seisukord ja koosseis, kas
palju jooksikuid ja kadunuid. Al. kpt. Matson."

„8. roodu ülemale. 23. III 1919. a. kell 18.15.
Ronkinast. — Teie asuge oma rooduga Dubrovka
küla kaitseliinile; üks rühm saatke tagasi Kosako-
vasse. Teatage oma roodu koosseisu üle, — palju
mehi on välja läinud ja kas jooksikuid palju on.
Teateid saatke, mis vaenlase pool näha on. Al-
kpt. Matson."

Seega õhtuks olid meie roodud tagasi lähte-
alustel. Selle päeva kaotused olid patalionile kau-
nis tunduvad, sest enamlaste pommitamise tõttu
löödi rivist välja peale al. kpt. Rossländeri veel
21 meest.

Hiljem selgus, et olime oma tegevusega enamlaste pealetungi kavatsusi tugevasti seganud Järgmisel päeval (24. III) nad võtsid ette laiaulatusliku pealetungikatse Dubrovka küla peale, kus asus 8. rood. Nende kolm tugevat ahelikku tungisid Usvadi poolt Dubrovka peale ja samuti liikus Pogiblovast nende luurajate salk Dubrovka poole, kuid pealetungijad ei kannatanud välja meie patarei tuld ja pealetung rauges Dubrovka ees, kust 8. rood punaseid võttis vastu oma tulega.

Sellel päeval enamlastelt võetud operatiivkäsust selgus, et neil oli nende päevade sees kavatsatud suurem pealetungimine. Pealetungimine pidi

algama Jermakova-Küllatova-Pogiblova joonelt ja lõppeesmärgiks oli seatud Lepassaare jaama valutamine. Selle löögi teostamisest pidi osa võtma äsja kohale toimetatud I Petrogradi tööliste brigaad. Enamlaste operatiivkask oli 18. märtsist, kuid kuni 24. märtsini, s. o. 6 päeva jooksul polnud nad suutnud nimetatud joonelt edasi tungida, küll oli neil tegemist meie alaliste pealetungide tagasilöömiseks ja oma seisukohtade käeshoidmiseks.

23. III õhtul saabub haiglast al. kpt. Liibus. Annan 24. III pataljoni temale üle ja jään pataljoni staapi kuni 25. III hommikuni.

Üksikasju hiljutisest „sõjast“ Mandshuurias.

kuidas Blücher purustas Hiina rügemendid.

OSO-Avlohimi energiline abiksolek punavägedele.

E. Jalak.

„Hiina-Nõukogude Vene sõja“ traagikoomöödia on oma otsekoheses tegevustikus jõudnud lõpule. Nii ootamatult kui ta algas, nii ootamatult saabus ka ta lõpp, — juba enam kui kuu aja eest. Ainult diplomaatiline „lahendamine“ kestab veel.

Maailma avalik arvamine märgib pea-aegu üksmeelselt, et tolle traagi-koomilise „sõja“ võitjaks on tulnud Nõukogude Venemaa nii sõjaliselt kui ka diplomaatiliselt.

Sõjalise „võidu“ saavutas Moskva kergelt. Ligi kaks kuud peeti piiril lihtsat nägelemist — isegi partisaani- või luure-sõjaks ei võinud seda nimetada. Konflikti tekkimise ajal ei olnud Mukdeni vägesid piiril rohkem, kui harilikud piiri-julgeoleku vahisalgad. Paari nädalaga koondas Mukdeni ülemjuhatus sinna esiteks umbes 1500 meest Vene „valgete“ salku, kes siinseal püüdisid plaanitult ja ilma suuremate väljavaadeteta Nõukogude territooriumile teostada mõne röövkäigule sarnaneva rünnakukese, mis aga alati lõppesid jälle Hiina territooriumile tagasi tõmbumisega. Neid väikesed rünnakukesi oleks võidud pidada luuresalkade operatsioonideks, kui Hiinal oleks piiril tõesti olnud tõsist armeed. Aga — vähemalt esimesel kuul — seda ei olnud ja nii andsid need „jalutus-käigud“ Moskva raadiotele ainult võimalust kogu maailmale pasundada teateid „valgekaartlaste bandede rünnakute tagasi löömistest“ ja põhjust pommitada — esijoonel Nankingi ja Mukdeni valitsusi „kategoriliste viimsete hoiatustega“ ning vahetevahel, ka Hiina piiräärseid alevik-

ke-linnakesi päris tõsiste pommidega üksikutelt lennukitelt. Muud tähtsust neil operatsioonidel — kui nad üldse seda nime väärtsid — ei olnud.

„Sõja“ teine järk oli vägede koondamine kummalgi pool, sest konflikt arenes tõepoolest sõjanäoliseks, kuna Nankingi valitsus seesugust arengukäiku nähtavasti soovis Hiina sisemiste lahkhelide kaotamiseks: väline, võõras hädaoht pidi aitama lepitada rahvamasse ja üksikuid laiali-valguvaid võimugruppe keskvalitsusega. Moskva võimumehed aga kartsid järelandlikkusest tekkima oma mõju ja prestiihi täielikkul langust Kauges-Idas ja Aasia rahvaste hulgas üldse.

„Hiinlased — nii jutustab „Eastern Review“ Ameerika tuntumaid sõja-ajakirjanikke Charles A. Beard, kes konflikti alul kohe üle ookeani asjadekäiku jälgima ilmus — kogusid Vene piirile kokku kõigest kuni 100.000 meest. Niisugune arv nüüdisajal ütleks ehk midagi nii suurte riikide vahel, kui on seda Belgia ja Holland. Aga Vene-Hiina piir on kõige pikem maailmas, pikem kui Kanada-Ühendriikide piir: ümmarguselt (täpsalt seda ei tea-tagi!) oma 12.000 kilomeetrit. Nii oleks siis Hiina sõdureid ühe piiri-kilomeetri kohta tulnud vähem kui kaheksa meest. Aga tõeliselt oli „sõda“ ainult Mandshuuria-Siberi piiri (mida on 3000 kilomeetrit) paaris osakeses. Mitte küll „osakeses“ harilikus mõttes, vaid üldse kolmel frondil, neist igatüki 400 ja 200 ja 250 kilomeetrit, aga siin, kahe tühja maa piiril on mõõdud nii suured, et sajakilomeetritelised vahemaad loetakse tõesti väikesteks...

Need kolm „osa-fronti“ olid: 1. Mandshuli-Tschailainori raioon. Mandshuuria raudtee lääne-otsa ümbruses; 2. Blagoveschtschenski raioon Amuri jõel ja 3. Pograntschnaja raioon. Mandshuuria raudtee idanotsal, Vladivostoki suunas. Kõik „sõjaoperatsioonid“, niipalju kui neid oli, piirdusid nende kolme „osa-frondiga“.

Esimesse raiooni, Mandshuli-Tschailainori ümbruse, koondasid Mukdeni ülemused üldse 40.000 meest. See arv tundub ikka vist veidi väikesena, kui tuletame meelde, et siin need tolle sõja pealahingud löödi — pealahingud 400-miljonilise ja 150-miljonilise rahva vahel.

Teises kahes „osa-frondis“ olid lood veel kitsamad ning kokkuhoidlikumad: Blagoveschtschenski raioonis oli hiinlastel umbes 15.000 ja Pograntschnaja raioonis teist nii palju meest. Ülejäänud väeosad olid mujal piiril laialipillatutena ega suutnud kuskil teostada ka eelnimetatud röövrüünauidki, kuna seda hoidis ära venelaste hästikorraldatud „Osoaviohimi“ salgakeste koondamine piirile.

Blüher-Galini nimetamisega Kaugele-Itta algas venelaste pool kibe ettevalmistus löögiks hiinlastele. Toodi kohale umbes 25.000 meest ratsaväge, mis koondati peaaegalt Mandshuli raiooni. Edasi nihutati siia veel 40.000 meest jala- ja kahurväge, kuna Blagoveschtschenski ja Pograntschnaja raioonis kummaski piirduti ainult 10.000 mehega. Vägede koondamise ajal teostasid punavägede üksikud, mõnesajalised salgad tihti äkilisi rünnakuid Hiina territooriumile: need olid juba sihi-kindlad pinnakatsumised — luuresõda ja vaenlase ärevelhoidmine ühtlasi.

Nankingi valitsus ei saanud Mandshuuriasse Mukdeni diktaator-marssalile Tschang-Hsue-Liangile saata appi ühtki rügementi, kuigi alul töötati venelaste vastu saata 300.000 meest paremaid Hiina korpust (peale selle muidugi Tschangi enese 200.000). Sest juba jälle tõstsid mõned kindralid ja marssalid mässu ja osa vägesid jooksis nende poole üle, nii et Nanking ise kord oli tõsiselt mässulaste kätte langemise hädas.

Nüüd otsustaski Galen-Blüher oma loodud „Erilise Kauge-Ida Armeega“ anda Tschang-Hsue-Liangi vägedele „hoiatuslöögi“ — nagu seda pärast juubeldati kogu maailmale. Enne seda oldi muidugi jõutud paar korpust Tschangi vägesid õige põhjalikult „upropagandirovaitada“,

nii et Harbiinis hakkasid mitmed rügementid ohvitseride vastu mässama.“

Mandshuli-Tschailainori lahingutes enestest jutustab Charles A. Beard:

„Võidu Mukdeni vägede üle saavutasid punaväed kergelt ja lihtsalt. Lennukite ja kahurväge abil sundis Blüher Hiina väed (30—35 tuhat meest) otsekohe pagema Mandshuli juurest Hingani mäeaheliku taha. See teostus ainult kolme-nelja päevaga. Kolme-nelja päevaga Hiina väed, korraldult taganedes, lasksid punaväed üle 300 kilomeetri sügavuselt Hiina territooriumile, ikka piki raudteed. Osalt ja isegi väga tihti muutus taganemine paaniliseks põgenemiseks.“

Novembri teisel poolel teostasid Nõukogude väeosad ühel ajal pealungi Mandshuli linnale ja Tschailainori kivisõjakaevandustele (mis varustavad Mandshuuria raudteed küttega). Tschailainori raioonis tegutses peaaegalt ratsavägi, mitte rohkem kui 3000 meest. Samapalju, või tuhande mehe võrra rohkem, ründas Mandshuli. Ja sellest jätkus küllaldaselt. Hiina väeosad lagunesid ruttu, kaotasid ühenduse, tegevuse kooskõla ja, demoraliseeritud, veeresid tagasi, muutudes hirmsaks ja reaalseks ähvarduseks rahulikkudele elanikkudele — hiinlastele ja Vene asunikkkudele, keda siin võrdlemisi palju.

Nõukogude sõjatehnika üleolekut Hiina omast demonstreerisid punaväed seejuures väga mõjukalt. Oli palju juhtumeid, kus Hiina sõdurid panid vastu otse idamaise fanatismiga. Sest hiinlane reamehena on esimese numbri mees, kui tal ainult jätkuks väljaõpet ja relvastust. Nii oli lahingutes Mandshuli linna all, kus Hiina vägesid juhatas kindral Ljang. See väejuht oskas hoida oma rügementides distsipliini ja lahingutahet. Aga mida aitas see, kui hiinlastel puudus peaaegu täiesti kahurvägi, kuna Blüherile saadeti kohale osavamad kahurimehed ja uemad patareid! Tugev kahurimehed, siis lennukite rünnak — nii löödi puruks Ljangi paremad rügementid, ja siis tuli taganemine laviinina.

Üldse oli punavägede pealungi „russikaks“ kahurvägi ja eskadrill lennukeid. Viimaseid ei olnudki rohkem kui 32. Kuid õhu-ataagi efekt novembri-lahingutes oli rabav. Nõukogude lennukid ja Nõukogude kahurtuli tähendas hiinlastele surma ja purustamist. Nõukogude patareid võtsid tule alla Mandshulist väljuva, põgenikkudega

täidetud raudteerongi. Vedur sai vigastada, reisijad põgenesid laiali steppi. Seal tormas kohale 500-meheline salk punast ratsaväge, algas jahti üksikute inimeste peale. Nii raiuti siin piikidega, lasti karabiinidest surnuks umbes 500 inimest — mehi, naisi, lapsi, nende hulgas umbes 100 venelast põgenikku ja 5 jaapanlast, teised hiinlased. Seda metsikut inimestejahti teostanud puna-ratsaväeosa koosnes burjattidest, kes ses „sõjas“ üldse etendasid seda metsikut ja kurba osa, mille täitjaks maailmasõjas Vene-Saksa frondil olid harilikult kasakad ja kirgiisid... Ja eelkirjeldatud inimesejaht teostus 17. novembril Tsagani jaama lähedal künklikes stepis.

Järgnevatil päevil Nõukogude lennukid karistamatult pommitasid järgmisi raudteejaamu ja nende lähedasi alevikke. Mis jäi terveks punalennukite pommidest, sätus varsti põgenevate Hiina vägede voolu, riisuti paljaks, purustati, põletati tuhaks — sest seegi on Idamaa sõdimisviis, nagu Tsagani tapatalgu on selle pikkuskraadi kohta päris harilik. Mis aitavad siin kõik protestid, mis maailmale saadetud hiljem!

Tulekahjude veripunane kuma näitas punavägede punalippude edasitungi. Määratud suitsupilved tõusid Hailarist, Honthontest, Dsharomtest, Jakeschist, Hakest — millised linnakesed olid varem samanimeliste jaamade juures ja mida enam pole teips. Eriti palju metsikusi, nii punavägedelt kui hiinlastelt pidi kannatama Hailar.

Hailari ja teiste mainitud linnakeste ümbruskonda on asunud elama palju venelasi. Juba tsaariajal loeti neid vähemalt 25.000; Siberi kodusõdade ajal on see arv kasvanud vähemalt kolmekordseks. Sest üle piiri põgenesid kõik, kes aga jõudis pääseda punase laine eest. Elas siin lihtsate farmeritena endisi kindraleid, kubernere ja teisi võimukandjaid. Kes neist ei jõudnud põgeneda punavägede nüüdse rünnaku eest, need tapeti lihtsalt maha. Sest — — — aga ma juba olen kõnelenud pikkusekraadide mõjust sõjaviisidele.

Ja lõpuks palusid hiinlased rahu. Seda tegema sundis neid kodusõja uuestipuhkemine ja kommunistlik kihutustöö Mandshuuria korpustes. Nad ei saanud teisiti. Nad ei kaota ju ka midagi geograafiliselt: piirid jäävad endiseks. Ainult nende alandus on suur, sest Nõukogude kõik nõudmised Mandshuuria raudtee asjus täidetakse ja hiinlased peavad võtma raudteemetnikkudeks tagasi kõik need enamla-

sed, keda nad ennem vangistanud kurjategijatena. Ja punalipu prestiish, mis korra oli ju õige langenud Kauges-Idas, on Blüheri löögi tagajärjel siin jälle tõusnud.

Nii kirjeldab hiljutist „Mandshuuria sõda“ Ameerika sõjaajakirjanik ja toob lõpuks veel huvitava, lühikese märkuse:

„Hiina kaotas surnutena küll ligi 10.000 sõdurit, umbes 5000 rahulikku elanikku ja kümned tuhanded põlluharijad ja käsitöölised jäid puupaljasteks põgenik-kudeks. Kuid mis tähendavad need mõned tuhanded 400 miljonile — midagi, või nii palju, kui kavatäis vett tiigist. Aga hoopis hädaohtlikum lugu on tal ta vangilangenud sõduritega, keda oli umbes 15.000: need kõik tulevad tagasi punaseks värvituna — on muudetud kommunistideks. Seda tõendavad Nõukogude lehedki: „Vangilangenud Hiina sõdurid on vennastunud meie punaväelastega, on annud töötuse ialgi enam tõsta relva tööliste ja talupoegade armee vastu, vaid selle pöörata oma feodaalsete kurnajate ja marssalite vastu.“ See on palju hädaohtlikum, sest nad võivad Mandshuuria vägedes muutuda kardetavaks haputainaks, kui neid tagasituleku korral ei peaks kuidagi „muudetama kahjutuks“ — tuletan veel kord meele siinset pikkuskraadi.“

Ka Nõukogude lehtedes ilmub nüüd tagant-järele tollest „sõjast“ mõnigi huvitav artiklikene, ja mõnestki neist selgub punaväe toekama abilise „OSO-Aviohimi“ organisatsiooni tegevuse tähtsus Kauge-Ida lahingute puhul. Nii kirjutab „Pravda“ oma sõjateaduslikus nurgas:

„Sündmused Kauge-Ida raudteel äratasid aktiivsele tegevusele OSO-Aviohimi Kauge-Ida haru-organisatsiooni. Kogu Ida-Siberis algas organisatsiooni liikmete kiirendatud sõjaline ettevalmistus ja vabatahtlikkude kogumine. Paljudes piirilähedastes asundustes suudeti kõik meeskodanikud tõmmata vabatahtlikkudeks.“ — Muidugi tuleb siin kõikide tõmbamist „vabatahtlikkudeks“ mõista kui sunduslikku mobilisatsiooni OSO-Aviohimi kaudu. — Leht aga jätkab: „Sõjaväeosade minekuga piirile tuli OSO-Aviohimil mitmesajad asundused ja linnas, samuti raudteel ja sildadel võtta karauuliteenistus enda õlgadele. Samuti saadeti kümned väeosad OSO-aviohimilasi Amuri jõe ääre teostama sõjariistus valvet valgete jõukude vastu,

kuna piiri-väeosad koondati üksikutesse loogipunktidesse. Erilise tähtsuse omas OSO-aviohimplaste abi teējuhtidena piiri-metsades, -jõel ja -mägedes, kus nende juhatusel, mitmel juhul ka ainult nende poolt purustati mitugi valgete jõuku. Üldse suutis OSO-Aviohimi Kauge-Ida haruorganisatsioon panna välja 100.000 liiget. Veel tuleb märkida, et konflikti kestes ehitasid OSO-aviohimplased Hiina piiri lähe-

dale enam kui 20 lennukite maandumisvälja.“

Seda Kauge-Ida OSO-Aviohimi tegevust võib võtta näitena, et Nõukogude Venel on sõjaliseks jõuks mitte ainult ta punavägi, vaid ka võimas OSO-Aviohimi organisatsioon, kes sõja puhul võib endale võtta hulk sõjaväe ülesandeid mitte ainult sisemaal, vaid ka fronti kõige lähemas läheduses.

Kas ja mis määral suudaksime meie talvel asetada suuskadele oma kaitseväge.

R. Tuul.

On valitsemas arvamisi ja töekspidamisi, et meie ei suuda enam-vähem tõsiselt osa meie kaitseväge talvel „mehhaniseerida“ suuskadega ja muude selletaoliste liiklemisvahenditega. Peamiseks põhjuseks olevat siin asjaolu, et suuskursõdurit olevat võimalik õpetada välja ainult siis kui suusatamine rahva hulgas on muutunud igapäevaseks vajaduseks, suusad on rahvas kujunenud välja n. ö. igapäevasteks tarbeasjadeks, nagu see on praegu Soomes ja Norra mägestikes, kus lumerohkus, lumekatte kestvus — ja sügavus sunnivad selleks inimest. Meil olevat see aga lootusetu asi, sest meie vaheldane lumekate ja lühike talv ei sundivat inimesi suuski tarvitama üldliiklemisvahenditena.

Suusaspordit kui seesugune ei andvat samuti tulemusi, sest suusataja-sportlasest ei saavat lühikese ajaga, mida võimaldab meile meie sõduri väljaõppeks määratud aeg suuskursõdurit. Veel rohkem, on arvamisi, et sõjakorral, suuskur- ja suuskadeta üksuste kokkupõrkel, meie oludes suuskadel asuv pool hüppaks kabuhirmus maha suuskadelt ja pageks metsa, jättes maha vaid „suusapuru“, kuna ainult sõjaline väljaõpe ei sundivat teda jääma suuskadele.

Käesoleva kirjutise eesmärgiks on esiteks, vaielda vastu toodud arvamistele ja teiseks, kuna asi on meil võrdlemisi uus ja teatud tähtsusega, tuua küsimust ajakirja veergudele, et kiskuda ka kõrvalseisjaid asjast huvitatuid küsimuse arutlusele ja mõtete vahetusele.

Vastuväideteks ja põhjendusteks vaatan kõigepealt meie talveolusid, teiseks, vajadust valmistada ette suuskursõdureid, kolmandaks, kas on võimalik ka harilikust asjaarmastajast või sportlasest-suuskurist valmistada ette suuskursõdurit; milleks vaatan, kuidas ja missugusest materjalist valmistasid viimaseid mõningad teised riigid. Neljandaks, puudutan lühidalt meie praegust seisukorda suuskurite kontingendi mõttes. Viiesandaks, teen ettepaneku meie k/v teatud % suuskadele asetamiseks, võrreldes üldise kaitseväge massiga ja vaatan kas see on meil läbiviidav, ning lõpuks puudutan veel teid ja abinõusid, mille varal võiks tõsta suusanduse arenemist meil inimgavarade ettevalmistamiseks sõjakorrale. Meie riigikaitse puutuvatesse küsimustesse ei saa siin arusaadavatel põhjustel süveneda üksikasjalikult ja täpsate

arvude najal, seepärast meie praegust talvist sõjalise valmisoleku tasapinda saan käsitleda vaid möödaminnes.

Uurides meie talveolusid, selgub pikemaajalistest vaatlustest ja mõõtmistest, (umbes 75 a.) et kestev lumekate tekib meil üldiselt detsembril keskel, varem Põhja-Eesti kiltmaal, hiljem Tartus ja teistes maakondades. Veebruari teisel poolel tõuseb lumekate keskmise suurima kõrguseni, Tartus 35 c/m, Petseris umbes 40 c/m, Otepääl 55 c/m, Rakveres ja Narvas ligi 30 c/m, Paides 32 c/m, Pärnus 30 c/m, Kuresaares 24 c/m ja meie põhjarannikul 20 c/m. Lumekate püsib keskmiselt aprillil keskpäigani. Erakorralistel aastaaegadel (nagu näiteks tänava) võivad need andmed muutuda talve lühenemise või pikenedemise suunas, õhema või paksema lumekattega. Mõnikord võib lumi sulada ära pikemaks ajaks, nii kui see oli 1898. a. jaanuaris ja 1914. a. veebruaris, teinekord tõuseb ta märksa kõrgemale harilikust pinnast (88 c/m Tartus 1902. a. 10. märtsil). Need erakorralised juhtumid on aga harvad ja tuleb arvestada üldise keskmisega.

Mitte arvestades erakorraliste aastaaegade, tuleb konstateerida, et lumekatte kestvus, mil saab ja on kasulik lahingtegevuses kasutada suuski on umbes 3,5 kuud, lugedes 15. XII. kuni 31. III., seega ümmarguselt 100 päeva või ligi $\frac{1}{3}$ aastat, mis paneb tahtmatult mõtlema, liiategi kui meie tõenäolik vastane on talvetegevuseks kui mitte ettevalmistunud, siis kibedasti ettevalmistamas. Et need 3,5 kuud suuremalt jaolt on kõlbulikud suusatamiseks, seda tõendavad Tartu meteoroloogia jaama 75 a. kokkuvõtted. Sealt leiame kinnitust ka asjaolule, et talv meie idapiiril on üldiselt pikem ja karedam kui läänes ja merepiiril.

Võrreldes meie lumekatte sügavust ja kestvust näiteks Soomega, kus lumerohkus on suuremaid põhjamaade riikides, siis näeme siin, et Soome lõuna-lääne osas (Turu) keskmine suurim lumepaksus kõigub 22 c/m — 30,5 c/m vahel, lõuna osas (Helsingi) ja sisemaal 52 c/m kuni 73 c/m ja ida piiril üle 91 c/m (tõuseb vahel kuni 2 m). Seega Soome lõuna, lõuna-lääne ja maa sisemuse osades lume sügavus ei ületa kuigi võrra meie ida ja kagu osa territooriumil lasuvat lumekatet, olles märksa sügavam

ainult Soome idapiiril ja põhja osas (viimasest puuduvad andmed).

Talve kestvus on Soomes 5—7 kuud, kuid talve läbi on võimalik suusatada ainult idapiiril ja põhjas.

Võrreldes neid andmeid, näeme, et talve pikkuses jääme soomlastest samuti maha ainult 1—2 kuud. Siit tuleb järeldada, et meie kaitseväe osade suuskadele asetamine looduslikust seisukohast on võimalik.

Vaadeldes lumekatte kestvust ja sügavust meil ning alludes nõuetele, mida on vägede talviseks tegevuseks näinud ette pikaajaliste ja rohkete katsete tulemustena riigid, kes oma kaitsevägedest tunduva osa on asetanud või asetamas suuskadele (Soome, Norra, Rootsi, Ungari, Austria, Saksa, Prantsuse, Vene), näeme, et see märksa raskendab paljude väeliikide tegevust, osalt isegi kõrvaldades neid tegevusest. Siin üldiselt näiteks on maksivad järgmised normid: soomusautod ja autotransport võivad suurema takistusega liikuda ainult lumes, mille sügavus ei ületa 15 c/m — 16 c/m samasuguses seisukorras on hobutransport. Ratastel lennukid võivad maanduda ja startida lumes, mille sügavus ei tõuse üle 20 c/m. Ratsaväge hobustel loetakse teovõimekuks, lumekattega üle 30 c/m. On raske endale kujutada ette ka r. k. vedamist lumes, mille sügavus tõuseb põveni ja ebatsasel maastikul, kus lumi on kogunenud maastiku voltidesse ja süvenditesse või tuisanud hangedesse tihti kuni vööni ja rohkem. Jalaväe liikumine üle 30 c/m paksuse lumekatte on samuti aeglane ja nõuab suuri pingutusi. Seda on küllalt näidanud ja tõestanud ettevõetud katsed ja paljude sõdade, ka meie Vabadussõja kogemused. Raskusi sünnitab ja suuremat sidematerjali kulu kui harilikult nõuab ka sideliinide maha panemine ja üleskerimine. Keskmiselt nõuab see 2—3 korda rohkem aega ja materjali kulu kui suvel, sest talvel veetakse sideliinid peamiselt teid kaudu või nende läheduses.

Seega paistab, et toodud mõningad andmed, paigutates meie kaitseväge meie oludesse, nõuavad siiski suuskade tarvituselevõtmist teataval määral, suuremalt kui praegu, sest vastasel korral on meie kaitseväge üksused sõjaliste operatsioonide ettevõttes surutud teedele ja nende otsesse lähedusse ning luure-, julgestuse- ja lahingu ülesannete täitmine seetõttu muutub raskeks. Kõige ilmekamalt tõestavad suuskurite vajadust aga juba oma eluõiguse saanud suuskurosad meie kaitseväes, teiste Euroopa riikide töö selles suunas ja ka meie töönaoliku vastase sõjaväe talvised ettevalmistused.

Kui nüüd selle vastu tullakse väitega, et meil pole suusatajaid, kes oleks küllalt kogenenud selles kunstis, et neist saada lühikese aja jooksul suuskursõdureid ja puuduvad selleks ka väljavaated tulevikus, siis paistab, et ka see väide pole küllalt põhjendatud.

Enne kui minna meie praeguse suuskurite kontingendi uurimisele, vaatame kuidas on endile loonud suuskurüksusi riigid, kus sõjaline suusandus praegu mängib tähtsat osa ja kuidas on need riigid saanud üle nimetatud puudustest.

Tüübilistest põhjamaa riikidest on Soome ja Norra ainukesed, kus suuskade kasutamine ulatub halli minevikku. Soomlastest esimesed teated suuskurite sõjalise kasutamise ulatuvad 1199. a. Sellest ajast peale nii Rootsis

kui ka Vene alluvuses on soomlasi kasutatud paljudes sõdades suuskuritena ja alles soome rahvusliste väeosade kaotamisega hiljemas minevikus vaibus seal sõjasuusandus unustusse, ärgates uuesti ellu Soome vabadusvõitluses 1918. a. Pärast rahutegemist N. Venega Soome k/v. koosseisus olid nähtud ette üksikud iseseisvad suuskurpataljonid, kes suvel teotseid ratastel, kuna ülejäänud osas k/väes suuski kasutati vaid luure ülesannete täitmisel. Saades aga aru suuskade suurest tähtsusest nende talve ja maastiku oludes, seadsid nad omale eesmärgiks asetada talvel suuskadele kogu oma kaitseväge ja juba mitmed aastad tagasi on see neil ka viidud läbi. Muidugi oli see võimalik sellise lühikese ajaga seepärast, et Soome lumeolud eriti põhja ja idapoolsed (nagu näha eelpool) sunnivad Soome kodanikke igapäevases liiklemises kasutama suuski ja need on kujunenud igapäevasteks tarbeasjadeks, kuid vaadeldes Soome lõuna, lõuna-lääne ja keskosa lumeolusid, paistab, et võrreldes meiega, seal ei ole suuremat sundust selleks. Et olemasolevatel andmetel praegu ligi 30% k/v. teenistusse astuvatest noorsõduritest ei oska suusatada, kinnitab seda väidet. Ometigi on praegu suuskadel kogu Soome kaitseväge. Siit võiks järeldada, et on võimalik ka asjaarmastajatest ja hoopis mitte suusatada oskavatest kodanikkudest valmistada ette suuskursõdureid ja õpetada neid välja lühikese aja jooksul.

Norras, kus lumeolud nii põhjapoolse asendi kui ka mägestikku tõttu on sundinud rahvast suurel määral kasutama suuski, on sõjasuusandus võrdlemisi vana. Juba 1747. a. oli Norra sõjaväes 6 suuskur kompaniid, kuid pärast 1808.—1809. a. sõda vaibus asi unustusse ja 1824. a. kaotati suuskurüksused seal hoopis ära. Huvi suusatamise vastu algas uuesti mineva sajandi lõpu poole ja 1896. a. moodustati seal uuesti suuskur kompaniid. Maa-ilmasõja lõpuks, s. t. umbes 22 aastaga jõudsid norralased uuesti nii kaugele, et kogu nende kaitseväge teotseb suuskadel. Muidugi norralastel veel rohkem kui soomlastel on suusad kujunenud igapäevasteks tarbeasjadeks, kuid siiski näeme ka siin, et suur % rahvast, kes suuski kasutavad ainult spordivahenditena, õpetatakse välja suuskursõduriteks. Tuleb siin arvestada veel asjaoluga, et norralased suuskursõduri nii tehniliseks kui ka lahinguliseks väljaõppeks tarvitavad üldse 118 tundi, millist tundide arvust umbes $\frac{1}{3}$ on määratud suuskade korrashoiu, materjaalosa ja algliiklemise väljaõppele. Ometigi ei saa mägestiku suusatamist võrrelda lausmaa suusatamisega.

Rootsis, kus suusatamisega enne XIX sajandi ka teataval määral tehti tegemist, vaibus suusatamine, eriti sõjasuusamine XIX sajandi keskel samuti unustusse ja ärkas uuesti 1892. a. suuskurite ühingu „Verband zur Förderung des Skilaut in Schveden“ loomisega, kelle kaastegevusel algas suuskurasjanduse levitamine rahva hulgas ja ka sõjaväes. Et lumeolud, samuti mitmeti maastik Kesk- ja Lõuna-Rootsis ei erine meie lumeoludest ja maastikust meie idapiiriribas ja suusatamise tasapind tõl ajal võrdus umbes meie praegusele tasapinnale, siis ei ole huvitusega vaadelda, mida tegid rootslased selleks, et levitada suusandust rahva hulgas ja asetada oma sõjaväe üksused suuskadele.

Põhja-Rootsi garnisonides ja jalakaardiväe rügemendis Stokholmis loodi erilised suuskurikomandod, keda valmistati ette lahingtegev-

seks suuskadel, korraldati võidujookse ühes lahinglaskmistega ja talimanöövreid, kus suuskurid täitsid luure, julgustuse ja katteülesandeid. Suuskurite tagavarade loomiseks teotse valitsus intensiivselt. Erasuasaspordiseltides anti sõjalist õppust, sedasama toimetati ka kõikides koolides, ka rahvakoolides, kus suusatamist nähti ette (ja on seal ka praegu) igapäev tunnikavas ja õpilastele anti oskusi, kuidas ise endile valmistada suuski. Selle tagajärjel hakkas suusandus Rootsis uuesti arenema ja 1914. a. juba omas Rootsi suurearvulise suusatajate hulga (ligi 100.000) tegevteenistuses ja tagavaraväes. Veel rohkem, valitsus assigneeris alates 1914. a. suuri summasid igal aastal rahvakoolidele suusatamise väljaõppeks ja suusamaterjali muretsemiseks. Nii 1914. a. assigneeriti selleks umbes miljon senti meie rahas, 1915. a. juba 10 miljonit ja siit edasi annab riik iga aasta suuri toetusi. Koolist lahkudes antakse suusad parematele õpilastele harilikult kingituseks kaasa. Praegu on suusandus rahvas väga arenenud ja oli veel lähemas minevikus kavatsus ka kogu Rootsi kaitseväge asetada suuskadele, kas see seal on tänapäev juba viidud läbi, puuduvad kahjuks andmed. Toodud on näha, et propaganda ja aineline toetuse juures võib mõningate aastate jooksul saata korda nii mõndagi. Tuleb märkida veel, et ka Rootsis on lühendatud kaitseväge teenistus, nimelt kestab see 90—140 päeva ja suuskursportlastest suudetakse siiski selle ajaga koolitada välja häid suuskursõdureid.

Kui toodud näidetele võib vaielda vastu, et siiski on põhjamaadel talv pikem ja lumekate sügavam ning kõik nimetatud riigid omavad territooriumi osi, kus rahval suuskadeta on raske liikuda ja seepärast on suusanduse levitamine rahvas kergem, siis pöörame pilgu rohkem lõunasse, kus talv kui seesugune, kestvate külmadega ja lumekattega pea hoopis puudub ja seda leidub ainult mägestikkude osades.

Prantsusmaal ilmusid esimesed suusad alles 1878. a., kuid nende kasutamine laiemas ulatuses algas õieti alles siis, kui suusad käesoleva sajandi alul võeti tarvitusele sõjaväes, mis ühtlasi pani kindla aluse suusaspordi arenemisele Prantsusmaal. 1901./02. a. Briançonis 159. jalaväe rügemendi algatusel asutati alles esimesed suuskursused ja 1903. a. samas linnas suusatamisekool, kuhu instruktoritena asusid tööle umbes 20 ohvitseri, seal hulgas 2 norra ja 1 rootsi ohvitser ja kuhu komandeeriti igal talvel õpilastena 14. väekorpusest 3 meest kompanii ja patarei peale, kelledest omakord said instruktorid väeossa tagasi minnes. Tärkasid sellest ajast ellu ka eraspordiorganisatsioonid, kes suusatamise levitamisele laiemates rahvahulkades aitasid suuresti kaasa, töötades tihedas kontaktis sõjaväega. Üldiselt arenes suuskurasjandus prantsuse sõjaväes samas suunas kui Skandinaavias, kusjuures püüti levitada suusatamist rahva hulgas, et valmistada ette inimtagavara sõjakorraleks.

Maailmasõja aluks 1914./15. a. suuskurüksuste organisatsioon oli Prantsusmaal juba järgmine: 14. väekorpuses, mis asus rahuajal garnisonidenä Alpe, Vogeside ja Jura piirkonnas, oli jäägripataljonides, 1. mägestiku ja 2. jalasuurtükiväe rügementides, Belforti kindluse suurtükiväes ja 4. draguni rügemendis suuskursalgad, keda võis tarbekorral ühendada suuremateks koondisteks. Maailmasõjas need üksused täitsid talvelahingutes rea tähtsaid ülesandeid ja olid väejuhatusele mägestikuvõitlustes suureks abiks.

Seega 36 aasta jooksul, arvates ajast, kus prantslased suuski üldse ei tunnud ja 12 aasta jooksul nende esimesest tarvitusele võtmisest prantsuse sõjaväes, lühikese talve ja raske mägestikumaastiku juures suutsid nad moodustada rea tugevaid suuskurüksusi ja levitada suusandust suurel määral ka rahva hulgas. Kahtlemata tingimused prantslastel suusanduse levitamisel ei olnud paremad kui nad on meil, kuigi teenistuse aeg tol ajal oli pikem.

Saksamaal tekkis sõjaväe suuskurasjandus samuti mineva sajandi lõpul ja on arenenud rohkem eraalgatusel. Eraspordiseltides õhtusel ja tegelikul koostöötamisel, kelledest tähtsamad („Deutsche Skiverband“) seadsid omale ülesandeks suuskurite ettevalmistamise sõjaväe tarvis, tungis suuskurasjandus küll kiiresti sõjaväkke, kuid siin ta võis levineda ainult niipalju kui sellele tundsid kaasa üksikud väeosalemad. Valitsus suusaasjandust ei toetanud ja kõrge mad juhid polnud sellest huvitatud ning neil puudus igasugune side eraspordiorganisatsioonidega. Hiljem Maailmasõjas, mägestikkude rinnetel andis see end valusasti tunda. Sellegi peale vaadatuna oli 1914. a. aluks sakslaste vormeeritud ligi 3 iseseisvat suuskurpataljoni ja mägestikupiirkondades asuvad jäägripataljonid, jala- ja suurtükiväe osad omasid suuskurpatalle ja -salke.

Lõpuks peatun veel endise Austria-Ungari juures, kus katsed suuskadega algasid möödunud sajandi lõpupoole. 1890.—93. a. harastati suusatamist juba paljudes, peamiselt mägestikkude garnisonides. Kindla aluse sai suusandus 1895./96. a. Viini Uueslinnas eriliste suusataimiskursuste avamise näol. 1907./08. a. avati uued pikaajalised kursused suusataimisinstruktorite ettevalmistamiseks väeosade tarvis, tuntud M. Zdarsky juhatusel ja 1912. a. kursused kindralstaabi ohvitseridele, eesmärgiga, anda teadmisi ja oskusi suuskurüksuste organiseerimises ja kasutamises. Maailmasõja aluks oli suuremas osas väekorpustes igas jalaväe kompaniis 1—2 suuskurpatali. 14. väekorpuses Tirolis ja teistes mägestiku garnisonides võisid tarbekorral teotseda suuskadel kuni pooled mehed rahuagestest koosseisust. Pärast Maailmasõda on keskriikidest arenenud edasi peamiselt Ungari, kus Zdarsky'ist, Czántist ja teistest organiseeritud suuskurüksuste ja propaganda järeldusel mägestiku piirkonnas on suusatamine väga levinenud ja Ungaris loetakse praegu kümneid tuhandeid häid sõjasuuskureid.

Toodud näited kõnelevad küllalt selgelt, et ei ole sugugi vajalik, et suusatamiseoskus juba emapiimaga imetatakse inimestesse, vaid seda on võimalik saavutada ka treeninguga ja propaganda aitab küllaldaselt, et riikides, kus lumekate püsib teatud kindel aeg, suusatamine levineks ka rahva hulgas. Need andmed lubavad oletada, et ka meie hea tahtmise juures ja vastavate abinõude tarvitusele võtmisel saaksime oma kaitseväge teatud vajalikke üksusi asetada suuskadele, rahuajal selle noorsõdurite kontingendi arvel, kes harrastavad suusaspordi, sõjakorral juba väljaõpetatud suuskursõdurite ja osalt suusaspordi harrastajate arvel.

Ka rahuagest väljaõppe pärast ei pruugiks meie, teatud kindlate kaadrite olemasolul, olla hirmul. Nagu ülalpool tähendatud, riigid, kus maastik suusatamiseks on väga raske, ei tarvita suuskursportlastest suuskursõduri väljaõpet rohkem aega kui on pikk meie tali, rääkimata sellest, et meie maastik ei nõua selliseid virtuoose suusatajaid, kui Norra, Ungari,

Prantsuse, Itaalia ja Helveetsia mäed ning Soome ürgmetsad.

Missugune on siis meie praegune seisukord ja väljavaated tulevikku suuskurüksuste moodustamiseks sõjakorral?

Veel mõnikümme aastat tagasi tundsid suuski meil ainult üksikud sportlased ja suusaspordi harrastajate arvu võis lugeda üles näpude peal. Maaüldisõda, mis algas 1914. a., tõrjus selle spordiharu harrastamise samuti kui iga teise tahaplaanile ja see oli ka üheks põhjuseks, miks Vabadussõjas meil suuskade abi ei tarvitatud. Iseseisvuse aastatega hakkas suusaspordit ühes teiste spordiharudega end uuesti liigutama ja nagu näitavad tänapäeva andmed, on siin jõutud juba tükki maad edasi. Jättes teatud põhjustel tungimata üksikasjadesse meie kaitsevæes, kus suusandus viimastel aastatel on näidanud kahtlemata edusamme, nagu konstateerivad seda võistluste, võistlejate arvu, samuti saavutatud tagajärgede kasvamine kui ka meie suuskurüksuste arenemine sõjalises mõttes, vaatame, kuidas on lood suusandusega ja selle arenemisega rahva hulgas.

Ühe näitena võiks siin tuua esile tegevspordlaste arvu kasvamist meie Talispordiliidus. Statistilised andmed näitavad, et seal 1925. a. oli tegevspordlasti, kes võistlustest võisid osa võtta 125 inimest, 1926. a. tõusis see arv juba 323-ni, 1927. a. 390-ni, 1928. a. 483-ni ja 1929. a. oli sinna koondunud 600 liiget, missugune arv näitab neljakordset kasvamist nelja aasta jooksul. Peale ülalnimetatud sportlaste oli seal liikmeid, kes harrastasid suusaspordi veel 1500 inimese ümber.

Ka väljaspool spordiseltsi harrastatakse suusaspordi ikka enam. Veel mineval talvel maksis ainult minna Nõmmele, Piritale või Lasnamäele pühapäeviti, siis võis märgata seal sadadeid suusatajaid, kes ronisid mägedele ja liuglesid sealt alla. Samasugust pilti võis panna tähele ka teistes linnades ja tihedamate asulate ümbruses.

Suusad on ka maal leidnud tarvitamist ja kohati on nad nagu Soomeski, muutunud kodusteks tarbeasjadeks. Näidetena võiks tuua siin Jõhvi valla Puru küla, samuti Iisaku ümbruskonna elanikke, kus talumehed, valmistades ise suuski, käivad nendega heinamaal heinte ja metsas puude järgi. Isegi väikesed lapsed, omatehtud suusad all, sõidavad igal hommikul kooli, mis kauge maa tõttu ainult sel teel võimaldab koduskäimist. Samuti on suusandus leidnud aset mõnedes küladest Otepääl ja ka Haanjas. Puuduvad kahjuks kindlad andmed teiste kohtade üle, kus suusad samuti on muutunud endastmõistetavateks liiklemisabinõudeks, kuid vististi leidub neid veel. Peab ütleva, et see kõik on sündinud inimeste vabal tahtel, ilma, et keegi siin oleks teinud propagandat või toetanud materjaalselt.

Meie spordiriistade vabrikus ja ka väljamaalt sisseveetud suuskade arv näitab iga aasta kindlat kasvamise tendentsi. Näitena võiks tuua, et 1929. a. meil valmistatud ja sisseveetud suuskade arv on suurem 1928. a. arvust 100%. Samasugust tõusu näitavad ka eelmised aastad. Ei saa seepärast ütelda, et meil pole pinda ja alust suusanduse levitamiseks. Lisaks võiks võtta näiteid veel meie kaitsevæest. Pajud üksused kaebavad, et suusatajaid olevat küllalt, kes sooviksid seda sporti harrastada, puuduvad ainult suusad. On selge, et vastavate abinõude tarvitusele võtmisel oleksid tulevik

väljavaated suusanduse levitamiseks meie rahvas ja meie kaitsevæe vajaliku osa suuskadega „mehhaniseerimiseks“ mitte kõige tumedamad.

Teatud põhjustel mitte puudutades meie kaitsevække ja talvisesse valmisolekusse puutuvaid üksikasju, tuleb aga konstateerida fakti, et juba praegu sõjakorral võiksime meie arvestada 13—14.000 suuskasi käsitada oskava kaitsevæelasega, kelledest õige suur osa on saanud sõjalissuusanduslike väljaõppe meie kaitsevæes.

Võiks arvata, et praeguse suusaspordi arenemise juures, kui see saaks veel tõukeid vastavate instantsidelt ja kui suusaspordi ühendada sõjalis-suusandusega, võiksime juba mõne aasta pärast sõjakorral arvestada paarikümnetuhandelise väljaõpetatud suuskursõduriga.

Toodud, ruumi puudusel puudulikkude andmete najal võiks ütelda, et:

- meie talv nõuab suuskasi käsitada oskavaid kaitsevæe osi,
- lumekatte kestvus ja sügavus lubavad küllaldaselt vajalikku suuskursõduri väljaõpet ja õppuste kestvus lubab asjaarmastajast valmistada suuskursõduri, seda rohkem kui esimesed on juba saanud algteadmised sõjalisest suusamisest;
- suusandus, nii osavõtjate arvu kui ka suusatamisoskuse edusammude poolest näitab kindlat kasvamise tendentsi;
- suuskursõduri väljaõpetamiseks ei ole nõuetavad mitte ainult suuskurid, kes juba lapsena on asunud suuskade kasutamisele ilmastiku ja maastiku olude tõttu, vaid neid võib ka saada sportlastest asjaarmastajatesst ja
- juba praegu on meil sõja korra tagavaras üle kümnetuhandepealine suuskurite kontingent, keda võiks kasutada ära vastavalt nende suusatamisoskusele.

Olles toonud lühikese kokkuvõtte suusanduse seisukorrast meie rahvas, vaatame veel arvude najal, kas ja kui palju vajaksime meie häda vajalikke suuskureid sõjakorral ning kas ei ole teatud üksuste suuskadele asetamise probleem mitte utopia.

Oletame, et sõjakorral moodustame meie 75.000 armees, kes saab tegelikult võtma osa võitlustest meie võimalikkudel rinnetel, siis oleks seal umbes 15 jalaväe rügementi, 18 suurtüükiväe gruppi, umbes kaks ratsarügementi jne., siinjuures veel staabid, side- ja pioneerpataljoniid ja brigaadide luureüksused. Ülejäänud üksusi ei käsitle, kuna neil suuskurite järgi ei ole suuremat vajadust. Oletame nüüd, et talvel varustaksime suuskadega jalaväe rügementides suuskjalgrattur üksused, raskekuulipildujate võitlusmeeskonnad, sideme liinitöökonnad, sanitarid ja kompaniides side-vaatlejad, suurtükiväes — sideme liinitöökonnad, sanitarid ja luuremeeskonna, ratsaväes — suuskureskadronid, sideme liinitöökonnad, sanitarid ja raskekuulipildujate võitlusmeeskonnad, brigaadide luureüksustes — kaks rühma suuskjalgrattureid, staabides, side- ja pioneerpataljoniides vajaduse järele siseteenistuseks üksikuid kaitsevæelasi, soomusrongidel — dessantkompaniisid *).

Viies nimetatud üksused tabelisse, saaksime järgmist:

*) Nimetatud suuskurite % võrdub 15—18% kogu meie sõjaaegse kaitsevæe arvust, või iga 6-s sõdur oleks õpetatud välja suuskuriks.

15 suuskjalgrattur kompaniid umbes	2400 m.
45 raskeklp. võitlusmeeskonda	3400 „
90 sideme kantava kaabli töökonda	720 „
130 kompanii sanitaare	380 „
brigaadide luureüksustes	500 „
130 kompanii side-vaatlejaid	1300 „
suurtükiväe luurajaid	540 „
„ telefoniste	430 „
„ sanitaare	100 „
soomusrongide dessantosi	800 „
ratsaväe suuskjalgrattur eskadr.	300 „
„ raskeklp. võitlusmeesk.	300 „
„ kantava sideme liinitöök.	100 „
„ sanitaare	50 „
staapides, side- ja pioneerpatalj.	300 „

Kokku umbes 11.700 m.

Kui arvaksime siia juurde veel iseseisvaid suuskjalgrattur üksusi, kes alluksid kõrgemale juhatusel ja oleksid liikuvate varudena või ka muuks otstarbeks 3 kompaniid (või pataljoni), mis teeb ümmarguselt 480 meest (ptlj. umbes 2300), siis oleks sõjakorral vajalikkude suuskurite arv meil 12.150 (või 14.000). Nagu nägime eespool, võime arvestada selle arvuga juba praegugi nii, et sõjalissuusandusele kindlat suuna andes, võiksime vabalt suuskadega „mehhaniseerida“ lahingülesannete täitmiseks vajalikke osi meie kaitseväes.

Võrreldes ülaltoodud suuskurite arvu praegu meil sõjakorral ettenähtud suuskurite arvuga, näeme, et arv on suurem viimasest mitte hirmuäratavalt ja nimetatud ettepaneku elluviimine oleks vististi läbiviidav. Muidugi ei ole tarvis üleminekut nimetatud suuskurite arvule teostada üle öö, vaid osade kaupa.

Lõpuks puudutan veel teid ja abinõusid, mille varal võiks tõsta suusanduse arenemist, eriti sõjasuusandust meie rahva hulgas, kust siis sõjakorral ammutaksime endile väljaõpetatud inimtagavara.

Võttes kõigepealt meie koolid, näeme, et kesk- ja kutsekoolides õpivad meil umbes 10.000 meessoost kodanikku ja neist umbes 8.000 saavad praegu sõjalist ettevalmistust. Siin on kohe tänuulik tööpõld meie instruktoritele, kes teostavad seal sõjalist väljaõpet. Suuskade puudus ei tohiks siin olla takistuseks, sest äärmisel juhtumil võiksid nad teataval määral eksisteeruda spordiabinõude hulgas, mida võib alati muretseda. Veel rohkem, kehalise kasvatus tunde arvel võiks siin isegi suurendada sõjalist väljaõpet, sest tervisele ei oleks selline võimlemine mitte halb.

Algkoolides õpivad meil umbes 50.000 meessoost õpilast. Toetades meie algkoole aineliselt materjaalosa muresemisega ja andes õpilastele oskusi suuskade valmistamiseks, saaksime

ka siit terve rea häid suuskureid, seda paremaid, mida rohkem on suusatamise väljaõpe kontaktis meie kaitseväge väljaõppega. Teisest küljest levineks aga siit suusandus kõige kiiremini rahva hulka.

Teiseks tänuväärt tööpõlluks oleks meie Kaitesliit. See, viimasel ajal õige laiaaks paibunud organisatsioon oma mitmekümnetuhandelise liikmega võiks teha ära õige palju (Esimised sammud ongi seal juba astunud). Peamiseks ülesandeks oleks tal valmistada ette suuskureid noortest, kes kaitseväge teenistusse astudes saaksid seal lõpuliku väljaõppe ja teiseks, muretseda selle eest, et kaitseväge teenistusest läbikäinud suuskursõdurid ei unustaks enda oskusi. Ka siit on suusanduse levimisele rahvasse lähem tee. Kaitesliitlased muuseas on teotsemas suusaspordi levitamisega.

Mainitud asutistele juurde kiskudes meie piirivalvet, politseid ja eraspordiorganisatsioone, areneks suusaasjandus meie rahvas ja kaitseväge õige edukalt.

Lisaks võiks veel nimetada meie ajakirjanduse mõju rahvale. Ajalehti loetakse meil laialdaselt üle maa. Kui nüüd ka meie ajakirjandus rakendaks end propaganda teenistusse ja seda ta võiks teha puhta südametunnistusega, kuna kehaline tugevus ja tervis on väärtuslikumaid aardeid igas rahvas, siis peaks ka siit lootma suurt kasu üldisele asjale.

Materjaalosa puudus üldiselt ei tohiks olla takistusena. Nii imelik kui see ka paistab, kuid praegu välismaalt sisseveetavad suusad on peaaegu odavamad kodumaal valmistatutest. Tuleks leida üles see põhjus ja hoolitseda selle eest, et suusad oma hinna poolest oleksid rahvale kättesaadavamad.

Tuleks alandada tolle eriliste kaitseväge vajalikkude suusatüüpide pealt, tuleks rahvale anda oskusi suuskade valmistamiseks ja üldse leida abinõusid nende odavamaks muutmiseks. Sellest oleks isegi mitmekülgne kasu. Esiteks, suusanduse levimisega saaksime, nagu ülalpool nimetatud, suuskursõdurite tagavara sõjakorrale, teiseks, võiksime saada sõjakorral rahvalt vajalikku materjaalosa, kolmandaks, kerkiks üles või suureneks meie oma suusatööstus, mis riigi sisetulekute kasvamiseks, tööpuuduse vähendamiseks ja välisvaluuta väljavoolu takistamiseks oleks üheks abinõuks.

Iga algus on raske ja meie ei peaks vaatama pessimistlikult asjale ning endi võimetele, sest nagu näitavad tunnusmärgid, saadakse meil hea tahtmise juures nii paljustki üle. Muidugi, iseenesest ei sünni midagi, iga asi nõuab ka tööd. Alguseks on aga tähtis seltskonna ja valituse nii aineeline kui ka moraalne toetus kaitseväge ning rahva tihe koostöö nimetatud küsimuste lahendamisel. Tänavune üllatusrikas talv ei tohiks meid veel heidutada.

Jalaväe diviisi kerge rügement.*)

Praegusaja modern jalaväe diviis tavaliselt koosneb kolmest jalaväe rügemendist, luuregrupist, vaatluseskadrillist, kahest suurtükiväe rügemendist, milledest üks kerge ja teine keskmise kaliibriga, ühest õhukaitse grupist ja ühest pioneer-pataljonist.

Viimasel ajal on tekkinud arvamine, et see diviisi koosseis on nõrk ning teda tuleks kõvendada. Mõned arvavad seda teha ühe raske jalaväe rügemendiga, mille koosseisu kuuluvad: üks r. kuulipildurpataljon, üks saatesuurtükkide pataljon (jalaväe suurtükid, miinipildujad, suurekaliibrilised kuulipildujad), üks kergete ja keskmiste tankide pataljon; samal ajal varemalt diviisi koosseisu kuuluvad kolm jalaväe rügementi moodustaksid kerge jalaväe ja koostuksid ä 3 pataljoni, ä 3 laskur- ja üks kuulipildur kompanii, milles 12 kerget või 9—12 rasket kuulipildujat.

Artikli autor — kol. Viktorin — arvab, et sarnane lisandus jalaväe diviisile teeb selle märksa raskemaks ning seega vähelkõlblikuks liikuvõjaks; pealegi peaksid saaterelvad orgaaniliselt kuuluma rügementide koosseisu, kuna teisest küljest jälle r. kuulipildurpataljonid pole hästi kõlblikud kasutamiseks liikuvõjaks.

Autori arvamise järgi oleks jalaväe diviisi kõvendamist võimalik saavutada diviisi luuregrupi koosseisu suurendamisega niisuguste osadega, mis oma liikuvuse poolest võiksid koos töötada ratsaväeosadega.

Diviisi luuregrupi ülesandeks on — tema praeguses koosseisus — toimetada lähedamaa luuret ja tarbekorral — kui diviisi juhatus kasutada pole suuremaid ratsaväeosi — isegi kaugemaa luuret; sel viimasel juhul võiks grupp tihti ülesandeks saada kiiresti vallutada kitsustikke, ülemineku kohti jõgedest, operatiivselt tähtsaid punkte rinde ees, kaitsta diviisi tiiba, jälitada taanduvat vastast, katta oma taanduvaid osi jne.

Praegusel kujul, kus grupp koostub tavaliselt kahest ratsaväe eskadronist, jalgratturkompaniist, soomusautode rüh-

mast ja siderühmast, ei suuda ta kaugeltki täita kõike neid laiaulatuslikke ülesandeid: ta suudaks edukalt töötada ainult 10—12 km kaugusel rinde ees. Tegutsemiseks suurematel kaugustel ja lahtisel tiival puudub tal tarvilik lahingjõud (force combative); tõmmatud pärast tarviduse möödumist rinde ees varru, on ta liiga nõrk, et täita diviisi liikuva varu ülesandeid.

Kõike neid pahesid arvab autor võivat kõrvaldada seega, et ta esitab luuregrupi tarvis uue koosseisu, mis teeb selle märksa tugevamaks praegusest ja ühes võimaldab teda kasutada ratsaväe asemel.

Jalaväe diviisi „kerge rügement“ koosneb järgmistest allüksustest:

Rügemendi juhatus: motoriseeritud staabi kompanii, mis koostub sideja majandusrühmast.

Ratsaväe grupp: 2 eskadroni ä 3 rühma ä 2 k. kuulipildujat, kokku 60 püssi ja 6 k. kuulipildujat eskadronis; r. kuulipildur eskadron, koosneb 3 rühmast ä 2 r. kuulipildujat, mis veetakse pakkidena hobuste seljas.

Jalgratturite grupp: 2 kompaniid ä 3 rühma ä 2 k. kuulipildujat, kokku 60 püssi ja 6 k. kuulipildujat kompaniis; r. kuulipildur kompanii — 3 rühma ä 2 r. kuulipildujat, mis veetakse mootorratastel; rühm motoriseeritud jalaväe suurtükke, 2 suurtükki (37—47 mm); rühm motoriseeritud suurekaliibrilisi r. kuulipildujaid (13—20 mm).

Soomusautode grupp: 2 kompaniid ä 3 rühma ä 2 autot; üks raadioauto ja üks sanitaar-auto; r. kuulipildur kompanii, mis koostub 3 rühmast ä 2 k. kuulipildujat — mootorratastel.

Rügemendi voor — autodel; voori hulka kuuluksid ka mõned soomustatud vankrid.

Sarnane kerge rügement, arvab autor, võiks edukalt toimetada kaugemaa luuret, täites neid ülesandeid, mida harilikult lahendab ratsavägi; samal ajal, kui tegevus rinde ees on lõppenud, moodustaks ta hästi liikuva kuid samal ajal ka tugeva varu lahingusse viskamiseks otsustaval punktil ja otsustaval momendil.

V. K.

*) „Bulletin Belge des Sciences Militaires“, jaanuar 1929. a., lhk. 14.

Mälestusi sõjast Landeswehriga.

Väga huvitav ja meeli äreval hoidev ajajärk Eesti Vabadussõjas oli võitlus „Landeswehriga”, mis algas kui maruhoog ja lõppes vastase täielise purustamisega. Sõjas on lahing-momente ja aegu, mis iialgi ei unune.

Mäletan neid päevi, mis kiskus kõiki eestlasi lahingusse.

See oli 25. juunil 1919. a. kui meie väed seisid H i n t s e n b e r g i mõisa ees, Läti-maal, vaenlane aga mõisas, kust ta väljastumist ja pealetungimist oli igasilmapiilk oodata. Kell 1200 algas meie 6. jalaväe polk kallaletungi Hintsenbergi mõisale, äge lahing kestis kella 1900-ni, ilma et kumbgi pool oleks võitnud. Siis vaikis.

Eelmise päeva õhtul jõudis N. patarei, mis oli algusest peale 6. jalaväe polguga kandnud sõjamuresid ja lahendanud sellega koos raskeid ülesandeid, K r e m o n i mõisa, mille asukoht mõned kilomeetrid lääne pool Segevaldi jaama. Vaevalt oli meeskond sõonud lõuna, kui tuli 6. jalaväe polgu ülema käsik, patareil positsioonile asuda Hintsenbergi mõisa raiooni ja kohe avada tuli nimetatud mõisa peale. Meeskonnale sünnitas muidugi rõõmu kaasa aidata vihatud vaenlase mõisast välja tõrjumiseks. Kõik olid kärmad oma kampsse kogudes, hobuseid rakendades ja jumalaga jättes läti neidudega, kes nende peatusaega vastutulelikult olid aidanud teha lõbusamaks. Poole tunni pärast oldigi teel. Hästi hoolitsetud hobustele plaksutati piitsa ja tuletati meelde kannuseid. . . Algas nagu pidulik rongikäik. Ees sõitis kollases juhtvankris patarei ülem, ta järele rühm ratsanikke, kelledest muist ühe noorema ohvitseri juhatusel luure otstarvel ette oli saadetud, siis järgnesid patarei vanemohvitseri saatel suurtükid, mille torud, veeredes mürisevail ratastel, taga hirnuvaid hobuseid, vahtisid tummalt ümbrusse. Sõdureil oli tuju ülev. Kuuldus lõbusat laulu, lõotsa-pilli; nägime läti neidude naeratavaid nägusid; rätikute ja kätega järele lehvitusi. See kestis kuni kella 2200, mil jõuti S u n i t i tallu, 4—5 kilomeetrit K r e m o n i kirikust lääne pool, kõrgel Koiva jõe kaldal. Positsioonile asuti S u n i t i talu juurde, kust võis tulistada H i n t s e n b e r g i mõisat ja raudteejaama. Nüüd oli kibe töö. Ei olnud aega oõmaja

või õhtusõõgi eest hoolitseda. „Numb-rid“ aetasid suurtükke positsioonile, hobusemehed olid hobustega ametis kuna telefonistid ja luuremeeskond juba varem patarei ülemaga olid välja sõitnud vaatepunkti valima. Umbes poole tunnilise kiire askelduse järele oli patarei suunitud Hintsenbergi mõisa peale ja side loodud vaatepunktiga. Patarei oli laskevalmis. Kell 2300 kõlas esimene pauk läbi ilusa suveõõ. Kõlav, kaugele kostev pauk, mis andis julgust ja hoogu meie jalaväele ja kuulutas kadu vaenlasele.

Peagi raksusid kivised müürid põlises mõisas meie raskete pommide lõhkedes. Õhk värises. Hulgusid pommid, nagu toonela nägematud linnud. . .

Kramplikult tõstsid käed pomme. Tanged kiskusid kuulikaste nagu tikutoose lahti. Kõik tõõtsid sõnalausumata, tõõselt, vaikselt. Peatuti silmapilguks. Kes karmas, see sai janunevalt keerata tubakat paberisse. Mõni naljahammas pilkas vaenlast, kes kabuhirmus jooksis ja „soomust“ maha jättis. Igaüks tahtis ja lootis leida — kas veinipudeleid, või sigareid. Vaheaeg ei kestnud kaua. Algasime jälle peale. . .

Kell 0300 järgmisel päeval lõpetas patarei tulistamise. Meie jalavägi marssis mõisa, kust poole tunni eest vaenlane kabuhirmus oli välja põgenenud, maha jättes igasugust varustust ja laskemoona. Nagu pärast kohalikud elanikud seletasid, olid meie esimesed mürsud kukkunud vaenlase patareisse, mis mõisasse asunud eelmisel õhtul ja meeskonna eemale peletanud.

Jalavägi jälitas vaenlast. Patarei asus mõisa. Meestele meeldis iseäranis tühje tubasid möõda ümber uitada ja vaadelda toreda pargi hõbeselges tiigis mänglevaid kalu. Mitte vähe ei pakkunud ka meeskonnale meelelahutust, kuis meie punaste vurrudega „pombardiir“ parunit etendas. Ta oli kustki leidnud paruni peakatte, selle pähe pannud ja „jagas“ sõprade vahel mõisat, aimates järele kõnes ja shestis sedavõrt hästi paruni tüüpi, et „publik“ jäi täiesti etendusega rahule. Üürike oli peatus Hintsenbergis, järgmise päeva hommikul hakkas patarei kiirel sõidul liikuma Rodenpoisi jaama suunas.

K. R—o.

Kaitseväe elu.

Vabadusristi Vendade Ühenduse

Tallinna osakonna korraline
peakoosolek peeti 9. veebr. 1930. a.

Osakonna möödunud aasta tegevuse üle andis ülevaate esimees kindral J. Unt. Hra kindral märgib, et vabadusristi vendade koondamine erineb teistest sarnastest sellega, et see on võimalik sõjameeste ja kodanikkude liikumine, mille eesmärgiks — värske hoida vendades ja kaaskodanikes heroiliste aegade vaim, mil sündis Vabadusrist. Tallinna osakonna ümber on juba koondunud 236 venna Vabadussõja vägede ülemjuhataja kindral J. Laidoneriga eesotsas. Osakond on töötanud lähemas kontaktis Vabadusristi Vendade Ühenduse keskjuhatusega. On astunud samme vendadele mõningate soodustuste muretsemiseks. Sõjaväelise õppetöö ja meelelahutuse alal tuleb äramärkida suurema osa osakonna liikmete osavõttu 23./24. VI 1929. a. Narva lahingväljadele korraldatud väljasõidust. Järgmine väljasõit on ette nähtud Petseri—Võru raiooni, milleks juba eeltööd käimas.

Eelseisva tegevusaasta kava harutades rõhutab koosolejate enamik tarvidust eelistada ideelist tööd materjalistlikule. Mõningate soodustuste nõutamist, mis ei nõua riigilt erilisi kulusid, soovitakse. Kindral Laidoner näeb parimana abinõuna kui vendade ühendamiseks nii Vabadusristi pidulikuks mälestamiseks vendade ühiseid väljasõite lahingväljadele. Soovitab, et osakond selles suunas töötaks, muretsedes ühtlasi

ainelisi võimalusi ühiste väljasõitude heaks kordaminekuks.

Eelarve 1930. a. peale võeti vastu 574.79 lkr. suuruses. 1930. aasta liikmemaksuks määrati 2 krooni. V. V. Ü. Tallinna osakonna juhatusse 1930. a. peale valiti: esimeheks kindral J. Unt, abiesimeheks kindral G. Jonson, liikmeteks kapt.-lt. Grentz, kol.-lt. H. Pinka, major M. Tuisk, res.-mer.ltn. J. Klaar, hra Voldemar Päts.

Korralisel peakoosolekul (9. II 1930) pandi juhatusle südamele, et ta astuks energilisi samme liikmemaksu sissenõudmiseks. Peakosoleku otsuse kohaselt teatab Ühenduse Tallinna osakonna juhatus, et kõik osakonna liikmed, kes liikmemaksu möödunud aastate eest ära ei õienda käesoleva aasta 1. aprilliks, loetakse põhikirja § 20 põhjal osakonnast lahkunuks. Liikmemaksu võtavad vastu:

Juhatuselaeur van. leitn. J. Klaar, Uue-Sadama 11-a, krt. 2, telefonid: kodune 302-18, teenist. 306-85.

Sekretär major M. Tuisk, Kv. staap, tuba 109, telef. kv. 276 ja 286 (kodune).

Kolonel ltn. F. Pinka, K. L. Tallinna maleva staap, telef. kv. 197.

„Sõduri“ toimetuses, Toomkooli 7, telef. kv. 163.

V. V. Ü. Tallinna osakonna juhatus palub oma liikmeid teatada osakonna sekretärile aadressi muutmistest, et tehniline side juhatus ja liikmete vahel ei katkeks.

—n.

Sõjakirjandust.

POOLA.

Przegląd Wojskowy Techniczny.

Soomusrelvadesse ja sõjaväe motoriseerimisse puutuvaid küsimusi Inglise ja Ameerika kõrgemate ohvitseride vaate kohaselt.

Inglise kolonel Fulleri arvamus tankidest.

Tanki tarvitusele võtmine kutsub olukorra sunnil esile ka tankide vahelise võistluse, sest ainult tank võib võitlusesse astuda vaenlase tankiga. Sarnane olukord sunnib looma armeed, mis peab koosnema maastikul liikuvatest lahingmasinastest;

need masinad peavad olema niisugused, mis suudavad täita kõiki taktilisi ülesandeid s. t. luuret, vaenlase kinnipidamist, rünnakut, kattet ja hävitamist.

Taktika esimese osa täitmiseks peavad olema: soomusautod, kuuerattalised autod, võivad olla ka pooltankid ja kerged tankid ühe või kahe inimese jaoks. Vallutatud positsioonide hoidmiseks oleks kõlbulikum praeguse Vikers tanki tüübilised tankid. Rasked uued tankid olgu rünnak-tankideks. Traktoritele asetatud suurtükivägi oleks seisukoha kindlustuseks, kuna hävitajateks oleks praegusaja kiiremad tankid.

Seisukoha kindlustamiseks võib liita ühetüübilised lahingmasinad, siis saame neli lahingmasinate pealiiki, milliseid oma taktiliste võimete poolest võib võrrelda sõjalaevastikku kuuluvate hävitajate, kergeristlejate, lahinglaevade ja ristlejatega. Nõnda organiseeritud armee võib tegutseda ainult maa-aladel, kus igat tüüpi tankid võivad tegutseda vabalt, see tähendab, neid ei või lasta tegevusse mägestikus, metsas jne. Mägestikus ja metsas tegutsamiseks peavad olema kerged jalaväe, ratsaväe ja suurtükiväe osad, mis vastavad kiire paenduvuse ja liikuvuse nõuetele ja mis koosnema peavad väga intelligent inimestest, kes kergelt varustatud ja kellel kasutada väike arv raskeid suurtükke.

Põhja-Ameerika kõrgemad ohvitserid on siin sootu teisel arvamil. Nende arvates on tank tee avamiseks jalaväele, teda ei või kasutada vallutatud positsiooni kattedeks; tema korrahoidmine nõuab hulka inimesi seljatagustes asutustes.

Ühetüübiline tank ei vasta kõigile väililahingute nõuetele, kuna aga viite tüüpi tanke pidada on majanduslikult seisukohalt võimata.

Ameeriklased arvavad ühtlasi ka seda, et soomusautod, kuuerattalised autod ja pooltankid on ekonoomsed kasulikkudel juhustel, kuid ühtlasi on nad kompromissiks ning suurendavad tüüpiide arvu.

Praegusaja Vikersi tüübiline tank on ideaalseks teguriks koostöös ratsaväega ja väga kohane diviisi, korpuse ja armee taandumisel.

Uus rasketank oma suuruse (hea märklaud), raskuse ja väikese kiiruse poolest pole sugugi soovitatav.

Soomus, mille paksus üle 2,5 cm on väärtusetu, sest 75 ja 155 mm mürsud hävitavad tanki nii kui nii oma lõhkejõuga. 40-ne tonniline tank, mis liigub 9,6 km tunnis, omab väiksema hävitamise jõu, kui 15-ne tonniline, mille tunnikiirus 16 km.

Suurtükiväge traktoritel, mis möödapääsematu tarvilik, ei tule arvata tankide hullka.

Mis puutub viimast tüüpi s. o. kiiremaid viimasaja tanke, siis siin ei saa midagi öelda, vaid on vaid tuleviku küsimus.

Vastuvõetavad on ainult kaks tüüpi tanke: 1) Kergetank (6 tonni), vastupidav, kiire, varustatud 37 mm suurtükiga või raske kuulipildujaga, mis võimaline tegutseda eemal teda varustavast raudteejaamast, omal jõul. See on tüübiline tank koostöökis jalaväega ja tegutsamiseks seal, kus ei saa tegutseda soomusauto. 2) Keskmise tank (15—20 tonni), vastupidav, kiire, 26 km tunnikiirusega, 6 cm suurtükiga, kahe kinnitatud raske kuulipildujaga ja ühe raske seniit-kuulipildujaga. See on tank koostöökis ratsaväega ja kattedeks diviisi, korpuse ja armee taandumisel.

Neid lahingmasinaid tuleb lugeda ainult abirelvadeks, sest iseseisvat tankide armeed, kui riisugust, ei või oletada, sest 1) rahuaajal ei saa kunagi valmis ehitada tarvilikku arvu tanke, 2) alati leiduvad maa-alad, kus võimata tankidega tegutseda. Peale selle on kolonel Fuller poolt ettepanud sõjaväe motoriseerimine täitsa võimatu, ettekujutamatu, raskuste pärast, — saada nõnda suurt arvu autosid, mis tarvilikud sarnasele sõjaväele.

Lõpuks peab tähendama, et tankid saavad olema tarvilikud, võib loota, et saavad motoriseeritud terved brigaadid, kuid ei saa lasta silmast põhitegurit — see on inimest, kui lõputegurit lahingväljal; tank võib olla inimesele abiks, kuid teda asetada ei saa.

K. U.

PRANTSUSMAA.

„Revue Militaire Française“ nr. 100 — 1. okt. 1929.

„Lia o-Jangist Mukdenini“ (kol.-leitn. Desmazes). Kirjeldatakse lahingut Mukdeni all. Vene kaotust paneb autor peaausjalikult nõrga juhtimise arvele, tähendades, et „Kuropatkin ei olnud üks neid suuri väejuhte, kes, armastades riskeerimist, oskasid kokku hoida jõudusid teise järgu tähtsusega punktide arvel seks, et tagada arvult üleolekut vaenlasest pealöögi suunas.“ Jaapani vägede ülemjuhataja marssal Oyama isiku suhtes asub autor kõhklevale seisukohale: „Oli see üks suur väejuht, selle mõiste absoluutses hinnangus?“ Kas tema väärtus ei olenenud, nagu seda mõned autorid lasevad paista, tema lähemate kaastööliste oskustest ja tema armee juhtide energiast. Ma ei luba enesel siin asuda kindlale seisukohale — tähendab artikli autor. Kahtlemata seisid jaapanilased juhtimise mõttes palju kõrgemal arenemistasemel kui venelased. On ka teada, et Vene-Jaapani sõjas ülemjuhataja staabis nii mõnedki Saksa kindralstaablerid viibisid ja vistist ka oma nõuandmistega ei olnud kitsid (R. Tck). Missugused tagajärjed oli Mukdeni lahingul Vene-Jaapani sõjakäigu suhtes, on kõigil sõjaajaloost teada, mispärast selle juures ei peatu.

„Lähedamaa relvade motoriseerimine“ (Kindral Chédeville). Vaadeldes üksik-asjaliselt „minimaalse tanki“ (vt. kokkuvõte „Sõduris“ nr. 1,2 — s. a.) kasutamise võimalusi ja neid tagajärgi, mida see tank suudab anda, tuleb autor otsusele, et temalt esitatud tankist veel „minimaalsema“ kasutamine on otstarbekohane ainult nõrgalt relvastatud vaenlase vastu, näiteks asumaades. (lgatahes seda vaadet ei saa võtta kui praegumaksvate sellel alal arvamiste quintessence'i; näiteks inglased püüavad ehitada just võimalikult vähemaid tanki tüüpe, mis, olles võrdlemisi suure liikumise kiirusega, omaksid ka külaldase tulejõu ja manööverdamise võime R. Tck.) Autor pooldab 25-tonnilisi tanke, s. o. 5 tonni raskemad kui temalt eneselt soovitatud „minimaalne tank“. (See on nähtavasti mingisugune „keskmise tank“ R. Tck.). (Artikkel on järg.).

„Konkreetsed näite lahendamise üldtaktika alal. Armee korpus kalalal tungil haaramise manöövris“ (kol.-ltm. X).

„Nõukogude Vene sõjavägi“ (kapten Malraison). Vaadeldes N. Vene sõjaväe tekkimise ajalugu, eesmärke, millele saavutamist ta pidi tagama, sõjaväe eelarvet, komplekteerimise süsteemi ja üldist organisatsiooni, kaadri ja punaväe üldist väljaõppe tasapinda, tuleb autor otsusele, et: „punaarmee on hästi organiseeritud ja väljaõpetatud jõud; kui ta ei kujuta enesest veel eskujulikkude esijärgu armeed, tuleb siiski arvestada viimaste aastate jooksul punaväes tehtud suurte edusammudega ja suurima tähelepanuga jälgida tema edaspidist arenemiskäiku.“

Sõjaväelised uudised välisriikidest.

Bibliograafia.

„Revue Militaire Française“ nr. 101 — 1. nov. 1929.

„Bab-Hoceine ja Qued-Hamrine tagasivõitmine“ (kindral Vanbre-Meersch). Lahingepisoodid võitlustest Abd-el-Krimiga.

„Lähedamaa relvade motoriseerimine“ (kindral Chédeville). „Keskmise tank“ on raskem sellepärast, et ta omab parema soo-

muse (50 mm). See tank peab suutma vastu panna 75 ja 105 mm mürskudele. Lõpuks peab autor tarvilikuks veel „ülitanki“ ehitamist 70—80-tonnilise raskusega), milline oleks kõlbulik kasutamiseks kindlustatud positsioonidel ja tankidevaheliseks (minu õendus — R. Tck.) lahinguks. Seega siis autor pooldab kolme põhitüüpi tankide olemasolu (minimaalne, keskmine ja ülitank), missugused suudaksid lahendada praeguste tehniliste saavutuste ja maksvate taktikaliste tõekspidamiste juures, kõik lahingühesanded. (Autor on omas usus väga kindel. Kahtlemata on ju soovitatav iga võimaliku lahingtüübi jaoks omada ka eritüüpi tank. Küsitavaks jääb, kas ükski riik suudab rahuajal sarnast kallist varustust muretseda tarvilisel määral. Sõjakorral võib sõja edu ammu enne saada otsustatud, kui tööstus suudab valmistada tanke soovitavas arvus ja soovivat tüüpi. R. Tck.).

„Konkreetse näite lahendamine üldtaktika alal. Armeekorpus kalafetungil haaramise manöövril.“

„1914. a. Belgia ja Prantsuse alalised kindlused sakslastelt arvestatuna.“ (Major Tournoux.) Et prantslaste sõjaväe autoriteetid ei näi olevat suures arvamises alalistest kindlustest, püüab autor, tuginedes sakslaste arvamistele (missugustest prantslased peavad väga suurt lugu — R. Tck.) selgitada Belgia ja Prantsuse kindluste tähtsat osa sakslaste sissetungimise tõkestamisel Belgiasse ja Prantsusmaale. (Artikkel on järg.)

„Itaalia armee 1929. a.“ (Major Conguet.) Autor annab põhjaliku ülevaate praegusaja Itaalia sõjaväest, mille järele viimane koosneb:

- sõjaväest, selle korra tõsisest mõttes,
- lennuväest,
- spetsiaalvormatsioonidest,
- miilitsast,
- mereväest.

Rahuaegne sõjavägi koosneb üldse 300.000 mehest.

Uudiseid välisriikide sõjavägedest.

Bibliograafia.

R. Tck.

SOOME.

Soome kaitseliidu peastaabi väljaandel on hakanud ilmuma sõjalise õpetuse ajakiri „Taistelija“ („Võitleja“). Nagu toimetuse sissejuhatuses loeme, tahab see ajakiri olla õpetajaks ja nõuandjaks Soome kaitsevägele neis sõjalist kasvatust ja õpetust puutuvais asjus, mis praktilise teadmisenä moodustavad võitlusoskuse vältimatu aluse, või mõnel teisel viisil võiksid sündnada isiku kaitsetahet ja suurendada tema kaitsevõimet.

Kuna nüüdisaegselt võitlejalt nõutakse palju oskusi, mille omandamiseks jätkub vähe aega, siis kaitseliidu tegevuse seisukohalt oleks soovitatav korraldada niiviisi, et õpetusvõimalused võiksid kujuneda esijoonel harjutusvõimalusteks, ja et harjutuste õnnestumist soodustav intellektuaalne põhi võimalust mooda katsutakse omandada iseõppimise kaudu. Kui see on soovitatav juba tavalise reamehe suhtes, siis seda rohkem veel nooremate juhtide, iseäranis rühma- ja kompaniijuhtide suhtes, kellele võitlus asetab nüüdisajal suured nõuded. „Taistelija“ katsubki seepärast pöörata erilist tähelepanu just nooremaid juhte puutuvaile, iseäranis juhatajate

tegevuslikele küsimusile, lootes leida niiviisi teemitte ainult kaitseliitlaste, vaid ka tegevväe ridadesse. Niiugused oleksid „Taistelija“ põhimõtted.

„Taistelija“ ilmub kord kuus. Aastakäigu algus septembris, ajakirja aasta kestab septembrist septembrini.

Seni on ilmunud 5 numbrit, neist neli 1929. aastal, nr. 5 jaanuaris s. a.

SAKSAMAA.

„Mittär-Wochenblatt“ nr. 29 (4. veebr.) 1930. a.

Artikkel „Euroopa valitsemisest vägivallaga“ on kihutusartiklina suunitud Prantsusmaa vastu selle idapiiri kindlustuskavade puhul. Tuuakse ära Prantsuse riigikaitset juhtivate organite seletuskiri, mis antud parlamendile mõeldud detsembri lõpul ja milles põhjendatakse idapiiri kindlustamise tarvidust. Prantsuse parlamendi mõlemad kodad suure hääleenamusega kiitsid heaks kindlustamise kava ja määrasid teostamiseks 2,9 miljardit franki. „Mil.-Wochenbl.“ artikli autor analüüsib Prantsusmaa julgeolekut piiride suhtes ja leiab, et idapiiri kindlustamiskavade teostudes ja arvesse võttes maastiku (mäed) olusid lõunas, poliitilisi olusid põhjas ning kirdes (Belgia), muutub Prantsusmaa tulevikus sarnaselt kõvaks pählaks, et temasse tungimine vaeuuliste vägedele oleks tulevikus üliiraske. Kuid prantslased ise, baseerudes fortification défensive des frontières'ile (piiri kaitse ehitustele) võivad kallale tungida oma naabritele. Vägi valda (Zvinguri) näeb autor selles, et see kõik sünnib Saksamaa silma all, ilma et see vähematki võiks omalt poolt takistada. Revanshi teostamisele Maailmasõja kaotuste eest veeretatakse ette ikka rohkem ja rohkem tõkkeid.

Õhusõidu ülevaade.

Artiklis tuuakse andmeid saavutiste kohta õhusõidu alal mõõdunud aasta jooksul. Saksamaa võivad mõõdunud aasta õhusõidu saavutiste põhjal nentida, et Saksamaa õhusõidu tööstusel ja õhusõidu asjandusel on maailmas esimene koht.

Inglismaal ei olewat sõjaväe lennuasjanduses olnud arvilist kasvu, kuid masinate väärtust olewat tunduvalt tõstetud vanade asetamisega tuliuutega. Emamaal olewat olnud sõjaväe lennukeid: 261 hävitajat, 351 pommitajat (õõ ja päeva jaoks), 27 torpeedoildujat, 219 luure (väeliikide käsutusseks) lennukit, kokku 858 masinat. Peale selle võtnud 1929. a. Inglismaal eriti hoogu lennuspord.

Mõõdunud aasta lõpul olnud sportimiseks (eriskute käsutuses) 174 lennukit. Sellele veel lisaks 81 lennukit spordi-klubide käsutuses.

Prantsusmaal olewat mõõdunud aastal tehtud pingutusi lennuasjanduse keskjuhatause organiseerimises. Prantsuse lennuvägi olewat tugev arvult — tegevuses umbes 1400 mitmesugust tüüpi lennukit ja umbes 2100 lennukit reservis. Seega sõja puhul võivat Prantsusmaa välja panna ca 3500 masinat. Lennusport arenevat Prantsusmaal nõrgasti. Tähtis on heade lendurite ettevalmistamine. Sellel alal olevat Prantsusmaa kaugele maha jäänud Inglismaast.

Itaalia lennuvägi olewat tõusu ajajärgus. 1929. aasta lõpul oli 93 eskadr., kokku umbes 930 lennukit. 1930. aasta jooksul kavatsesvat Itaalias tõsta lennuõudu arvult — 182 eskadrillini, kokku umbes 2000 lennukini. Lennuspordi aren-

gule on valitsus pöörnud tõsise tähelepanu. Era-lennu klubid olvat militari-seeritud.

Poola lennugrupp on koondatud 6 rügementi. Rügementides puuduvat pommitus-üksused ja seda sellepärast, et luurelennukeid olvat sooveldatud pommitamiseks, nimelt tüüp „Potez 25 A 2“.

Tshehhoslovakkia lennugrupp on koondatud 3 lennugrupp, millistes kui Poolaski puuduvat pommitusüksused; kuid 1930. a. kavatsetavat neid moodustada.

Põhja-Ameerika Ühendriikides on ehitusel kõigest 14.000 tonniline lennukite emalaev. Endised emalaevad „Saratoga“ ja „Lexington“ olid kumbki 33.000 tonnilised. Ei olvat kuigi mõistlik „ühte korvi liig palju mune koon-dada...“ Ameeriklased näevad lennukites suurt ohtu laevadele.

Artikkel „Lähedamaa võitluse iseloomust“ sisaldab märkmeid vastilmunud teosele „Nahkampf-Schule“, mille autoriks oberstltm. Hermann Teske, C. S. Mittler & Sohn Berlin SW 68 kirjastus, hind 2,50 Saksa m.

Veoautoid voorides. Nende hüvedest ja pahedest. Nende tegelik ja teoreetiline töövoime. Prantslased lootvat tulevikus liig palju veoautoit.

Ohvitseride tsiviilriietusest. Saks-lased alles vaidlevad — kas on sünnis ohvitseri-le väljaspool teenistust käia tsiviilis. Kas ei halva see sõjamehe vaimu. Kirjutatakse poolt ja vastu.

Reichsheeri elust.

Sõjakirjandust.

Sõjaväelisi teateid.

Mitmesugust.

K.

N.-VENE.

„Voia i Revolutsia“ („Sõda ja Revolutsioon“) nr. II (üheteistk. raam.) — 1929. a.

M. Tuhhatshevski: „Uusi õppeülesandeid“. Punaväe 1928./1929. õppeaasta ühtus „pjätiletka“ esimese aastaga. Seega olvat seletatavad kõik ümberkorralduse tarvidused ka õppealal. Vene elu arenevad hoogsalt, seepärast ka punaväe ja punaväelase iga avaldus peab olema aktiivne, mobiilne, leidlik, julge. Kardetavat, et sarnaselt ettevalmistatud kui sõdurid nii nooremad juhid libisevad ära kõrgema juhatus käest... Nähtavasti ka autor kardab seda, sest ta nõuab... „et sõjaväe koolides ja kogu armees õpilasi kasvatataks meie (punaväe K.) määrustik-kude alusel ja et määrustikkude vastu kogu õppe-töös ja kasvatuses süsteemis sisenduks kindel auto-riteet ja usaldus. Igasuguste isiklike taktikaliste tõekspidamiste vastuseadmine määrustiku vaade-tele on lubamatu...“

E. Sergejev: „Sõjamängud.“ Mõtteid ja ettepanekuid nende korraldamiseks suuremate väekoondiste raamides.

A. Shmarov: „Diviisi ja korpuse asu-tiste asukohtadest manööversõjas.“ Autori arvates sõjaväe asutised (ka laskemoona ja toiduga varust, asutised) tuleks hoida sügavas seljataguses; kaugemal võitlusejoonest, kui asub staabi teine järk. Sellele otsusele on autor tulnud Maailmasõja ja Vene kodusõja õpistel.

Sellele A. Shmarovi ettepanekule samas „V. i R.“ numbris vajeldakse vastu ja täiendat-akse ettepanekut. Arvatakse, et nüüdisaja la-

hingus teatud lahinglõigu varustuse vanem juht peaks viibima komando punktis, et töötada kõige tihedamas kontaktis lahingu või operatsiooni juhiga.

K. Berends: „Operatiiv kokkuvõtte-dettekanded ja vägede juhtimine.“ Operatsiooni juhil on ülitähtis saada täpsaid ja kergesti mõistetavaid operatiiv kokkuvõtteid-ettekandeid. Teoreetiliselt seda küsimust on Vene sõjakirjanduses valgustanud 1925. ja 1924. aastal N. Varfolomejev teos: „Operativnoje dokumento štabov“ (Staabide operatiiv-dokumendid) ja „Tehnika štabnoi sluzbõ“ (Staabiteenistuse teh-nika). 1927. aastal ilmus N. Varfolomejevi ja B. Verhovski ühine teos: „Rabota voiskovõh štabov“ (Väekoondiste staabide tööst). 1928. a. ilmus N. Sapožnikovi ja A. Grečaniki ühine teos: „Razvedovatelnaja sluzba štaaba korpusa, diviisi i polka v bojevoi obstanovke“ (Korpuse, diviisi ja polgu staabide luureteenistusest lahingulokorras). Viimane teos põhjeb P.-Ameerika Ühendriikide sõ-javäes maksval luureteenistuse süsteemil ja pak-kuvat teoreetiliselt palju huvitavat, kuid praktili-selt andvat see punaväe juhtimisinstantsidele vähe. Autor seepärast annab näpunäiteid ja skeeme, kus peaks sündima ja edasi antama operatiiv-kokku-võtteid punaväes. Soovitab ka siin kasvatada RKKK juhtkonda vastutusrõõmu, algat-usvõime, julguse vaimu, arendades oskust kiiresti hinnata olukorda ja ülikokkuvõtli-kult väljendada oma otsust kirjas.

E. Tatarčenko: „Meie aja eralennuas-jandus.“ Ülevaade inglise, Saksa, Prantsuse ja P.-Am. Ühendriikide eralennuasjanduse seisukor-rast. Toome võrdluseks andmeid nimeta-tud riikide eralennuasjanduse olukorrast ja tege-vusest 1928. aastal.

P.-Am. Ühendr. pidas 48.000 km ulatusel õhu-ühendust, vedas 49.713 reisijat ja 1.605.000 kg pa-gasi, õhuliinid ekspluateeriti 300 lennukilt; üldse oli riigis 6320 eralennukit; 1928. a. ehitati P.-Am. Ühendriikides lennukid (sõjaväe lennukid incl.) 4346 tükki. Saksamaal oli õhuteid 29.700 km, vedas 115.000 reisijat ja 2.360.000 kg pagasi, ekspl. 190 lennukit, üldse oli eralennukeid 535, ehitati juurde 352 tükki. Ka Prantsusmaa arendab hoogsalt eralennuasjandust; seal 1928. a. ehitati juurde (sõjaväe lennukid incl.) 1440 uut lennukit. Ing-lismaal oli eralennuasjandus 1928. a. Saksamaa tasapinnal.

I. Nagaibakov ja I. Pogonailo: „Jazlovetsi operatsioon.“ II ja XVI armeekorpuste (7. armee) tegevus juunis 1916. a. Brussilovi suu-rel pealetungil. Huvitav näide sõjategevusest Vene rindel. Artiklil on järg.

E. S. Šeidemann: „Kindral Prževalski mässu-armee likvideerimisest.“

S. Garfunkel: „Kino tegevusest RKK A-s.“

Osas: Välisriikide sõjaväed tuakse kokkuvõtte Poola sõjakirjanduses ilmunud arvustest RKKK määrustikkude kohta. Autor (F. Ogorodnikov) tuleb otsusele, et Poola sõjalises mõttes väljendub elav huvi vene määrustikkude vastu; Poola arvustajad ei olvat vabad sihilik-kusest. Väidetavat, et Vene määrusti-kud olvat dikteeritud Saksa inst-ruktoritelt. (Näib nii ka teistele kõrvalt-vaatajatele. K.) Positiivseks RKKK määrustik-kude küljeks loetavat, et nad püüavad anda üle-vaatlikku ja õiget pilti nüüdisaja lahingust.

Kriitika ja bibliograafia. K.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 1 — 5. jaan. 1930.

Aastakäik algab artikliga „Pjatiletka ja riigikaitse küsimus“. Punaväe juhtkonda kohustatakse jälgima „pjatiletka“ teostumist, sest riigi majanduslik edu on aluseks sõjanduslikule edule. Peamine tähelepanu tulevat pöörda kollektiiv-majapidamiste (kolhoside) sisseadmisele. See töö olevat juba edukalt käimas. Punaarmee hoogsale edule olevat seni teatud määral aidanud kaasa punane sõjakirjandus. Kuid see ala nõudvat veelgi arendamist ja punane sõjaline mõtte süvendamist. Kuigi puuaväe juhtkond olevat riigitruuduselt tugev, tugevam kui ühegi riigi ohvitserkond (! K.), kuid ta puhtsõjaväeline ettevalmistus olevat nõrgem kui teistel riikidel. See pärast tulevat eelseisval aastal pühendada suurim tähelepanu punaväe (RKKA) juhtide sõjalisele ettevalmistusele.

N. Kuzjmin: Tarvis rekonstrueerida. Soovitab sõjakoolide reformi. Kui senised koolid olid väeliikide (jalaväe, suurtükiväe jne.) koolid, siis tulevikus sõjakool peaks ettevalmistama juhte kõikidele väeliikidele. See nõuab küll suurema teoreetilise ettevalmistusega õpilasi, kuid see tagab väeliikide koostööd tulevikus.

Artemovets: Territoriaal-osade ettevalmistusest.

V.Serebrovski: Talviseid väljaõppusi. Vishnevski: Ratsaväe tegevusest koos motor-mehhaniseeritud üksustega ja nende vastu võitlemisest.

A. Grigorjev: Side-ala noorema juhtkonna ettevalmistusest.

Õppetööst juhtidega ja juhtkonna eneseharimisest. Ankeet, mille tulemuseks on: kuipalju päid niipalju arusaamisi. (Punaväe juhtkond on silmatorkavalt ebahütlane arusaamistes ja maitsetes. K.)

Moseičuk: Komsomolid kolhoside loomisele. Kolhoside loomine nõudvat riigilt palju tööd — instruktoreid. Soovitatakse selleks ära kasutada kommunistlikku noorsugu. (STO*) otsusel punaarmee peab andma 1930. a. sügiseks kolhosiseerimiseks 10.000 instruktorit, 25.000 traktorijuhti, 50.000 kvalifitseeritud põllutöölisi.

Kuis õppida tundma noori punaväelasi, nende võimeid ja poliitilist meelsust. Otsese ülema ülesanded punaväelase kasvatustöös. Parempoolse opositsiooni ajaloost. Välisriikide sõjavägedest. K.

*) (Sovet truda i oboroni — Töö ja riigikaitse nõukogu.)

Sport.

Keeglimängu võistlused Tallinna garnisonis.

9. veebruaril s. a. peeti Tallinna garnisoni „Sõdurite Kodu“ esimesed avalikud veeremängu võistlused. Võistlustest võtsid osa kõik need organisatsioonid, kes käisid „Sõdurite Kodu“ harjutamas veeremängu. Kokku oli osavõtjaid 7 meeskonda à 8 meest.

Võistlusi peeti harilikkude võistlusemängu määruste kohaselt. Iga võistleja võis visata 30 kuuli — 5-es seerias. Silmi andis iga hea kurik 2, puu — 1, auk, üle joone ja kahekäega visatud kuul — 0.

Võistlustele oli väljapandud üks ränd- ja 14 individuaal auhinda. Rändauhind oli väljapandud „Sõdurite Kodu“ veeremängu harjutamas käivate vanemate härrade grupi poolt organisatsioonidevaheliseks kolmekordseks võitmiseks. Individuaal

auhinnad — osavõtjate organisatsioonide eneste poolt.

Võistlustel saavutati võrdlemisi häid tulemusi. Märkimata ei saa jätta, et siiski mõned endised rekordimehed ja harijutustel silmapaistvamad tuusad pidid võistlustel nõrgematele alistuma. Seda asi-olu tuleb vist panna kahtlemata võistluspinevuse ehk nõndanimetatud „lambipalaviku“ arvele. Ilusad auhinnad ja pinev konkurents on selleks soodne põhjus.

Organisatsioonid tulid võistlustel kohtadele:

1. 3. diviisi staabi ohvitseride kogu — 1980 silma.
2. Topo-Hüdrografia ohvitser. kogu — 1671 „
3. Kaitseväge staabi ohvitser. kogu — 1519 „
4. Tallinna Komand. allohv. kogu — 1505 „
5. Eesti panga spordiring — 1462 „
6. Kreenbaldi spordiring — 1425 „
7. Varustuse Valitsuse ohvitser. kogu — 1352 „

Aktsia-Selts „Odor“ Tallinn,

Kivimuru tän. 2, telefon 498.

Soovitame suures väljavalikus, lõhnaõlilist ja kölnivett: Königsflieder, Chypre ja Quelles belles fleurs. Puudreid: Divinia, Oriental puuder jne. Iluduskreeme: Coldcream, Odor kreem, kasekreem jne. Vegetali, juukseõli ja brillantini. Odor hambapastat ja pulbrit. Kingakreemi DOLLAR jne.

Ostke, toetage kodumaa tööstust.

Individuaalselt tulid kohtadele ja omandasid auhindu:

1. leitnant Tarning — 3. diviisi staabi ohv. kogu	290 silma.
2. n.-leitn. Arenberg — 3. diviisi staabi ohv. kogu	286 „
3. leitnant Haltrik — 3. diviisi staabi ohv. kogu	282 „
4. n.-leitnant Meerits — 3. diviisi staabi ohv. kogu	275 „
5. leitnant Ustal — Kaitsevägede staabi ohv. kogu	260 „
6. hra Bysa — Topo-Hüdrografia ohv. kogu	254 „
7. leitn. Sergejev — Topo-Hüdrografia ohv. kogu	253 „
8. major Schwarts — 3. diviisi staabi ohv. kogu	252 „
9. van.-allohv. Roster — Komandantuuri allohv. kogu	245 „
10. n.-leitn. Kaivo — 3. diviisi staabi ohv. kogu	242 „
11. kapral Sinka — Komandantuuri allohv. kogu	238 „
12. leitnant Luks — Kaitsevägede staabi ohv. kogu	236 „
13. hra Busch — Kreenbaldi spordiring	234 „
14. hra Tannebaum — Eesti panga spordiring	229 „

Võistluste lõpul andis Garnisoni ülem kindralmajor Unt võitjatele üle auhinnad. Garnisoni ülem tänas võistlejaid võistlustest elava osavõtu eest ja soovis parimat õnne edaspidisteks võistlusteks. Oma kõnes märkis veel Garnisoni ülem, et sellest ajast peale kui avati „Sõdurite Kodu“ vee-remäng (möödunud aasta septembris) on leidnud veeremäng niivõrt palju kasutajaid, et isegi kõikide soovi ei ole suudetud küllaldaselt rahuldada. See tõendab, et huvi selle spordiala vastu on suur.

L—ks.

Pärnu garnisoni ping-pongi võistlused.

8. ja 9. veebruaril s. a. peeti ohvitseride kasiinos Pärnu garnisoni ping-pongi võistlusi. Osavõtjaid 12 ohvitseri ja 14 üleajateenijat. Võistlusklasse kolm: „A“ — vanemad mängijad, „B“ — algajad alla 30 aasta vanad ja „C“ — algajad üle 30 aasta vanad. Peale selle paaris- ja meeskonnamängud ühes klassis. Hea korralduse juures möödusid võistlused ladusalt. Parimaiks mängudeks osutusid Elendt—Parbo ja Kivi—Pirsoni kohtamised. Garnisoni meistriks tuli teistkordselt leitnant Elendt. Väeosadest tuli võitjaks 9. üksik jalaväe pataljon 25 punktiga 6. pataljoni 5 punkti vastu.

Kohtadele tulijad omasid auhindadeks väärtuslikud asjad.

Võistluste tulemused:

„A“ klassis: 1) leitnant Elendt — 9. pataljon, 2) v. a. o. Koger — 9. patalj., 3) leitn. Lipmann — 9. pataljon.

„B“ klassis: 1) n.-ltn. Kivi — 9. pataljon, 2) veltveebel Pirson — 6. pataljon, 3) n. a. o. Tomberg — 6. pataljon.

„C“ klassis: 1) veltveebel Mänd — 9. pataljon, 2) v. a. o. Nõmm — 9. pataljon, 3) kapral Kauts — 6. pataljon.

Paarismängus: 1) leitn. Elendt — leitn. Lipmann — 9. pataljon, 2) veltv. Mänd — v. a. o. Koger — 9. pataljon, 3) n.-leitn. Mölder — veltv. Pirson — 6. pataljon.

Meeskonnamängus: 1) 9. üksik jalaväe pataljoni meeskond — ltn. Elendt, ltn. Lipmann, n.-ltn. Kivi ja v. a. o. Koger.

Punkte omasid: 1) 9. üksik jalaväe pataljon — 25 punkti, 2) 6. üksik jal. patalj. — 5 punkti. E-dt.

LEIPZIGI KEVADMESS 1930.

Suure tehnilise ja ehitusmessiga.

Algus 2. märtsil.

Kõiki teateid annab auameti esitaja

Firma Wilhelm Borchert

Sahtlinn. Yene t. 40.

Telef. 19-29.

Raamatud igalt teaduse alalt

criti

Sõjateaduslist kirjandust

vene-, saksa-, inglise- ja prantsuse keeles

soovitab suures valikus

KLUGE & STRÖHM'i raamatukauplus

Tallinn, Pikk tänav 9.

PHILIPS võrkvastuvõtja

2514

ühes **PHILIPS** valjuhääldajaga

2007

on raadioharrastaja ideaal.

Laske endale demonstreerida.

A-S. KAPSI & Ko. Tallinn-Tartu

PHILIPS

Lemmik-paberossid

MIKAADO

25 tükki — 25 senti

rahuldavad oma peene maitse ja hea aroo-
miga isegi **kallihinnaliste** paberosside
suitsetajaid, sest nende **muutmata kõrge**
headus on alati garanteeritud.

TUBAKAVABRIK

H. Anton & Ko.

Teie riietute kõige paremini ja kõige elegantsemalt ajakohase hinnaga

K-m. „Lyon'is“

Tallinnas, Karja t. 39. (Kuld Lõvi vastas)

Kaubamajas leidub suurim valik meeste ja naiste üliriideid.
Hinnad ja tingimused on soodsamad kui mujal. Riigi ja oma-
valitsusteenijaile orderite järele. Kokkuhoidlik kodanik külas-
tab kindlasti kaubamaja „Lyon'it“.

Sõjaväelastele soodsad maksutingimused.

Austusega S. Frank ja R. Bormann.

H. Mõistlik'u

mööbli- ja klaasi ärid

TALLINNAS, V. Karja tän. 1 ja
Vanaturg 6.

Soovitab

oma äridest kõiksuguseid

mööbleid ja peegleid

Sõjaväelastele

soodsad maksutingimused.

Uusi raamatuid kaitsevägede staabi raamatukogus.

- 14. 241. Bircher-Benner, M. Eine neue Ernährungslehre. 4 Aufl. Zürich/Leipzig, 1928.
- 14. 464. Alléhaut, La guerre n'est pas une industrie. Paris, 1925.
- 14. 122. Instruction du 18 mai 1925 pour l'admission a l'école supérieure de guerre en 1926 et les années suivantes. Paris/Limoges/Nancy, 1926.
- 14. 116. Nie wieder Krieg! Amsterdam, 1929.
- 14. 696. Tallinna linna statistiline aastaraamat 1929. Tallinn, 1929.
- 14. 580. Mötte, J. Maaseadus ja maareformi teostamise määruised, Tartus, 1929.
- 14. 570. Reigbert, R. Ausdruckspsychologie und praktische Pädagogik. Weimar, 1929.
- 14. 569. Hörauf, V. Das Kriegspiel. Berlin, 1930.
- 14. 568. Haase. Artilleristisches für nichtartilleristen. Berlin, 1930.
- 14. 567. Sonderregger, E. Infanterie angriff und strategische Operation. Frauenfeld/Leipzig, 1929.
- 14. 507. Eesti rahvariie ja ornament. Kogunud V. Päts. (I—III). Tallinn, 1926.
- 14. 462. Regulamin wychowania fizycznego. Warszawa, 1922.
- 14. 460. Addestramento della fanteria. Edizione 1929. — VIII. Roma, 1929.
- 14. 454. Sapotzki, L. Kujutava geomeetria ja konstruktiivse perspektiivi algõpetus. XII tabeliga. I anne. Tartus, 1929.
- 14. 453. Eesti kerge-, raske- ja veespordi liidu (Ekraveliidu) üld- ja kergejõustiku määruised 1929. Tallinn, 1929.
- 14. 426. III Riigikogu. VI istungjärg. Protokollid nr. nr. 148—168. Tallinn, 1929.
- 14. 348. Елизаров, Н. С. Пехота. Москва/Ленинград, 1929.
- 14. 349. Circulaire du 15 avril 1929 relative a l'instruction générale des cadres et des troupes (active et réserve). Paris/Limoges/Nancy, 1929.
- 14. 350. Vignal, L; La loi des cadres et effectifs de l'armée du 28 mars 1928. Paris/Limoges/Nancy, 1928.
- 14. 297—298. Eesti kunsti aastaraamat 1924—1925. Toim. M. Laarman. Tallinn, 1926.
- 14. 299. Sama. II. 1926. Toim. M. Laarman. Tallinn, 1927.
- 14. 300. Taie. 1928 nr. nr. 1—3. 1929 nr. nr. 4—5. Tallinn, 1928/29.
- 14. 303. Пятилетний план промышленности ВСНХ РСФСР 1928/29 — 1932/33. Т. I. Москва/Ленинград, 1929.
- 14. 242. Norden, C. v. und H. Salomon. Handbuch der Ernährungslehre. II Band. Allgemeine Diätetik. Berlin, 1920.
- 14. 837. Feeser, F. Artillerie im Feldkriege. Berlin, 1930.

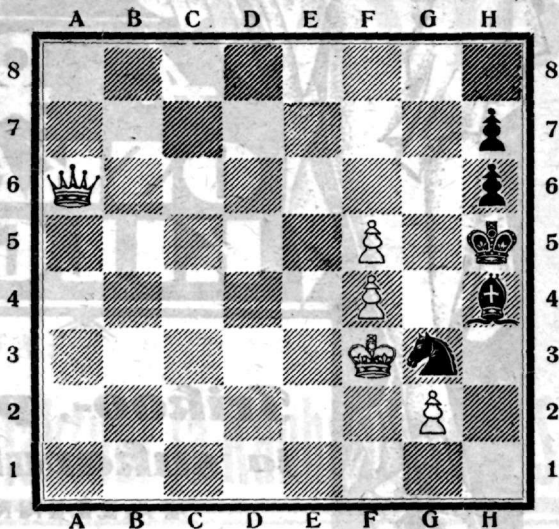
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 80.

Kokku seadnud A. Burmeister.

Mustad.

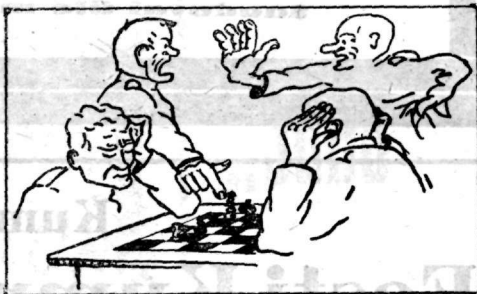

Valged.

Valged: Kf3, La6, Ef4, f5, g2.
 Mustad: Kh5, Oh4, Rg3, Eh6 ja h7.
 Valged algavad ja annavad matt-kahe sammuga.

Lahendused ja kirjad „Sõduri“ malenurga toimetajale palutakse saata aadressil: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

Kui sporditoimkond korraldab maleturniiri.

1. kohtunik: „Noh, kas Teie ei näe et kuningas on „knokaudis“!...“
 2. kohtunik: „Mis knokaudis, ta on ammugi juba „autsaidis“.“

SISUSTIK: -e.- Samm rahu kindlustamise poole. — O. Köster. Vabariigil tosin aastaid. — -mp. Eesti-Poola Ühing. — L. Jacobsen. „Poola õhukaitse ja mürgiste gaaside vastu võitlemise ühingu“ organisatsioonist ja tegevusest. — M. T. Tagavaraväe kordamisõppustest ja organiseerimisest. — K. Abel. Lennuvägi meie rannakaitses. — A. J. Turenne. — O. Vares. Üldjooni Tallinna linna sõdureist XVII ja XVIII sajandil. — R. Tomback. Side-eeskirja II osa §§ 149, 150, 169, 173 ja 177 kohta. — H. Matson. 2. jalaväe polgu II pataljoniaga kaitsevahingutes edelapool Petsorit 12.—25. III. 1919. — E. Jalak. Üksikasju hiljutisest „sõjast“ Mandshuurias. — R. Tuul. Kas ja mis määral suudaksime meie talvel asetada suuskadele oma kaitseväge. — V. K. Jalaväe diviisi kerge rügement. — K. R-o. Mälestusi sõjast Landeswehriaga. — Kaitseväge elu. — Sõjakirjandust. — Sport. — Male.

A. O. G.
OSKAR
KILGAS

**Triko-, pitsi-
ja sukavabrik**

TALLINN
Volta t. nr. 3.

Valmistame kõrges headuses:
sukki, sokke, mitmesuguseid
paelu, pesupitse, trikoo-
pesu, spordiülikondi, siid-
kleidiriideid, pesuriideid jne. jne.

Kooajaks soovitame:
villaseid sukki, sokke ja pesu.
saadaval üle maa!

Jimus trükist kaitsevõgude VI osakonna väijaandel

Hehalise kasvatus eeskiri 1. osa

Võimlemine, kergejõustik ja mängud.

Münd 1 kr. 10 s.

Müügil „Sõduri“ talluses. Toomkooli l. 7.

Kummi tehas
Eesti Kummitööstuse O/ü.

Valmistab: Kõiksugu tehnilisi kummi tarbeid. Vee- ja auru-
voolikuid. Kõrgesurvevoolikuid. Spiraalvoolikuid kõiksugu
otstarbeks. Kummipuhvreid. Pumba klappe. Tihenduserõngaid.
Kummitaldu ja kantsakaitseid. Kummivaltse. Tooreskummi
autorehvide parandamiseks. Mängu palle j. n. e. j. n. e.

Kummi jalanõusid.

Suvekingi.

Juhatus ja ladu: TALLINN, Väike Karja tän. 1.

(Kommerts Panga vastas.)

Telegr. aadress: ERGABRA TALLINN.

Kõnetraadid (20)4-03 ja Kopli 20-

Botikud ja kalossid
Kaitsemärk
TREUGOLNIK-SAVIO
(SOOME)

PEAESINDAJA:

Tallinna Manufaktuur ja Kaubanduse A.-S.

Kinga tän. 6/8. * Tel. 6-90
 26-89
 10-59

„Kokk“

„Sana“

Meie tööstuse saadused on taimevõid:
 „Kokk“ „Sana“ „Java“ „Palmi“
 „Stella“ ja „Köögi Kokosrasv“

Saadaval igal pool.

Soetage kodumaa tööstuse saadusi.

TALLINNA
MARZIPANI JA SHOKOLADI
VABRIK JA KONDIITRI ÄRI

Georg Stude

PIKK TÄN. 16 TALLINNAS
AVATUD ÄRIPÄEVADEL 9—18 ÖHT.

Kaubamaja

Hermann Rõivas'e

engros-riideäri

Asukoht

Tallinnas, Estonia puiesteel 11, oma majas.
Kõnetraat 14-80, Telegr. aadr.: Rõivas-Tallinn.

Kas
tahate saada ilu-
duskuningannaks

?

Tarvitage ainult

Kreem „Fascinata“, lõhnaõli
„Fascinata“, puuder „Fas-
cinata“, Eau de Cologne
„Fascinata“

seep-kreem

Fascinata

Pöörde
habemeajamistar-
vete alaf toob

kreem

Fascinata

Ta muudab habemeajamise
lõbuks. Hõõrutuna nahasse
enne seebitamist teeb ta ha-
bemetüükad painduvaks kuni
juurteni.

**Siis on Teil iluduskuningan-
nanna nimi kindel.**

**„Fascinata“ hoiab kokku
habemenõuateri.**

MOODSAD MÕÕBLID

MIS RAHULDAVAD

Magamistoad, sööglitoad, võõrastetoad,
nahkkabinetmööblid.

SOODUS JÄRELMAKSI

Palume külastada meie mööblladul

Vabriku juures: S. Tartu mnt. 61-d,
tel. 308-96.

A.-S.

„MASSOPRODUKT“

MÕÕBLITEHAS. TALLINNAS.

**Kõik suitsetavad
lemmik paberosse**

Salm

25 tk. 15 snt.

Kavaler

25 tk. 15 snt.

Tallinn

20 tk. 25 snt.

A.-S.

„Regina“

Olen asutanud eeskujuliku

**kellasepa-kullasepa
graveerimistöokoja**

Igasugused parandused ja tel-
litud tööd tehakse piinliku
täpsusega.

Joh. Narusberg,

TALLINN, Harju 40,
„Kuld Lõvi“ all.

Suures valikus

naiste- ja meesterahva

**vahmisriideid,
vilmamantleid,**

mööbliriiet,
gobeliini,
damasti ja
põrandavaipu

kõigis suurustes soovitab

soodsate hindadega

M. Josselov

Tallinnas, Kuninga tän. 6.

Kõnetraat 31-61.

Üheilma kuulsad
„PARLOPHON“ ja „BEKA“
 grammofonid ja plaadid

on kõige nõuetavamad Eestis.

Alati hulk uudisplaate.

Uudis: Lindex kohver automaat piduriga.

Ainuesindaja:

TOKO A. S. TORMOLEN & KO TOKO

Eriosakonnad: raadio, foto, jalgratta ja grammofoni.

Tallinnas, Harju 37, telef. 15-02. OSAKOND Narvas, Joala tän. 18.

Esindajad: Viljandis — „Valk“, Tartu tän. 3, Tartus — „Teater ja Muusika“, Rüütli 8,
 Rakveres — E. Nude, Pikk tän. 13.

Pacimad
 paberossid
 Eestis

„Aino“

20 tk. — 35 snf.

A.-S. „Astoria“

Paremat seltsi

kuiva
parketti

odavate hindadega

soovitab

Ins.

I. Dobrohotov.

Tallinn, Pikk tän. nr. 36—9

Kõnetr. 25-05

RIIGI METSATÖÖSTUS

Tallinn, Falkpargi tän. 4.

Kõnetr.: 33-13, 18-73, 26-09 ja 70.

Riigi metsatööstuse poolt valmistatakse pea üle riigi

mitmesuguseid metsamaterjale

nõudmiste kohaselt.

Oma majapidamise jaoks metsamaterjalide saamiseks tuleb kohalistel elanikkudel ja asutistel pöörata kohalise met-
saametkonna poole, teistel asutistel aga Riigi metsa-
tööstuse keskasutuse poole.

Materjalide valmistamine oleneb ära peamiselt nõudmiste suuruselt, mispärast need tingimata ette registreerida tuleks iga aasta 15. juu-
niks, nagu R. T. Nr. 17 — 1929. a. ettenähtud.

Kõige soodsam

odava liha

ja

kõrgeväärtusliste toidurasvade

ostukoht on

Ühisus

„Estonia Eksporttapamajad“

Tallinn, Suur Tartu maant. 79, postkast 33, telef. 309-53 ja 305-51.

„POLARIS“

EESTI KINNITUS - AKTSIA SELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

**Tule-, murdvarguse-, veo-, väärt-
saadete, kasko (laevakerede) ja klaasi-**

kinnitusi

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad

Kr. 600.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest väljamakstud üldkokku

Kr. 1.599.630.38

Soliidne edasikinnitus!

Kahjud likvideeritakse viivitamata!

JUHATUS asub Tallinnas, Vana Viru tän. nr. 12.

Kõnetraadid 14-41, 7-38.

Telegr.-aadr.: „POLARIS“

OSAKOND asub Tartus, Lihaturg nr. 7. **Kõnetr. 6-75.**

:: Agendid kõigis linnades ja maakondades. ::

A. Tõnisson & Ko.

Suurim tööstuslik ja kaubanduslik ettevõtte erialal

Tallinnas, Rüütli tän. 28/30

**

Tartus, Aleksandri tän. 1

Tallinna telef.: Kabinett 25, kontor 4-60, eratelefon 11-83 ● Tartu telefon 270

Tööstuse osakond:

Keskküte, vesivarustus, kanalisatsioon: majadele, saunadele, supelusasutustele, meiereidele jne. Kaevude puurimine jõuga. Autogeeniline metallide keetmine. Sepa- ja masinatööstus.

Laod:

Meie ladudes on alati saadaval suuremal arvul kõiki meie tööstuse alasse kuuluvaid materjale, nagu: torud, mustad ja tsingitud. Katla-, malm-, shamott- ja tsementtorud ja neile kuuluvad ühendusosad. Vannid, klosetid, köögikausid, armatuurid, kraanid, ventillid. Käsi- ja jõupumbad, sügavvee- ja harilikkudele kaevudele jne.

RIIGIHOIUKASSA

võtab raha hoiule Eesti Panga
osakondades ja kõikides
postkontorites.

★

Hoiusummasid võetakse vastu
jooksvale ja tähtajalisele arvele.

Hoiusummade eest vastutab riik

Riigihoiukassa on laiemate rah-
vahulkade poolehoiu osaliseks
saanud ja hoiusummad tõusevad
järjekindlalt.

täpsam

kell

eluajaks.

Suures valikus

igasugu Inglise kalevikaubad
naiste- ja meesterahvastele,

Alati saadaval:

Naisterahvastele plüüsi, mantli,
kleidi- ja pesuriideid. Kõiksugu siid,
poolsiid ja puuvillaseid voodririideid.
crepe de chine'i ja crepe georgette'i.

Meesterahvastele igaks hoo-
ajaks ülikonna-, palitu-, püksi-, pesu-
ja igasugu voodririideid.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Soovitab suures väljavalikus

Inglise magasin

H. Gutkin

Tallinn, Viru tän. 4.
Kõnetraat 9-46.

Talvehooajaks:

**Suuski, liuraudu, soome
kelke ja kõiki sporditarbeid.**

Nõudke hinnakirju!

Nõudke hinnakirju!

UNION

jalanõudest
täielik valik.

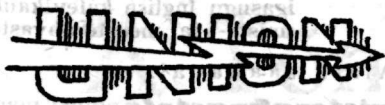
Soovitab oma ostjaskonnale

TALLINN,
SUUR KARJA TÄN. 18

TELEFON (2)23-00.

**

K/M „SPORT“

jalanõud

on moodsad ja vastupidavad.

TH. V. GRÜNVALDT-UNION
tallanahk

:: on veetihe ja tugev. ::

Müük igas paremas äris Eestis.

Vabrik: TALLINNAS,
Maakri tän. 19/21.

TELEFONID: Juhatus 308-97
Jalanõude osak. 308-44
Naha osakond 9-05.

EESTI KOMMERTS PANK

PEAPANK:
TALLINNAS,
Suur Karja tän. 7.

==

OSAKONNAD:

Haapsalus,
Narvas,
Pärnus,
Petseris,
Tartus,
Valgas,
Viljandis.

Telegr. aadress:
„KOMPA“

SISSEMAKSTUD

PÕHIKAPITAL Kr. 1.400.000.—

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Hoidke metsa,

see on rahva varandus

Õhitage tsemendiga,

see on odavam ja tulekindlam.

Kõrgeväärtuslist tsementi müüb Aktsia-Seltside Portlandi tsemendivabrikute

„Sort-Kunda“ ja „Asserin'i“ ladu ja müügikoht.

Telegr. aadr.: „Estocement“, Tallinn. A address: Vana Viru nr. 12. Kõnetraat 15-34. — Nõudke meie kirjandust tsemendiehituste üle.

Soovitame suures valikus

villaseid, siid- ja sametkleidiriideid.

Poolvillaseid ja puuvillaseid
kleidi- ja pluusiriideid.

Pesusametit igat värvi.

Pleegitud ja pleekimata pesuriiet
vabrikuhinnaga.

Pudukaupadest suur valik.

Aktsia-Selts

Ühendatud Manufaktuur Kauplused.

End. J. Jegorov'i riidekauplus,
Tallinnas, Raekojaplatsil 18.

Palume lahkesti tähele panna meie
suurt valikut

Mööbliriides

plüüsist, gobeläänist, damassest ja
krepongist.

Põrandavaipades

plüüsist, juutest ja linoleumist.

Seinavaipades

gobeläänist.

Sinikutes

plüüsist, juutest, kookosest ja lino-
leumist.

Aknakardinad

kirjud ja valged.

Ükse-eesriided.

Linoleum põrandakatteks

pruun, roheline, terrakotta, graniit,
trükitud mustri- ja läbi mustri-.

Firma „SELEKT“

Tallinn, Pikk t. 12. Mundi tän. nurgal.

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

JUHATUS JA MÜÜGIBÜROO:

Tallinna, Valli t. 4
Telegrammi aadress: „Peapõlevkivi“
Telefonid: 10-85 ja 11-62

KAEVANDUSED JA ÕLIVABRIK:

Kohtla-Järvel ja Kukrusel
Õililadu Tallinna sadamas
₯

Müük:

1927. aastal	256338 t. põlevkivi,	3638 t. põlevkiviõlisisid ja bituumenit
1928. „	345477 t. „	5484 t. „ „ „
1929. „	372625 t. „	7057 t. „ „ „

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE SAADUSED:

Põlevkivi kütteks, toorõli, kütteeõli, rasked õlid ja bituumen („Estobitumen“) teedetegemiseks, katusepabivabrikutele ja isolatsiooni töödeks, immutusõlid ja fenolaat puukonserveerimiseks, põlevkivi-karbolineum („Estokarbolineum“), katuselakk (katusetõrv), rualakk (asfalt-lakk) ja asfalt-mastiks.

JA... PARIMAD TAIMEVÕID
ALFA,
BONA,
PRIIMA.

Müük igalpool.

A.-S. „Extraktor“

Tallinn, Telliskivi tän. 21.
Telefonid 20-57 ja 29-03.

Kaitseväelased — tähelepanu!

Head saapad ükski ei kindlusta Teile kuivi jalgu, sellepärast võtke määrimiseks

Mimrod saapamääret,

julgesti võite siis vees ja poris seista ning Teie tervis ja saapad ei kannata.

Spetsiaal suurtüki määre. • Püssi õli.

Igat seltsi maalri värve, värnitsat, Inglise õli, lakki, pintsleid j. n. e. alati kõrges headuses saadaval.

Rohu- ja värvikaubandus

F. O. Treublut A.-S.

Tallinnas. Pikk tänav nr. 18.

Kinod

„Modern”

Suur Tartu maantee 4, kõnetraat 304-68.

„Forum”

Narva maantee nr. 13, kõnetraat 304-67

Pakuvad publikule alati häid ja vaatamisväärsed filme. Ettevalmistusel rida suurfilme.

Hinnad: I pl. 40, II pl. 30, III pl. 20, sõduritele 10 s.

TH. STEMPEL

TALLINN

PIKK TÄN. 15. ASUTAT. 1867. TELEF. 22-27.

Pesu, linane ja kujutud kaup

Vooditekid, padjad
padjasuled, kapok

Spetsialiteet:

Kardinad

Mööbliriided, vaibad,
põrandalinikud, jalamatid

I auhind kuldauraha

Oma töökojas

valmistatud hõbe-lauaserviise,
nuge, kahvleid, lusikaid ja kõik-
sugu teisi kuld-, hõbe- ja kristall-
asju ja kellasi äärmiselt odavate
hindadega -- iseäranis laulatus-
sõrmuseid kõige odavamate
hindadega ostate

kullasepp

R. LANGE ärist

Tallinn, Vanaturukael 5.
Kõnetraat (2)31-20.

SAKU ÕLLETEHAS A/s.

õlu ja môdu

PEALADU:

Tallinn, Suur Kloostri tän. 10-12.

Kõnetraadid: 17-48 ja 32-86.

Gustav Pihlakas

Paberikaupade, kirjaümbrikute,
kõitmise ja lineerimise tööstus.

Tallinn, Vaksali pst. 2.

Telefon 4-79 ja 9-65.

Täielikuma sisseseadega sel alal töötav ettevõtte Eestis. Võtab tellimisi vastu kõigilt riigi- ja erasutusilt, pankadelt, kontoritelt, äridelt ja eraisikutelt, lineerimise, kõitmise ja paberikaupade alal.

Ümbrikud igas suuruses ja värvis, äridele pealetrükk

Kontoraamatud igas liniatuuris.

Kopeerraamatud.

Registraatorid.

Kiirõmblejad.

Aktikaaned.

Kaustikud.

Dokumentide mappid.

Teadaannete lehed igas kaustas.

Kirjablokid.

Block-notes.

Paberikorvid.

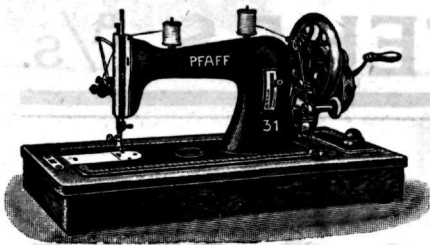
Kuldkirjatrükk.

Ilupaberid karpides ja mappides (Papeteriid).

Postpaberid liht ja linased.

Postkaardi ja amateur albumid suures valikus.

Töö võistlemata headuses. — Hinnad mõõdukad.

ÕMBLUSMASINAD

*Naumann,
Sfaff ja Vesta*

ei tingi ostjale asjatut reklaami ega majast majja pakkumist, vaid nende kõrgem headus ja pikk iga ongi võim, mis ostjat juhivad otsekohe. Headuse eest pikaajaline vastutus. Ilutikandus hinnata.

Grammofone ja plaate

„Homocord“

Oleme võtnud ainuesinduse kuulsale „Homophon Company“ vabrikule, Berliin, (Karl Lindströmi kontsernist) grammofonide ja plaatide peale. Et vabrik suurim ja kuulsaim maailmas, siis loodame sellele kaubale suurt edu. Müük järeelmaksuga. Suurel ja väikesel arvul.

Kr. Saar & Ko.

Tallinn, Estonia pst. 27.

Kõnetraat 26-69.

Abikauplused: Tartus, Rakveres ja Jõhvis.

A.-S. „Rauaniit“

Tallinn, Rannavärava puiestee 7.

Asut. 1919.

Kõnetr. 15-42.

Asut. 1919.

Soovitab kodumaal valmistatud:

Crêpe-de-Chini, veloutini, siidi mantli- ning voodririiet, milanaisi, siidi ja villast trikoorillet pesu ning kleitide jaoks ja jumpeririiet.

Siidi-, mako-, floor- ja villaseid sukke ja sokke.

Lastesukke

Kõlapitsi

Mitmesugust paela

Bemberg siidisukke.

Kõik kaubad on varustatud kaubamärgiga.

Saadaval üle Eesti.

Saadaval üle Eesti.

KINNISVARAOMANIKKUDE KINNITUSSELTS

„MAJA“

kinnitab igasugust kinnis- ja
vallasvara tuleõnnetuste vastu.

Tallinnas Majaomanikkude panga ruumides Harju tän. 29.

Avatud igapäev kella 9—3.

Pange aadressi tähele: Harju tänav 29. Telefon 6-00.

Agentuurid: Tartus, Pärnus, Nõmmel.

Pikalaenu Bank

Tallinnas, Harju tän. 33.

Pank annab harilikku protsendiga (9%) laenusid:

põllumajandusele, tööstusele, ehitustegevusele, laevandusele, omavalitsustele ja ühistegel. ühingutele

mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani ja kinnisvarade hüpotekaarsel pantimisel 5 aastast kuni 20 aastani.

Peale selle annab pank tähtajalisi laenusid mitmesugustel kindlustustel 6 kuust kuni 5 aastani

eritingimustel soodustatud (6—7½) protsendiga laevandusele, kalandusele, kalakaubandusele, ühispankadele, ühispiimatallustele, seemnevilja ja väetisainete ostmiseks põllupidajatele.

Panga Keskasutuse asukoht on Tallinnas, kuid Pank tegutseb kogu Vabariigis oma volinikkude kaudu Eesti Panga osakondades: Haapsalus, Kuresaares, Narvas, Paldiskis, Pärnus, Petseris, Rakveres, Tartus, Valgas, Viljandis ja Võrus.

Pikalaenu Panga telefonide nr. nr.

President P. Öpik	kab. Harju tän. 33	(2) 14-91
	krt. „ „ 31	(20) 1-59
Direktor P. Kurvits	kab. „ „ 33	(2) 32-34
	krt. „ „ 31-3	(20) 2-25
Direktor B. Rostfeld	kab. „ „ 33	(2) 27-87
	krt. Tatari „ 21-b-8	(20) 1-46
Inspektor	kab. Harju „ 33	(20) 1-68
Pearaamatupidaja	„ „ „ 33	(200) 65
Hüpoteekjrk. juriidil. büroo, hindajad ja sekretär		(2) 14-73
Kaugekõned, riikl. laen. jsk., varakamber ja kassa		(2) 18-20
Mitmesuguste laenude jsk.		(200) 69

*Meie jahud
kõige paremad!*

SUURVESKI
J. PUHK & POJAD
TALLINNAS.

KONTORID: Tartus, Narvas, Pärnus, Viljandis, Petseris,
Valgas, Rakveres, Tapal, Nõmmel ja Türil.

Lugupeetumad ja tuntuimad biskviidi sordid

Albert

Betit-Beurre

Torpedo

on alati värsked ja kõrges headuses,
misläbi nad igalpool asendamatud.

Sisseostu juures palume tingimata tähelepanu meie firma peale juhtida

AKISIA SELTS

GINOVKER & C

TALLINN.

Järvakandi klaasivabrik

Vabrik:

Järvakandis
Tel. Lelle 7.

Kontor:

Tallinnas, Süda 1.
Tel. 15-38, 5-27.

Fourcault sisseseade
valmistab moodsa mehaanilise tööstusviisi juures kõrgeväärtuslikku

filedat tafvelklaasi

igas suuruses ja paksuses.

Järvakandi spetsiaal-aknaklaas
on headuselt parem vastava
sordi import-klaasist.

== Ainus mehaaniline klaasitööstus Eestis. ==

Tellimised kodumaa tarvitajatelt täidetakse
väljaspool järjekorda mõne päeva jooksul,
sest produktsioon ületab siseturu kogutarvi-
duse mitmekordselt.

Igasugused järelepärimised leiavad kiire ja hoolika tähelepanu.

Isis kreem

on see näo kreem, mis teeb Teie
naha siledaks ja sametpehmeks.

TALLINN

Peakontor:
Merepuiestee nr.17
 Telegr. aadr.: „Silva“
 Telefonid: oma kesk-
 jaam väljakutsega
 „SILVA“.

A.-S. „SILVA“**Kauplused:**

Merepuiestee nr. 17 ja
 Estonia puiestee nr. 19.

**Metsa- ja ehitus-
 materjali ladu:**
 Jaama tän. nr. 10,
 Narva maantee nr. 27.

Parimad reहेpeksumasinaad: Arvika Rootsist.

Suurim ehitusmaterjalide ladu:

Palgid, lauad, lubi, tsement, kips, telliskivid, katusepapp, plekk, talad, naelad, värnits, klaas jne.

Laiaulatuslikum metsaäri Eestis:

Oma saeveskid, tislertöököda, laevad ja eksport.
 Täiuslikumad põllutööriistade, masinate, rauamaterjalide, põllurammu ja naftasaaduste kauplused.

„PETTER“ mootorid, „WITTE“ mootorid, „MASSEY-HARRIS“ mootorid, „RASEWSKY“ sahad „HEILIGENBEIL“ sahad.

Tuntud ja kuulsad ainesitused:

„Firestone“ autokummid, „Studebaker“ sõidu- ja veoautod, „Brockway“ veoautod, „Massey-Harris“ põllutöömasinaad, „D.W.F.“ kuullaagrid, „Th. Flöther“ põllutööriistad, „Foss“ smirgelkäiad.

**Parim, moodsaim
 ja soliidseim**

jalanõu

kannab kaitsemärki

Estoking
 Tallinn

Müüme võistlusvõimeliste hindadega:

kaitsevälaste eritarbeid,	toilettitarbeid,
reisitarbeid,	toiduaineid,
meeste jalanõusid,	maitseaineid,
pesu- ja pudukaupa,	tubakakaupu,
igasugu alkohoolseid jooke j.n.e. j.n.e.	

Kõige kohasem sisseostukoht.

Tehke oma ostud kaitsevälaste ühiskauplusest ja astuge meie ühisuse liikmeks.

Sõjaväe Majandusühisus.

Tallinn, Vene tän. 5, telef. 9-42 ja Kopli tän. 21 (punased kasarmud).
Tartu, Rüütli tän. 6, telef. 11-16.

ARSENAL

Tallinnas, Suur Karjamaa tän. 1.

Telefonid Arsenali keskjaama kaudu.

Võtab vastu peale sõjaministeeriumi tellimiste ka tellimisi teistelt riigiasutustelt, eraisikutelt ja -ettevõtjatelt peaaesjalikult autode, mootorite ja muude masinate osade, koonus-, tigu- ja igasuguste teiste hammasrataste, tigufreeside, kuivade, märgade ja poolmärgade elementide, hobuseraudade, vankrite, plekksepa- ja peenlukusepa-tööde, lekaalide ja shabloonide valmistamise peale.

Igasuguste laskeriistade, sihtimise ja optiliste abinõude parandamise ja kordaseadmise tööde alal.

Toimetab autokummide uuendamist, mahavõtmist ja pealepressimist, hinnaga 3,50 kr. kummi pealt, rataste valmistamist ja rautamist (vitsa pealetõmbamist) külmalt, pressi abil, milliste vitsade paksus on kuni $\frac{3}{4}$ ja laiuse kuni 6 tolli, ratta lähimõõdu juures kuni 170 sm või 67 tolli, samuti ka tarvitusel olevate rataste rattavitsa pingutamist (kokkupressimist), ilma vitsa maha võtmata.

Vasevalu kuni 100 kg iga üksik tükk ja teeb stantsimise, nikeldamise, mustamise, elektrotehnilisi ja muid töid. **Hinnad ajakohased.**

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk tän. 42.

A/S J. Ekhlmann

Tallinn. Kotsebue 13.

Kõnetraat 9-82.

Šoti heeringaid.

Soola.

*

Riisi.

Petrooleum, nafta, bensiin ja kõik määrdeõlid.

Alati saadaval oma ladudest
suuremal ja väiksemal arvul.

Müük soodsatel tingimustel.

Müük soodsatel tingimustel.

Thomas Clayhills & Son

TALLINN

Speditsoon — Laevaagentuurid — Lastimised

Oma aidad raudteeühendusega
Oma vedurlaevad ja praamid

—:—

Korrapärane laevaühendus:

TALLINN — STOKHOLM ja TALLINN — STETTIN

AGENDID:

Bergenske Baltic Transport Ltd.	Danzig
Saksa Ida-Liin	Stettin-Hamburg
Pärnu Laevaühisuse A-S.	Pärnu
Ernst Russ	Hamburg
Stettini Aurulaeva-Komp. A-S.	Stettin
Stokholmi Laevaühisus A-S. „Svea“	Stokholm
Worms & Ko	Le Havre

Telegrammide aadress: **Clayhills — Tallinn.** * Telef. 1-18, 26-76.

Vastuvaidlemata parimad nii headuse kui maitse poolest on
paberossid:

Rokoko

20 tk. 25 s.

Bene

25 tk. 25 s.

Boy

10 tk. 10 s.

Torn

25 tk. 15 s.

Eesti Paberossid

25 tk. 15 s.

uuesti tubaka tehasesest

SIRENA

Tallinn.

OSCAR STUDE

Ekspeditsiooni-üri

Asutatud 1882

"

PEAKONTOR:

TALLINNAS, Suur Brokusmägi nr. 14

OSAKONNAD:

PÄRNUS, Pühavaimu tän. nr. 8

TARTUS, Jaani tän. nr. 24

VALGAS, (Eesti), Maleva tän. nr. 1

Telegrammide aadr. igas kohas: „STUDEOS“